KOMUN

El comú del segon origen

Assemblearisme i Comunalisme Populars
a Euskal Herria

Pablo Sastre Forest
Traducció: Júlia Vilageliu Casanellas

Text: Pablo Sastre Forest

Traducció: Júlia Vilageliu Casanellas

Primera Edició: Col·lectiu Bauma, 2018

Imprès i enquadernat a Tallers Bauma

bauma@riseup.net

Pròleg

Aquest llibre que tens a les teves mans és la unió de dos treballs de l'escriptor Pablo Sastre Forest, nascut a Madrid però resident a Euskal Herria des dels 16 anys i amb un vast coneixement sobre la cultura i la història del poble basc. A més de ser euskaldun, Sastre Forest és coneixedor de diversos dialectes que fa servir habitualment en els seus llibres.

La trajectòria literària de l'autor en llengua basca és àmplia i reconeguda. No només té entre les seves publicacions obres d'assaig amb un important contingut de crítica social -com *Gauzen presentzia* (2007), publicat en castellà amb el títol *La presencia de las cosas, Gizajendearen ahiztea* (2010) [La fatiga de l'ésser humà] i altres obres-, sinó que també ha publicat llibres de relats i novel·les, com *Leuropa* (2002), publicada també en castellà, basada en el tema de la immigració, utilitzant un registre que s'apropa molt a l'oralitat, qüestió que ha estat ressaltada pels crítics i lectors, sent una de les seves obres de referència. També ha treballat per a revistes com *Susa* i *Argia* i per a periòdics com *Egin* i *Berria*, així com a l'àmbit cooperatiu -en una cooperativa agrària- i a l'AEK (Coordinadora d'Alfabetització i Euskaldunització).

Els dos treballs que componen aquest llibre tracten sobre el poble basc, però a parer meu moltes de les coses que surten

s'extrapolen molt fàcilment a altres pobles i especialment al poble català per la situació que viu actualment i per altres qüestions històriques, les quals explicaré. Per això agraeixo que un grup de persones de forma desinteressada hagin col·laborat en la traducció i correcció al català. La primera part és la traducció de la seva obra *Batzarra, gure gobernua* (2013) [*L'assemblea, el govern del comú*] que tracta sobre l'assemblea popular. La segona part, *Komun'17* (2017) [*Sobre el comú*] és un assaig sobre el comú amb els seus diversos significats, fruit de les reflexions de l'autor arran de les seves experiències i observacions dels últims temps: el projecte Bizi Toki, la ZAD a Notredame-des-Landes, la trobada sobre Revolució Integral a Mazarete el maig de l'any 2016. En aquesta última vaig tenir la sort de conèixer a en Pablo personalment, tot i que ja seguia la seva trajectòria des de feia temps.

Ambdues parts incorporen elements dels assaigs del tipus d'història des de baix[1], com ho és per exemple el meu llibre *El comú català. La història dels que no surten a la història* (2015), però també reflexions sobre la societat basca actual i futura. Aquesta combinació és el que crec que li aporta més valor. Potser algunes solucions als problemes actuals no les trobarem tant en aquesta fugida cap endavant sense frens, sinó mirant si els nostres avantpassats tenen quelcom a dir. Com ressaltava la filòsofa francesa Simone Weil a obres seves com *La Ilíada o el poema de la força* (1940), "cal llegir en la història el silenci dels vençuts".

La història del que avui s'anomena Euskal Herria té el seu origen en els pobles bascons[2], pobles autòctons preromans que

1.- És a dir la història de la gent corrent del poble, no de qui està al poder o dels líders, que és la història que se sol explicar per exemple a les escoles i els instituts. És un tipus d'assaig historiogràfic que va impulsar el Grup d'Historiadors del Partit Comunista Britànic (E.P. Thompson, Eric Hobsbawm, George Rudé...) a la segona dècada del segle XX, grup que es va distanciar del marxisme ortodox i de l'autoritarisme de l'URSS.

2.- El català admet aquest etnònim escrit com vascons o bascons. Jo ho faré d'aquesta segona forma com un homenatge a la meva mare, Concepción Bascón Bascón.

ocupaven un territori que abastava l'actual Navarra i algunes zones d'Aragó, Rioja, Guipúscoa i fins i tot la Vall d'Aran i les comarques de l'Alta Ribagorça i el Pallars Sobirà o Alt Pallars[3]. Hi ha altres llocs més a l'est que aparenten presentar una toponímia basca, com l'Alt Urgell, Andorra i la Cerdanya[4], però en aquest cas molts lingüistes no ho veuen gens clar i per prudència no els incorporen dintre del territori bascó, tot i que sabem que eren poblades per comunitats que seguien formes de vida molt similars. A la Vall d'Aran se sap que es va continuar parlant basc fins al segle XII i en les comarques catalanes de l'Alt Ribagorça i l'Alt Pallars fins al segle IX.

Però tot i que la influència bascona dintre del territori pre-català sembla que es reduïa al Pirineu Occidental[5], a l'Alta Edat Mitjana també hi va haver contactes i convivència amb gent que venia de zones baixes. A la pre-Catalunya, el període altmedieval va ser una etapa plena de revoltes i insurreccions. Arran de l'ensorrament del regne visigot per la invasió sarraïna, la posterior conquesta franca i les disputes internes de l'imperi carolingi, molta gent de les terres planes i litorals optà per desplaçar-se a les zones pirinenques de l'oest amb un relleu més muntanyós, de difícil accés i que era ideal com a refugi. Precisament, aquestes zones es corresponien amb les terres que havien quedat fora de la romanització i la cristianització, on vivien tribus de llengua ibero-bascoide, i no a l'actual Empordà i el Rosselló, on el tipus de relleu oferia menys protecció. Amb tot això, les influències entre els autòctons pirenaics i els nouvinguts va fer que uns i altres adoptin nous costums. Aquest corrent migratori va fer que durant un temps la densitat de

3.-L. Núñez Astrain, *El euskera arcaico. Extensión y parentescos*, 2002.

4.-J. Coromines, *La survivance du basque jusqu'au bas Moyen Age. Phénomènes de bilingüisme dans les Pyrénées centrales*, 1960.

5.- Hauríem de tenir en compte també el moviment bagauda, segons Coromines (1960) compost majoritàriament per bascons, que va atacar les grans viles i ciutats com Ilerda (Lleida) el 449 dC, així com les terres dels bisbats, on pretenien fundar una societat sense terratinents i més igualitària.

població fos molt alta a l'oest dels Pirineus catalans, fins que a partir del segle X, pels problemes derivats de l'excés de població, la gent tornà a poblar les zones baixes[6], emportant-se amb elles els nous costums que havien adoptat.

Com explica Sastre Forest, l'Alta Edat Mitjana i part de la Baixa, fins a mitjans del segle XIII, és el gran període de l'assemblea popular i dels béns comunals. El batzarre, l'assemblea o junta popular basca, així com l'equivalent català, el consell o assemblea general, en alguns llocs anomenada també junta d'arbre[7], eren les reunions de tots els veïns[8] d'un poblament per a decidir sobre allò que compartien, que tenien en comú, que en aquella època era moltíssim. Aquestes reunions, formals i informals, també els aplecs i les festes populars, reforçaven encara més les relacions i els vincles entre els habitants d'un

6.-Això no vol dir que els segles anteriors les zones baixes estiguessin completament deshabitades. Per exemple, assentaments com el de Puig Cardener de Manresa o el de Casserres al Berguedà, manifesten vestigis de la presència de comunitats rurals sense interrupcions durant tota l'Alta Edat Mitjana i part de la Baixa. Veure J. Gibert, *L'Alta Edat Mitjana a la Catalunya central (segles VI-XI). Estudi històric i arqueològic de la conca mitjana del riu Llobregat*, 2011.

7.-Joan Amades, al seu Costumari Català, una extraordinària recopilació de cinc mil pàgines de costums catalanes, ens descriu com eren les Juntes d'Arbre, reunions del comú de veïns que es feien sota un arbre i que en acabar l'assemblea s'agafaven de les mans i feien un ball rodó al seu voltant per tancar els acords presos. Per exemple, la universitat comuna formada pels pobles de Gallecs, Mollet i Parets es reunia al segle XIV sota el roure que hi havia a prop de la masia de Can Ros. Avui dia podem trobar algunes reminiscències del ball rodó al voltant d'un arbre a la festa de l'Arbre de Maig (Matadepera, Igualada...), un ritual ancestral que és present a tota Europa. Veure L. Ansó (1994) *Gallecs, una història mil·lenària*.

8.- El terme veí no tenia el mateix significat que ara. En realitat veí a l'Edat Mitjana i a les societats de l'Antic Règim representava la unitat familiar i a Catalunya era comú identificar-la amb el foc (d'aquí ve el mot fogatge), és a dir amb la casa o llar. Al *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar* de Pascual Madoz, quan es presenten les dades dels diferents poblaments del segle XIX i es diu que a tal lloc hi ha, per exemple, 10 veïns i 40 ànimes, el que vol dir és que hi ha 10 cases/famílies i 40 habitants. Això no vol dir que a les assemblees populars només fos una persona per casa sinó que era un vot per casa. Com explica Sastre, la unitat demòtica i econòmica era la casa, tant als pobles bascos, catalans i d'altres parts del món.

mateix lloc, refermant l'estreta solidaritat[9]. Per tant, quan es fa referència al comú, no cal entendre'l només com una qüestió econòmica -com els béns comunals dels quals es parla tant últimament-, sinó que ho hem de veure en totes les seves dimensions i, sobretot, per entendre-ho, des de la comunitat real, és a dir, el comú dels veïns. I és que impulsar uns béns comuns sense comunitat és un exercici lampedusià: no és més que substituir un concepte (els béns públics o estatals) per un altre (els béns comunals) per tal que res canviï. El comú de veïns, la totalitat d'habitants d'un lloc, a Catalunya també rebia el nom d'universitat, especialment a les viles i ciutats. La universitat, fins al Decret de Nova Planta, també serà sinònim de municipalitat amb els seus consells.

Els béns i pràctiques comunals eren un dels costums primordials d'aquestes comunitats i, com diu Sastre, formen part del comú perquè la comunitat ho decideix mitjançant la seva activitat, donant-li un ús amb normes d'aprofitament i preservació que es decideixen en col·lectivitat. Quan pensem en béns comunals solem imaginar zones de muntanya però per exemple la Tortosa del segle XIII tenia pastures comunals que eren significatives per a la ramaderia. També solem creure que aquests béns es redueixen a forests i prats però també els pobles costaners tenien béns d'aquest tipus[10], així com existien elements artificials que eren d'ús de la col·lectivitat, com per exemple mitjans de la indústria de la transformació (forns, fargues, molins...), edificis, ponts, etc.

Tampoc hem de menystenir les pràctiques comunals que es feien en predis de particulars o de famílies. Hem de tenir en

9.- J. M. Font i Rius (1985) *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval.*

10.- Per exemple, la gran xarxa comunal del Port de la Selva, una xarxa de grans dimensions (400 m de llarg i 30 h d'ample), anomenada Art Gros o Art Comunal, que es guardava a l'església del poble i quan es detectava que un banc de tonyines entrava a la badia, tota la comunitat convocada per les campanes de l'església cooperava per fer la pesca de la tonyina seguint la tècnica de l'almadrava. Veure I. Corominas, *La mar d'Amunt. El Port de la Selva*, 2015.

compte que el concepte de propietat privada actual té a penes dos segles d'existència: es va recuperar del dret romà privat amb les revolucions liberals, tot i que ara tampoc podem parlar d'una propietat privada plena, perquè l'Estat-nació sempre pot alienar un bé privat per l'interès general, que normalment es correspon amb la raó d'Estat o amb l'interès particular d'algun polític; res a veure amb el bé comú. Els liberals anomenaven propietat imperfecta aquestes propietats de l'Edat Mitjana i l'Antic Règim perquè estaven sota servituds col·lectives que eren un obstacle per al desenvolupament del mercat capitalista. Sastre Forest posa algun exemple i a Catalunya també les podem trobar, com la servitud de rostoll, l'espigatge o la servitud de redall.

La servitud de rostoll era l'obligació que tenien les famílies per deixar passar els ramats dels veïns a les seves terres després de les collites. Això proporcionava abundants pastures al bestiar del comú i a canvi la terra rebia adob de qualitat per al següent cultiu, de fet, quan segles després comencen els tancaments i privatitzacions de terres, els fems es convertiran en una mercaderia més. L'espigatge o dret d'espigolar era el costum que tenien els veïns per entrar a una propietat agrícola i recollir del terra les espigues oblidades als camps pels segadors, però que es feia extensiu a altres productes que havien caigut a terra. La servitud de redall era l'obligació de deixar les segones herbes pel bestiar dels veïns en un prat particular. Hi havia molts altres tipus de servituds comunitàries, per tant, tot i que existia la propietat familiar no era com ara, sinó que en alguns aspectes era una copropietat o propietat compartida.

A més, l'autor tracta en el llibre les formes de solidaritat pagesa. Com veurem, la institució dels primers veïns era una pràctica de suport mutu molt arrelada al poble basc. A Catalunya tenim el tornajornal, el tornallom o fer-hi colllloga. Intercanvis no immediats de treball i cures entre els veïns sense la necessitat de moneda. No falten tampoc algunes mencions al treball comunitari gratuït per mantenir les terres comunals o

fer obres (reparar edificis públics, camins, ponts...) en benefici de la comunitat, anomenat *auzolan, vereda o artaxuriketan* segons el lloc i l'activitat, que a Catalunya rebia el nom de treball a jova i vediau a la Vall d'Aran.

També cal destacar els usos i costums, que al llarg d'aquesta obra s'esmenten diverses vegades. Per entendre aquestes societats preindustrials s'ha de conèixer el que això representa. El costum és un conjunt d'usos nascuts de la terra, que són acceptats pel comú després del seu ús reiterat i prolongat, és a dir, que es mantenen pel consens popular. El costum no és un sinònim de llei, la medievalista Regine Pernoud ho deia molt clar quan explicava una anècdota, aquella que un professor d'història afirmava que en l'Edat Mitjana les lleis són anomenades costum i Pernoud responia contrariada que: "no captar la diferència que hi ha entre la llei, emanada d'un poder central, i per naturalesa fixa i definida, i el costum, conjunt d'usos nascuts de la terra i que evoluciona sense parar, és no comprendre res de l'època"[11]. No es pot crear comunitat real a través de decrets i lleis que vénen des de dalt.

Aquest autogovern popular es va anar esquerdant per la intervenció tant des de fora com des de dins. A les maniobres dels monarques i dels senyors, s'ha d'afegir també la divisió en diferents estaments o classes dintre de la comunitat que es va anar produint al llarg dels segles. A la ciutat de Barcelona, abans de l'any 1249 hi havia nombroses assemblees de veïns per tractar assumptes locals, amb reunions a la plaça del Rei, com a consell general. A partir d'aquest any, amb la creació del municipi orgànic per ordre de Jaume I, es posen les bases per anar desplaçant les assemblees generals de veïns. L'any 1265 neix el consell tancat més influent de Catalunya, el Consell de Cent, compost per *cent probi homines* com a assessors dels quatre consellers. Tot i així, durant molt temps el consell general és l'únic òrgan de govern a molts pobles i a les viles conviu

11.- R. Pernoud, *Para acabar con la Edad Media*, 2010.

amb el consell tancat, que a Catalunya rep el nom de consell estret o jurat.

Això mateix, com explica Sastre Forest, succeeix tant als territoris bascos dominats per la monarquia castellana com al regne de Navarra. A la Carta Pobla d'Urduña (Bizkaia) de l'any 1228 es confirma el consell obert, tot i que hi ha documentació que el territori urduñés estava poblat des del segle XI i potser abans. Com diu l'historiador del dret Josep Maria Font i Rius, l'aparició d'aquestes assemblees obertes a les cartes de poblament i de franquesa és l'aparició oficial, no la real, que és molt més antiga. Es tracta de consells constituïts per voluntat pròpia de les comunitats. L'any 1332 a Urduña se sap que ja existia un consell tancat, un segle després de la seva fundació com a vila[12].

Tot i així, a començaments del segle XVIII encara hi havia assemblees obertes i béns comunals tant al territori basc com al principat de Catalunya, però amb el Decret de Nova Planta, l'any 1716, la monarquia borbònica imposa a Catalunya el model d'ajuntament castellà eliminant les universitats i els comuns d'autogovern[13], començant un període d'espoliació dels béns comunals, especialment a partir de mitjan segle XVIII, espoliació feta moltes vegades per, o amb ajuda de, membres dels nous ajuntaments. Així mateix, molts senyors útils van començar a prohibir les pràctiques comunals a les seves terres mitjançant bans que els concedia la Intendència i Reial Audiència de Barcelona.

Al segle XIX es fa el cop de gràcia definitiu al model comunal, a les Corts de Cadis es decreta el "sagrat dret de propietat" i es posen les bases per crear l'Estat-nació espanyol, el guardià del nou concepte de propietat. La revolució liberal consolida

12.- J. M. Gónzález Cembellín, *Orduña en la Edad Media: del concejo abierto al concejo cerrado*, 1988.

13.- A Andorra el Decret de Nova Planta no va afectar, va anar d'un pèl, com explica Jordi Buyreu al seu estudi demogràfic de les valls d'Andorra a l'època moderna. Per això, avui dia els ajuntaments es continuen dient comuns.

aquest nou règim amb molt vessament de sang i repressió durant bona part d'aquest segle, especialment a Catalunya i al País Basc, els territoris on el fenomen del carlisme va ser el més fort de tot l'Estat[14]. A Catalunya això representa la regularització en propietat privada de les espoliacions de terres comunals fetes en segles anteriors, així com la privatització dels comunals restants, mitjançant la desamortització de Madoz de l'any 1855 o la inclusió en el Catàleg de Forest Públiques, estant ara sota la noció formal de bé comunal: només es considera comunal si el titular és una institució de l'Estat (ajuntament, entitat local menor…). A Catalunya el comú o universitat desapareix, no tan sols com una realitat sinó també com un fet històric a reivindicar, en part perquè el nacionalisme català que es desenvolupa al segle XIX no el té en compte.

No obstant això, a Navarra el procés desamortitzador va seguir unes regles de joc diferents que a la resta de l'Estat, per la forta oposició de la Muntanya navarresa, no tant de la Zona Mitjana i de la Ribera[15]. Així tenim que la Muntanya va participar en la privatització amb un 5% de la terra venuda, mentre que el 95% restant es va produir a les altres dues zones navarreses[16].

Amb aquest panorama desolador tenim que en l'actualitat, de totes les terres del nord de la península, la terra on s'ha oblidat més, o completament, aquest passat comunal és Catalunya,

14.- Les classes populars no s'unien al carlisme per compartir una mateixa ideologia sinó per compartir un mateix enemic. Pels camperols i artesans era lluitar per mantenir les seves formes de vida o per no convertir-se en proletaris a les fàbriques dels burgesos.

15.- Molt recomanable el llibre *La guerrilla española y la derrota de Napoleón* de l'historiador John L. Tone per entendre les diferències entre la Muntanya i la Ribera navarresa, en particular l'escassa estratificació social que hi havia a la primera encara al segle XIX. Per cert, el títol d'aquest llibre pot portar a engany, ja que és un assaig centrat en Navarra i no en tots els territoris de l'Estat espanyol.

16.- I. Iriarte, *La desamortización de 1855 en Navarra. Una propuesta para su reinterpretación*, 1996.

mentre que per exemple a Àlaba encara hi ha 336 consells[17], els quals 319 són consells oberts i Navarra és el territori de tot l'Estat on es conserven més béns comunals, així com el batzarre i la pràctica de l'auzolan a molts pobles.

El 20 de maig del 2017 el grup de pagesia de la CUP em va convidar a Navàs per parlar sobre els béns comunals a Catalunya, en unes jornades sobre la gestió dels comunals i els bancs de terres, en les quals va ser invitat també Joseba Otondo, alcalde de Baztan i president de la J*unta General del Noble Valle y Universidad de Baztan*[18]. Recordo la seva ponència sobre com gestionen encara els seus comunals i vaig entendre aquest sentiment viu que mantenen per preservar el que forma part de la seva identitat, tot i les dificultats que existeixen actualment, com també va expressar el mateix Otondo. La Junta General de Baztan és una institució popular antiquíssima (documentada des del 1437) que avui dia es reuneix quatre cops a l'any en batzarre ordinari i que sobreviu als ajuntaments constitucionals. Aquesta institució singular gestiona els terrenys comunals de la vall, que són aproximadament el 80% de la superfície del municipi. Ara no té competències oficials i com diu el mateix Joseba Otondo, la Junta General i els batzarres dels pobles han quedat molt afeblits perquè "s'ha donat un doble procés de centralització i buidatge del poder polític de la comunitat, d'una banda dins de la vall a conseqüència de l'omnipotència de l'Ajuntament, un òrgan molt reduït que en la pràctica decideix sobre tota la vall i per una altra, l'estatalització i submissió a legislacions alienes"[19].

Tot i així, la major part dels bascos i per descomptat la immensa majoria dels catalans no contemplen aprendre del seu propi model històric en l'àmbit local per aconseguir més grans

17.- Web de la Asociación de Consejos de Álava (ACOA-AKE): http://www.acoa-ake.org/sitio/losconcejos.php

18.- A Navarra encara és habitual la paraula universitat per expressar la totalitat d'habitants d'un lloc.

19.- http://www.noticiasdenavarra.com/2017/02/10/vecinos/baztan-bidasoa/la-junta-revisa-las-ordenanzas-de-baztan

quotes de llibertat, en part perquè són aliens a la seva pròpia història i han adoptat models dels vencedors. Per començar, el concepte de nació històricament no tenia les mateixes connotacions que va tenir a partir de les revolucions burgeses i en particular d'ençà de la creació de l'Estat-nació espanyol. Històricament la nació era un concepte cultural i ètnic[20], que feia referència a una comunitat amb característiques culturals comunes, com la llengua, la tradició o els mites: podríem dir que era un sinònim de poble; en canvi, la nació liberal és una comunitat política en la qual resideix la sobirania d'un Estat. De nacions segons el significat històric hi ha moltes més que les que s'han constituït com Estat[21], i alguns d'aquests Estats-nacions, com l'espanyol, no tenen res de nació des del punt de vista cultural, perquè realment Espanya o Hispània sempre ha estat un mot per fer referència a una zona geogràfica fins que amb la revolució de propietaris, com li agrada anomenar a Josep Fontana la revolució liberal, Espanya[22] serà un Estat constituït per nacions culturals assimilades.

Com explica Sastre Forest, hem deixat de ser veïns per ser ciutadans. Un ciutadà, com diu la seva definició, és tot membre d'una comunitat política anomenada Estat amb drets civils i polítics i sotmès a les seves lleis, mentre que un veí s'explica en relació amb els seus iguals: són persones que viuen a prop d'altre. Així, un bon ciutadà és el que compleix les lleis de

20.- A finals de l'Edat Mitjana la comunitat de mercaders de diferents llocs que hi havia a Bruges (Flandes) s'anomenaven nacions, a les quals, quan la seva presència era estable, se'ls concedia el dret de formar una agrupació autònoma amb normes pròpies, anomenat consolat o casa de contractació. El consolat català a Bruges va operar del 1330 al 1488, però hi va haver molts altres, com el castellà, el biscaí, el sevillà, el burgalès, el vecià, etc. Veure P. Desportes, *El consulado catalán de Brujas (1330-1488)*, 1999.

21.- L'Organització de les Nacions Unides (ONU) realment s'hauria d'anomenar Organització dels Estats-Nació Units (OENU).

22.- Fins a la constitució de l'any 1869 no apareix el concepte de nació espanyola vinculat a la zona geogràfica d'Espanya. La constitució de 1812 parla de les Espanyes i quan surt el terme nació és per fer referència a tots els seus territoris, inclosos els d'Àfrica, Àsia i Amèrica. Això mateix es pot dir per l'estatut real del 1834 i la constitució del 1845.

l'Estat i un bon veí és el que respecta i ajuda als que té a prop. Relacions verticals enfront de relacions horitzontals.

Tant Pablo Sastre, jo, com altres companys, veiem que sotmesos a qualsevol Estat mai no assolirem la llibertat, sigui un Estat espanyol, català o basc, perquè l'Estat, amb mercat capitalista o amb una economia central planificada és el responsable de la destrucció del teixit social i de la impossibilitat de crear comunitat real per recuperar i manifestar la nostra veritable identitat popular. Mentre més relacions verticals hi hagi amb les institucions i les corporacions menys comunitat popular, menys poble[23].

Nosaltres defensem l'autodeterminació dels pobles, però constatem que un procés d'independència per crear un nou Estat és sortir d'una gàbia per entrar en una altra que continuarà ofegant el naixement d'una nova etapa comunal que, a la fi, és anar en contra de la nostra pròpia naturalesa històrica. Precisament, algunes persones han negat el dret d'autodeterminació de Catalunya perquè mai no ha estat un regne, sense entendre que no haver-ho estat és un valor positiu. Els catalans crec que hauríem de contemplar aquest detall que ens defineix i construir quelcom nou de caràcter popular i això vol dir no confiar en la via institucional o del Procés i iniciar un nou món sense prendre el poder estatal.

Aquests últims mesos s'ha vist que el Procés no té recorregut i, si el tingués, tampoc ens portarà a cap lloc que no coneguem actualment. Sabem com actua la raó d'Estat quan es posa en risc el seu domini territorial o qualsevol dels seus interessos particulars que fa passar per generals: d'això en tenim coneixement des d'*El Príncep* de Maquiavel per a tot Estat. Hem vist la repressió, el control subterrani des de les clavegueres, les pallisses perpetrades contra gent pacífica, els empresonaments

23.- Últimament he sentit a alguns polítics catalans dir que el poble és part de l'Estat o és l'Estat en si mateix. Que no ens confonguin, si no volem reproduir l'anhel de Mussolini quan deia: "En la doctrina feixista, el poble és l'Estat i l'Estat és el poble. Tot en l'Estat, res contra l'Estat, res fora de l'Estat".

per crims orwellians, la manipulació dels mitjans, les lleis injustes, etc. I tot això sense produir cap canvi real, imaginem del que és capaç si superem qualsevol altre llindar... Volem oferir tota la nostra energia, amor i intel·ligència per construir més del mateix? L'Estat és això, no es van crear els cossos policials i els exèrcits permanents al segle XIX pel bé comú, es van crear per mantenir l'ordre establert.

També sabem que els petits èxits s'han produït quan la gent des del carrer s'ha mobilitzat de forma autoorganitzada, per exemple l'1 d'octubre. Ara tenim els CDR o els Comitès de Defensa de la República que a mi m'agrada anomenar Comitès de Defensa de la Res publica (cosa pública), perquè l'origen etimològic de la paraula república[24] no necessàriament fa referencia a una forma d'Estat, sinó als béns comuns. Comitès de defensa dels béns comuns, com les muntanyes i els rius als quals pertanyem, la llengua que parlem, les nostres tradicions o els nostres òrgans populars d'autogovern que fa segles ens van arrabassar. El missatge d'un cartell d'un CDR deia "Buscant la república hem trobat el poble". El poble o les comunitats reals encara estan per reconstruir i els béns comuns no ho són sense comunitat però, certament, buscant els béns comuns ens trobarem amb el poble i buscant el poble ens trobarem amb els béns comuns.

Penso que a les assemblees obertes dels CDR i altres tipus d'organitzacions populars, des de cada municipi i barri però amb un esperit confederal de lliure associació, es poden posar els fonaments per construir aquestes comunitats reals en xarxa, que no només s'independitzin de l'Estat espanyol sinó que també es qüestionin la centralitat que tenen avui dia una sèrie d'aspectes que semblen no posar-se gaire en dubte, com si ja estiguessin establerts com lleis naturals o dogmes de fe. Per

24.- "No sou republicà?" "Republicà sóc, en efecte, però aquesta paraula no precisa res. Res publica és la cosa pública, i per això qui estimi la cosa pública, sota qualsevol forma de govern, pot anomenar-se republicà. Els reis són també republicans". P, J. Proudhon, *Qu'est ce que la propriété?*, 1840.

exemple, que les societats hagin de viure irremeiablement dirigides pels Estats i el seu monopoli de la violència, sota la seva administració territorial; que el treball assalariat o la iniciativa empresarial capitalista i competitiva siguin les úniques formes possibles de garantir les nostres necessitats vitals; que tot giri al voltant del concepte de propietat obviant altres possibilitats que, com apunta Pablo Sastre a la segona part del llibre, es defineixen pel seu ús, com són els comuns; que educar a la canalla impliqui convertir-les en presidiàries a temps parcial, tancades a les escoles, per acostumar-les als confinaments futurs: a la fàbrica o a l'oficina i a la residència els últims anys de la seva vida; que el món urbà hagi desplaçat al món rural -més de la meitat de la població mundial ja viuen en zones urbanesi aquesta proporció continuarà creixent- i que, per tant, els habitants de les ciutats es vegin sotmesos a problemes tan apressants com la contaminació, el risc de gentrificació dels barris o la dependència absoluta en les mercaderies per viure, sense accés directe a la terra; que la nostra vida estigui parcel·lada entre vida laboral i vida personal des de l'horari fix de les fàbriques a partir de les revolucions industrials…

La segona part, *Komun'17*, tracta sobre això. S'han de posar en qüestió les bases del sistema per anar més enllà d'un simple canvi de senyor. Si quelcom ha de ser central, és la comunitat i la vida en general, el respecte al planeta. La comunitat no pot ser un instrument al servei d'altres causes, sinó un fi en si mateixa i el seu mitjà és el comú per garantir la pervivència dels seus integrants. El comú és sobretot la voluntat i el compromís de cuidar-nos, de sostenir-nos, recíprocament, però també és el que la comunitat decideixi que és comú, segons les seves necessitats vitals, a partir del seu ús i el seu govern, amb els principis d'una economia moral de la multitud, com va batejar l'historiador E. P. Thompson a l'economia no basada en la racionalitat instrumental del lliure mercat ni en la raó d'Estat, sinó en una ètica de la subsistència col·lectiva i en uns valors i comportaments que estan per sobre del lucre personal.

Tampoc es tracta de crear un model de societat sustentat en un altre «isme». Personalment crec que hauria de ser un model de vida amb una economia diversificada i amb llibertat d'elecció, com succeïa a les comunitats camperoles medievals en les quals les famílies tenien els seus horts i bestiar, existint el comunal i també per exemple el treball a jornal esporàdic per les cases grans com un complement a l'economia familiar. El que se senti més còmode com a assalariat que tingui la mateixa possibilitat de fer-ho que el que, per exemple, vulgui treballar la terra col·lectivament en una comunitat amb existència de béns comunals governats directament pels seus usuaris o en una cooperativa d'una veritable economia social i que des de ben petits els nens i nenes siguin educats per exercir aquesta capacitat d'elecció, no com ara que el model educatiu els orienta perquè una majoria siguin assalariats. El que no és possible dintre d'una economia diversificada és l'existència de grans corporacions o transnacionals que dirigeixin el destí de les societats, ni la centralitat del capital i el benefici, com ara. Si hi ha algunes empreses, que estiguin orientades al bé comú i no al lucre personal, almenys com un aspecte principal. Hi ha propostes, com per exemple l'economia del bé comú, que van en aquesta direcció.

El final d'aquesta obra ens mostra també experiències actuals d'autogovern popular, com les de la ZAD i Rojava, que no busquen crear estructures d'Estat, repúbliques estatals ni res semblant, sinó crear comunitat real des de la vida quotidiana, sense prendre el poder i amb l'objectiu revolucionari de construir una societat en la qual es faciliti que tothom pugui actualitzar el seu potencial humà, en una sinergia entre el comú i la iniciativa individual.

En definitiva, el llibre de Pablo Sastre ens endinsa en una història que en molts sentits ens és comuna i aporta importants reflexions per la llibertat dels pobles sense Estat. Adam Smith i altres liberals il·lustrats van dedicar la seva vida a senyalar quin eren els obstacles del creixement econòmic i del capital.

Nosaltres volem dedicar la nostra a apuntar quin són els entrebancs del desenvolupament del potencial de vida en totes les seves dimensions. Amb aquesta traducció al català tenim el privilegi de poder gaudir d'aquesta obra indispensable. Desitjo que gaudiu i reflexioneu molt amb la seva lectura. Visca la terra i el bon govern del comú!

David Algarra Bascón
Anoia, Novembre del 2017

*Sobre aquestes qüestions us recomano molt especialment el text *Proposta per una Catalunya Lliure: Comunalista, Democràtica i Confederal* que ha publicat recentment el Grup de Reflexió per a l'Autonomia.
https://www.grupreflexioautonomia.org/?p=286

Per la Laia, amb amor

SOBRE L'ASSEMBLEA*

* Traduït de *Batzarra, gure gobernua* (2013)

1. El rei ha entrat a l'assemblea sense fer massa rebombori

El període històric en el qual aquest relat comença, l'Edat Mitjana, a Europa ja hi havien algunes forces promotores d'un estat i, al mateix temps, hi havia pobles i nacions que en vivien al marge.

Cadascuna d'aquestes nacions tenia la seva tradició política.

En general, la forma de governar-se dels pobles bascos durant uns quants segles fou l'assemblea comunal.

Les assemblees poden ser de molts tipus. En aquest llibre, quan parlo sobre l'assemblea em refereixo a l'assemblea del poble o comunal.

(Utilitzaré la paraula poble per referir-me tant a una població petita com a les persones que hi viuen, a la seva gent. El poble són els* de baix, la gent senzilla, aquells que no són rics, etc.)

A l'assemblea, la gent del poble debatia i decidia els assumptes i problemes que tenien en comú.

*.- N de T: m'he trobat davant del dubte de com fer la traducció dels plurals genèrics, ja que en euskera no es fa diferenciació de gènere. Primer he intentat escriure'ls en femení per sortir de l'imperant plural masculí, però finalment ho he deixat córrer perquè en diversos passatges dificultava considerablement la comprensió del text original. Per tant, dono les meves disculpes a totes les identitats de gènere que en aquests plurals genèrics no queden explícitament representades.

Abans de l'aparició del Regne de Navarra, abans que l'església prengués força, i després també durant un llarg període de temps, sembla que la majoria de bascos es governaren a través de l'assemblea. Tot indica que hi va haver assemblees per tot Europa, però al segle XI els poderosos de la major part del continent les van neutralitzar o bé en van prendre el control.

Als Pirineus, aquest procés anava molt més endarrerit.

Uns segles després de la caiguda de l'imperi romà, als pobles bascos no hi havia cap tipus d'estat. Les institucions bàsiques eren les següents:

- la família (la casa)
- els sistemes d'ajuda mútua
- el batzar o biltzar (assemblea comunal)
- les terres del poble o les muntanyes comunals
- els usos i costums
- les milícies
- les institucions de coordinació entre diferents pobles

Si aquestes institucions existiren, va ser perquè les societats del moment les necessitaven; els homes i dones de l'època, amb totes les seves innegables limitacions i aspectes criticables, van fer perdurar aquestes institucions mentre van poder i voler.

Comentaré un parell de qüestions sobre cada una d'elles i començaré fent un incís sobre la família.

Als pobles bascos, com arreu del món, la família era la institució principal i es consolidava arran de la necessitat de cuidar els infants.

Quan dic família, aquí, em refereixo a la família no patriarcal, és a dir, al tipus de família en la qual el pare no és la figura principal.

D'alguna manera, la unitat política era la casa. Aquells que participaven a l'assemblea, algunes vegades dones però més sovint homes, eren els representants de casa, que hi defensaven els interessos de la família.

L'activitat política de la família estava lligada a l'àmbit domèstic, a la casa i les seves terres, als avantpassats... és a dir, estava lligada al *baserri* (mas o casa de pagès).

PODEM PARLAR dels sistemes que en aquests pobles funcionaven activament:

- El sistema parental, en el qual es gestionava, entre altres qüestions, qui es casa amb qui.
- El sistema social, i més concretament, el sistema dels primers veïns.
- El sistema polític: l'assemblea.

Sobre el sistema parental, sobre el comú i altres qüestions ens n'ocuparem al final del llibre, només introduiré ara molt breument el sistema de primers veïns que hi havia establert.

Aquest sistema reunia diverses cases d'un mateix barri, que en basc s'anomenaven *auzo etxeak* (*etxe aizoak a Zuberoa*)[1].

Tot i que la majoria de feines domèstiques quotidianes es feien entre els de casa, en situacions excepcionals, imprevistos, situacions d'emergència o simplement quan la feina s'allargava, els primers veïns s'ajudaven mútuament.

Els petits agricultors s'arreglen entre quatre o cinc veïns durant l'època de sembra, de collita, per fer herba, durant l'època de verema, per collir la patata o castanyes, fer llenya, batre el blat, posar tanques, matar el porc, esquilar les ovelles, fer una gran bugada un cop a l'any, bregar el lli, etc. I també es presten altres tipus d'ajuda: deixar el cavall, demanar el tractor, cuidar l'infant, portar aigua, regalar algunes pomes,

1.- Sandra Ott, *The Circle of Mountains: A Basque Shepherding Community*, 1981). Un llibre molt adequat per conèixer el sistema dels primers veïns, en el qual vam aprendre que potser l'hauríem de denominar *aizogo* i recuperar així aquesta paraula que encara s'utilitza a Santagrazi (Zuberoa). Ott defineix aquest sistema veïnal com un conjunt de cases connectades a través de la necessitat de fer favors i ens parla sobre la utilització del pa beneït i les ferreries dels pastors. Sobre igualtat també podem aprendre molt, ja que, segons l'autora, als ports de muntanya els pastors són *igual iguals*, tant les dones com els homes tenen la seva àrea d'influència.

donar un sac de roba, cuinar a la casa del veí, cuidar el que està malalt, acollir una veïna perquè ha sigut maltractada, donar un cop de mà, fer un favor, o ajudes d'un cop a la vida com ara un casament o un funeral[2].

Per començar, com a mostra de bona acollida, a la família que acabava d'arribar al poble se l'ajudava a construir la casa.

El sistema dels primers veïns és una institució que satisfà ràpidament les necessitats de les famílies del barri basant-se en l'ajuda mútua. Ho fa d'una forma hàbil i alhora lleugera, sense càrrega, sense que ningú estigui per sobre de ningú, ni l'assemblea.

No es pot entendre l'essència d'aquests pobles sense tenir en compte el sistema dels primers veïns. Especialment, no es pot concebre l'assemblea. Com es podria entendre que a un poble hi hagués una relació política entre la gent (assemblea) sense una relació quotidiana entre els seus veïns?

La relació institucional entre els primers veïns dominava en tot moment per sobre de la resta d'institucions que ordenaven la societat fora de l'àmbit familiar.

Quan en un barri s'establien bones condicions, la institució dels primers veïns estava molt viva: quan les finques eren bastant petites i les famílies vivien dispersades en un radi proper, quan no hi havia grans diferències de classe i quan hi havia moltes ganes per tot allò que era comunal.

En canvi, a mesura que la jerarquia social augmentava, les ajudes mútues es deterioraven.

Els nostres llibres d'hi stòria estan plens d'idees d'igualtat i de lloança. En alguns s'exagera massa, fins al punt de prendre el Regne de Navarra com a exemple de societat igualitària o d'idealitzar els pobles anteriors al Regnat. Llegint determinats llibres, podem arribar a pensar que en aquests pobles no hi

---

2.- Amb això s'entén perfectament la vella dita: "Els amics es fan caminant". Així mateix, és el que va dir un gascó sobre el seu poble: *E may près lou besin, que nou pas lou cousin*.

havia caps, la qual cosa és falsa. És molt difícil concebre un poble, una societat, sense l'existència de líders.

En reconeixement als líders que hi poden haver al món encara avui, parlaré d'ells en present i no en passat.

Els líders, ja sigui per la seva identitat, per la seva experiència o bé per la saviesa que han adquirit sobre la història o els mites del seu poble, disposen d'un gran prestigi entre la gent.

El líder utilitza hàbilment la paraula: "Els nostres avantpassats vivien bé. Seguim pel seu camí i nosaltres també viurem bé", diria en el seu discurs. La seva funció és mantenir el poble unit.

És un bon mediador, una persona que domina l'art de conciliar contrincants. És generós i té l'obligació de ser-ho, ja que té un deute amb el poble. (En la societat estatal és la gent del poble qui sempre té un deute amb el líder.)

En el país de les assemblees la política és de tots, i tothom està al mateix nivell. El líder no té cap privilegi afegit, l'assemblea és l'única que decideix en les qüestions polítiques.

Al marge dels caps polítics, i de manera ben diferenciada, als pobles que estan en conflicte armat també hi podem trobar caps de guerra, persones a qui el poble segueix i admira pel seu talent militar. Ells s'encarreguen de dirigir la guerra però en cap cas poden decidir si s'ha de fer o no, ja que aquesta és una decisió de l'assemblea del poble.

Si en alguna ocasió un cap pretén passar per sobre de la decisió de l'assemblea per aconseguir ser cap polític o militar, és a dir, si a un líder li puja al cap el lideratge, el perd sistemàticament[3].

En l'època en què el nostre llibre comença, a tot Europa s'estaven expandint regnats. Venint d'una època en què no hi havia estat*, els regnats van establir les bases dels estats actuals.

3.- Pierre Clastres, *La sociedad contra el Estado* (1974). He tret d'aquest llibre la majoria d'idees sobre els líders.

Quan parlem del Regne de Navarra ens ve al cap un territori i la gent que vivia dins de les seves fronteres; tanmateix, si volem entendre com es va formar aquell regnat, en primer lloc, hem de fixar-nos en com es van implantar els seus poders, especialment l'armamentístic i el legislatiu. Els militars, els recaptadors d'impostos i els legisladors són qui, de mica en mica, van anar construint l'estat[4].

Al llarg dels segles els estats van acumular una gran quantitat de capital militar, econòmic i simbòlic; per tant, disposaven d'un metacapital que els permetia utilitzar el poder per damunt de la resta de capitals.

L'estat tenia i encara ara té dos grans desitjos o necessitats: mantenir l'ordre establert i expandir-se. Per a la primera, ha de controlar tots els seus súbdits; per a la segona, expulsarà tothom qui, tot i viure dins l'estat, se'n manté al marge o hi està en contra.

El sorgiment del Regne de Navarra va tenir lloc a la ciutat de Pamplona i d'allà es va expandir ràpidament cap a les valls del voltant; molt aviat va començar a explotar aquestes valls. Aquesta expansió als nostres ulls pot semblar natural, perquè estem acostumades a prendre Navarra com a una unitat política, però quan no era així, hem de pensar que la gent d'aquestes valls considerava forà tot el que pertanyia al regne, i el primer de tots el rei. Tot i així, al cap d'un temps es convertirien en aliats.

No són pocs els autors que afirmen que el Regne de Navarra va ser "de naturalesa democràtica". Respecte això, nosaltres

---

4.- Pierre Bourdieu, *Sur l'État*. Recull de les conferències que Bourdieu va realitzar entre 1989 i 1992. Bourdieu remarca la importància dels legisladors. Els legisladors posseeixen la paraula oficial, la paraula poderosa, decideixen què és bo per a la societat i què no ho és: donen a un o a l'altre la raó, produeixen raons i motius de valor universal. Des d'aquest moment es considera normal que els càstigs els decideixi una persona.
*.- Sovint escric "estat" en minúscula, per respectar l'estil de l'autor.

direm que tot i tenir les seves particularitats, el Regne de Navarra era un regne més entre els diversos regnes d'Europa[5].

De l'església no en parlaré gaire en aquest llibre perquè en sé poc, però està clar que en aquells temps l'església estava molt present en les vides de la gent. Un historiador ens diu que era un dels elements més vius dels pobles d'Europa, i un altre considera que "era qui prenia tota la societat com si fos seva". Un tercer historiador ens dóna dades molt interessants sobre la relació entre el regne i l'església:

Quan Crist va a substituir els déus de l'univers romà, les pertinences de déu i de l'estat van tendir a barrejar-se i fusionar-se. Per exemple, a finals de l'Edat Mitjana, el fisc, *res quasi sacra*, que no tenia res de sagrat segons les lleis cristianes, s'interpretà gairebé com a tal... Al final, un cop perdut el parentesc diví, hem acabat venerant el mecanisme de l'estat.

En plena Edat Mitjana, les quotes que el poble havia de pagar als senyors, no tenien res a veure amb la idea de nació o pàtria. Al segle XII, va aparèixer l'impost anomenat *pro defensioni regni*, en què, per primer cop, el rei era qui pagava a l'església (què millor per defensar el regne que fer oracions i donar caritat?). A finals del segle XIII, les coses van canviar. El rei no només deixà de pagar el *pro defensione regni*, sinó que passà a cobrar-lo per cobrir les necessitats del regne. L'església es va veure obligada a pagar-li. I vet aquí que encara

5.- L'any 1339, la casa reial va cobrar els ingressos usuals amb la distribució de pagaments següent: 32,15% d'impostos de pagesos, 15,43% d'impostos de jueus i mudèjars, 22 % de rendes o lloguers, 12,58 %, de peatges; altres 17,84%. Pel que fa a les sortides de diners, un 70 % van anar a mans de governadors i nobles i, una petita part, a l'església; el 30% restant fou per a l'administració del regne, per a l'ordre públic i l'administració de la justícia. L'any 1338, el rei va decidir recollir 60.000 lliures més per al dot de la infanta Maria i, l'any següent, entre impostos, rendes, peatges i tota la resta de pagaments, el regne va recaptar 29,425 lliures. Com que els estaments que estaven representats a les corts es van negar a pagar, el rei procedí a recaptar aquests diners dels "seus" pagesos, jueus i mudèjars (Iñigo Mugueta, *El dinero de los Evreux. Hacienda y fiscalidad en el Reino de Navarra* 1328-1349, 2008).

avui seguim pagant aquest impost i d'altres al que queda de tot aquest regne[6].

NO SABEM com es van integrar els salassencs, habitants de la vall de Salazar, a la monarquia de Pamplona, però no hi ha dubte que va ser a finals del segle XI. Tot indica que no va ser una conquesta en què es fes ús de les armes. És més probable que, en major o menor mesura, els salassencs acceptessin el regnat de manera forçada[7].

La corona es feia present principalment en el moment de cobrar o de fer la guerra, però en la vida quotidiana, el rei era per a la gent del poble algú tan llunyà com els reis dels contes. De totes maneres, els salassencs ja es temien que aquell ordre forà venia a destrossar el seu propi.

La història oficial del País Basc relata que hi va haver un pacte entre la corona i els habitants de les valls en què el rei els oferia protecció a canvi que paguessin un impost i oferissin soldats en temps de guerra. Gràcies a aquest pacte, el poder del rei als pobles bascos no va ser un poder absolut.

6.- Ernst H. Kantorowicz, *Christus-Fiscus* (1948) i *Mourir pour la patrie* (pro patria mori) *dans la pensée politique médievale* (1951). El mateix Kantorowicz, en un altre text, ens dóna les següents explicacions: al segle XIII, als textos d'un comentarista canonista i civil va aparèixer el que anomenava "Misteris de l'Estat" ; va començar parlant del "profund misteri de la monarquia". Misteris que evidentment eren incomprensibles per a la gent corrent. Segons aquests comentaristes, l'estat (i també el govern i la justícia, ja que la paraula iuris es referia a tots tres), tenia un misteri que estava relacionat amb déu *(Mystères de l'État. Un concept absolutiste et ses origines médiévales*, 1955). Tenint en compte que en aquella època les paraules *misteri* i *ministeri* es podien utilitzar una per l'altra i que, en sí, les coses no han canviat tant, avui en dia podríem parlar del Misteri de Justícia i també del Misteri d'Interior.

7. - A. J. Martin Duque. "La comunidad del Valle de Salazar. Orígenes y evolución histórica": *Príncipe de Viana*, 1963. És un bon inici per conèixer la història d'aquelles valls. Quan l'estava llegint, en un marge del llibre vaig escriure això: "És impensable que el Regne de Pamplona s'apropiés de la vall a través d'un bell compromís. Alguns altres es resisteixen a pensar que Castella es va fer seva Guipúscoa utilitzant la força... realment, hi ha molts tipus de força i un munt de perspectives diferents. Molts salassencs mirarien amb recel els nous dirigents que van arribar armats per imposar les seves lleis, uns amb enveja i altres amb bons ulls".

Tanmateix, aquest acord no figura enlloc, per tant, s'ha de dir que pertany a l'àmbit de les creences.

El que a nosaltres ens diu la lògica és que per la majoria de navarresos la corona principalment els va portar la *guerra* (lleis alienes, la mili), i que la gent del poble volia que la deixessin en pau.

En el moment en què el rei va entrar a la vall de Salazar hi havia *maiores* (cavallers, infançons) i *minores* (vilatans, pagesos). Els *minores*, a diferència dels *maiores*, buscaven l'ajuda del regne i van intentar fer aliances en diverses ocasions. Per exemple, els mesquins (agricultors pobres) intentaven fer-se súbdits del rei per deslliurar-se dels senyors. D'alguna manera, la gent de classe baixa preferia ser súbdit dels poderosos que venien de lluny abans que estar sota el domini dels senyors de la zona[8].

Els *maiores* també van intentar aliar-se amb el rei, però en el seu cas, amb l'objectiu d'eliminar les limitacions que l'assemblea popular els posava i, amb una mica de temps, se'n van ensortir.

Sigui com sigui, en un inici, els salassencs es van saber protegir i, en les qüestions de la vall, van mantenir un alt nivell d'autonomia i control, sobretot en les propietats de les muntanyes comunals, que per ells eren de gran importància, ja que eren el seu mitjà de subsistència. Més endavant, quan el regne de Pamplona va crear tinències per administrar les terres, a Salazar se'n va establir una. Així mateix, quan es va implantar el règim d'ajuntaments cap a l'interior de Navarra, a la vall de Salazar se n'hi va assignar un.

Si abans del segle XV el rei va donar un fur a Salazar (no sabem del cert si li va donar o no), el més segur és que ho fes concedint certes "llibertats" i exigint a canvi nous deures en la

8.- En l'època dels esclaus americans, la seva prioritat era alliberar-se del seu cap. Posteriorment, però, van caure en mans dels capitalistes (Yann Moulier-Boutang, *De la esclavitud al trabajo asalarido*, 1998). Actualment, per alliberar-se de les urpes dels capitalistes, molts pobres de tot el món busquen la protecció de l'estat.

justícia, la defensa i els impostos del regne. D'un costat hi havia les obligacions que concernien a tots els súbdits del rei, o sigui a tothom; de l'altre, els súbdits directes del rei (vilans o pagesos de les terres del rei) tenien les seves obligacions particulars. Al cap i a la fi, el rei va tolerar una espècie d'autonomia per a les comunitats de la muntanya a canvi que aquestes acceptessin el seu mandat.

Des de la perspectiva de la gent del poble es plantejava el següent: tot i que el rei feia pagar impostos, exigia submissió a les seves lleis i s'emportava homes a la guerra, l'acceptaven perquè també els ajudava a defensar-se dels atacs dels enemics i fins a cert punt respectava el seu estil de vida.

L'estat i l'assemblea a vegades avançaven paral·lelament i d'altres vegades entraven en conflicte, però sospitem que bastant ràpidament, l'assemblea va donar per bo el lideratge del rei[9].

PER TENIR una visió més global, recordarem l'evolució dels agricultors de tot Europa durant aquests segles:

Al segle X, els agricultors havien d'anar d'una banda a l'altra, molts cops muntant i desmuntant les seves cases per endur-se-les[10].Un segle més tard, en canvi, ja s'establiren en un lloc fix. Anomenaven *laboratores* als pagesos que llauraven les seves terres amb bous o cavalls i, als que les llauraven només amb l'aixada, els donaven el nom de *manuoperarii*[11].

---

9. -L'assemblea popular es va acabar unint amb l'exèrcit. Va acceptar pagar els impostos al rei i, a més, va acceptar les seves lleis. Des de llavors, podem dir que l'assemblea ja no va ser mai més "sobirana" (utilitzem la paraula sobirana, ja que no n'hi ha cap de millor; l'entenem com que no hi ha ningú que estigui per damunt seu i que pugui decidir).

10.- Werner Rösener, *Los campesinos en la Edad Media* (1990).

11.- Léopold Genicot, *Comunidades rurales en el Occidente medieval* (1900). Explica com a tot Europa alguns camperols van excloure'n d'altres de la vida econòmica i política; dit resumidament: per negar-los l'accés a les terres comunals, dispersaren les assemblees populars i van crear els ajuntaments moderns. Per exemple, a Westfalia, els *Markgenoten* que tenien més drets, es van separar dels *Kossaten* i aquests últims *hebben nen recht in eken ofte in boken*, és a dir, "no tenien dret de bosc ni de gla". La

Durant els segles XII i XIII els agricultors van començar a ocupar les terres a gran escala; molts d'ells es van establir en masies i pobles petits, fent-se cases de fusta o de fang i palla que, al cap d'una generació (si no era abans), havien de tornar a construir[12].

Al segle XIII, una sòlida xarxa de pobles s'expandia per les valls de la vora dels Pirineus de Navarra, per exemple per Urraul i Artze. Va ser en aquesta època quan va existir la quantitat més gran de poblacions de tota la història de Navarra. Al segle XIV, però, tot es va anar despoblant; a causa d'una forta crisi pagesa, molta gent es va traslladar a Irunberri i a Agoitz. En poques dècades la pagesia de tota Europa es va veure obligada a abandonar les seves terres i els pobles de les faldes de les muntanyes[13]. Per fer-nos-en una idea, entre el 1300 i el 1500, un de cada tres pobles de Navarra va quedar abandonat[14].

Mentrestant, als pobles i a les ciutats, es va produir una nova divisió de classes. En primer lloc, es va fer una clara distinció entre les categories de *bezinos* i d'*habitantes*, en què els primers eren els portaveus de famílies que vivien al poble i els segons eren veïns que no tenien dret a decidir ni a participar a l'assemblea.

A més a més, van aparèixer els anomenats *probi viri*, gent que tenia alguns recursos i que, a més a més, era "honrada", "de sang neta", "sàvia". També arribaren a les ciutats flandesos, italians i, per descomptat, francesos, que van ser rebuts amb els braços oberts i ràpidament van aconseguir la condició de *bezino* sense gaire esforç.

---

llei de Provença, pel seu costat, va diferenciar els *privati*, gent d'intramurs, dels *extranei* o *forestieri*.

12.- També es van establir durant aquests segles els trajectes anuals d'anada i tornada del bestiar per les valls dels Pirineus a les pastures d'alta muntanya (Georges Duby, E*conomía rural y vida campesina en el occidente medieval*, 1962).

13.-Georges Duby, *Enonomía rural y vida campesina en el occidente medieval.*

14.- Juan José Larrea, La Navarre du IVe au XIIe siècle (1998).

Per últim, hi havia els marginats, aquells que tots els recentment mencionats excloïen: jueus, moros, gitanos, agots, esclaus, i alguns estrangers com ara els portuguesos.

Sembla que, fins aquest moment, (gairebé) tota la gent que vivia al poble, grans o petits, formaven part de l'assemblea i resolien amb certa igualtat els assumptes i problemes de la comunitat[15]. Però amb la distinció entre *bezinos* i *habitantes* tot començà a canviar. Des del moment en què alguns veïns es van deixar fora, l'assemblea va perdre la seva essència democràtica.

Els *habitantes* no podien dir la seva en el govern del poble, encara que hi haguessin nascut i hi visquessin. Així, la comunitat política va deixar de ser un conjunt de veïns, i es convertí en un conjunt de veïns prèviament admesos a través de les lleis dels bezinos.

Per ser *bezino* s'havia de ser propietari, com a mínim de la casa. Només en el Fur de Lizarra (1162) trobem que era suficient llogar una casa al poble per poder ser *bezino*, segurament amb la intenció d'atraure més gent. En tota la resta de furs es menciona la propietat com a requisit, i no només això, sinó que el Fur de Navarra precisa que una casa ha de tenir tres "llargues bigues", un lloc per batre el blat, un hort on es puguin trasplantar tretze cols, un camp per a sis arrobes de blat, etc. De vegades, els candidats a **bezinos** recentment arribats al poble havien d'ensenyar les seves armes i els seus mobles. Altres vegades, s'exigia ser cavaller o petit noble, amb la qual cosa els jueus, els àrabs i qualsevol altra categoria socialment desprestigiada es quedava sistemàticament fora[16].

15.- Malgrat que qui participava a l'assemblea era el representant de casa, sovint home i a vegades dona, no era més que el portaveu de la casa. De totes maneres, tot i que no estava prohibit per llei, la presència de dones era molt reduïda.

16.- Encara al segle XVI, a Baiona, per ser acceptat com a besin, el nouvingut havia de comprar una peça d'artilleria, com a aportació a la defensa de la ciutat, decisió que marginava a nombrosos immigrants (Pierre Toulgouac, *Voisinage et solidarité dans l'Europe du Moyen Âge. Lou besi de Gascogne*,1981).

Per tant, és evident que la condició de *bezino* va tenir ja des del principi una forta connotació de classe. Durant centenars d'anys van gaudir dels privilegis que els proporcionaven antics drets, però més tard, la majoria d'ells van acabar sent exclosos pels governants de la presa de decisions orgàniques.

LES FUNCIONS i el poder de la corona estaven força limitats; les assemblees governaven els pobles.

A poc a poc, la corona va anar formant una entitat que estava per sobre dels pobles, fent ús del seu aparell militar i judicial: cap a l'exterior, va fer aglutinar les forces dels pobles per fer front a les armades estrangeres, fet del qual aquests pobles es beneficiaren en certes ocasions; cap a l'interior, va organitzar les Corts, és a dir, assemblees d'ajuntaments presidides pel rei.

Així mateix, al segle XI, la corona va començar a nomenar nous agents que anteriorment no havien existit en la tradició basca: els alcaldes.

Els alcaldes (*al-qaid*, "jutge") en un inici tenien únicament funcions judicials, va ser més tard que van arribar a ser els caps dels ajuntaments[17].

En un primer moment, els alcaldes arbitraren els enfrontaments i conflictes que tenien lloc entre diferents pobles i valls del País. Això va ser, almenys en l'àmbit judicial, la primera escletxa que la corona va obrir per tal que el seu domini i poder es percebés per tot el regne.

La mateixa corona escollia els alcaldes entre els nobles de la regió; a canvi de la seva feina, la monarquia de Pamplona els pagava amb diners o els oferia alguns privilegis. També posava a disposició dels alcaldes alguns funcionaris i policies que estaven sota les seves ordres.

17.- La llei estatal es comparava amb la llei de Déu; així com el capellà imposava penitències, l'alcalde assignava càstigs (Pierre Bordieu, *Sur l'État*).

En el moment que els caps dels pobles no tenien més poder que el que els donava la paraula, el rei ocupava el poder a través de qui ell mateix havia nomenat.

Ja des de principis de l'Edat Mitjana, als pobles i ciutats la corona i l'assemblea van competir cara a cara representant dues forces oposades.

Els pobles, des del seu sorgiment i durant molts anys, van ser autònoms respecte a l'estat, però amb la concessió dels furs tot va canviar: el rei reconegué alguns pobles com a ciutats i els atorgà el dret de pertànyer al regne. La gent d'aquestes noves ciutats, per la seva banda, amb l'acceptació dels furs firmaren la seva submissió[18].

El rei, per tal de controlar el territori i reforçar el seu poder, va contribuir a la formació d'aquestes ciutats. A principis del segle XI, es començà a notar la presència de *milites*, una minoria que al cap del temps es farien conèixer com a *caballeros*[19] o, segons l'època i el lloc, també com a *infanzones* o *hidalgos*. Nosaltres ens hi referirem dient *cavallers* o *petits nobles*.

Realment, el rei va encertar reunint aquests petits nobles al seu voltant. Entre ells, va reclutar alcaldes de pobles i merinos[20].

En l'àmbit legal aquests tenien molts privilegis: la justícia no podia entrar a casa seva; es deslliuraven de la tortura. D'altra banda, a diferència dels agricultors i els vilans, els petits nobles no havien de pagar impostos al rei i tenien permís per implantar ferreries, molins i forns a casa seva o a les seves

18.- Els furs de les ciutats, al principi, van ser acordats entre els agents reials i les assemblees populars. Tanmateix, el foralisme posteriorment esdevingué una expressió del poder central d'Espanya, la qual cosa provocà la dissociació de les institucions populars i la dispersió de les forces populars.

19.- Félix M. Llorente, "El régimen jurídico de la vecindad medieval y las novedades del ius commune": L*as sociedades urbanas en la España medieval,* XXIX Semana de Estudios Medievales, Lizarra, 2002.

20.- Els *merinos* eren funcionaris que s'encarregaven de cobrar rendes per al rei, tractar petites causes judicials i ajudar a formar l'exèrcit.

terres. De totes maneres, sí que havien de pagar a l'església i també havien de col·laborar en algunes despeses pertinents a propietats del poble.

Per ser cavaller, almenys fins a finals de l'Edat Mitjana, no s'havia de viure obligatòriament en la riquesa i l'abundància; n'hi havia prou amb prestar serveis a la corona.

En totes les ciutats hi havia diferents nivells de petits nobles. Els anomenats nobles d'abarca, per exemple, havien de pagar alguns tributs al rei; d'altra banda, els que estaven més a prop del rei, als pobles on vivien no tenien grans avantatges més enllà d'alguns detalls com ara tenir llocs preferents a l'església i a les processons.

Abans que el rei nomenés els petits nobles als pobles i a les valls, la diferenciació entre *habitantes* i *bezinos* havia sigut poc notòria. Per tant, el fet que el rei afavorís descaradament els nobles per davant de la resta de la societat, va fer que apareguessin noves pica-baralles. La monarquia va ser responsable de provocar aquestes estratificacions socials; en totes les institucions dependents de la corona es feia present aquest esperit senyorial.

Per sobre dels petits nobles, sense haver-hi una divisió clara, hi havia els *grans nobles*[21].

Abans que el regne s'expandís, els alts càrrecs no tenien una presència o autoritat real en les terres basques. De fet, si es feien presents, era únicament en el malestar i en els conflictes amb la gent del poble. La majoria dels pobles de Navarra no vivien subordinats a castells o palaus[22].

21.- Isabel Ostolaza Elizondo, "Sociedad y cultura política. Nación, bando, familia": Alfredo Floristán (coord.), *1512. Conquista e incorporación de Navarra* (2012).

22.- Ni tampoc subordinats a l'església durant alguns segles. En els pobles bascos, respecte l'església, hi podem diferenciar tres etapes: l'època en què no hi havia esglésies; l'època en què els arquitectes del poble les feien (esglésies romàniques); i l'època en la qual els senyors les feien construir (esglésies gòtiques).

Els grans nobles, també, jugaven un rol militar dins del regne. Quan el rei va dividir el territori en tinències, hi va posar *seniors* al capdavant. Al principi, la funció d'aquests senyors era defensar i controlar el regne[23].

Si bé tenien més honor, pel que fa a les lleis, tenien els mateixos privilegis que els petits nobles.

Els grans nobles mantenien i administraven els castells del rei; si ja feia temps que tenien el control sobre la guerra i la pau amb l'exterior, al cap dels anys, també van arribar a controlar la guerra i la pau interior, estant en tot moment sota la protecció del rei. Tota l'administració i la justícia del regne va quedar a les seves mans.

Resumidament, el pacte consistia en el següent: els nobles donaven suport i fidelitat al rei i, a canvi, no li havien de pagar impostos.

De la mà del rei, aquests nobles van constituir i dirigir les Corts de Navarra. Del Fur antic de l'Edat Mitjana es passà directament a la Constitució del Reyno de l'Edat Moderna.

23.- A finals del segle XII, a Navarra, el règim d'ajuntaments va començar a substituir les tinences. Més tard, dins de l'organització del regne, l'àmbit administratiu i financer va imposar-se sobre el militar. Així, les batllies i les seves subdivisions també van ocupar el lloc de les tinences (*Mikel Soruaren, Historia de Navarra, el Estado Vasco, 2008*)

2. Els senyors dispersen les assemblees dels pobles

A CASTELLA, l'any 1200, "excepte els jueus i els àrabs", la majoria de la gent podia participar en les assemblees del poble. Dos segles més tard, van fer fora les dones, després, només hi podien assistir els veïns i, finalment,l'any 1400, ningú més que els rics. Alhora, el rei va nomenar regidors, que s'encarregaven de totes les funcions de govern que fins llavors havien estat en mans de l'assemblea[24].

L'any 1400, doncs, l'estatus social era decisiu a l'hora d'ocupar els càrrecs municipals de la zona de domini castellà (incloses, per tant, Àlaba, Biscaia i Guipúscoa). A diferència de Navarra, a Castella, per ser veí d'una ciutat s'havia de ser hidalgo, per la qual cosa, a part de ser noble i estar alfabetitzat, s'havia de ser ric[25]. Tenir aquest títol oferia l'excepcionalitat fiscal i la possibilitat d'arribar a càrrecs municipals. Al segle XV, un de cada deu guipuscoans tenien el dret de ser veí i, tres segles més tard, només un de cada cent[26].

24.- César Álvarez Álvarez, "Oficiales y funcionarios concejiles de la Corona de Castilla durante la Baja Edad Media": *Las sociedades urbanas en la España medieval*, XXIX Semana de Estudios medievales, Lizarra, 2002.

25.- Els requisits per ser noble no excloïen els veïns. De fet, tots els veïns eren nobles. La condició de ser ric, en canvi, sí que deixava fora bastants veïns.

26.- Manex Goyhenetche, H*istoire générale du Pays Basque*, II (1999).

La monarquia castellana va establir consells tancats en totes les ciutats i pobles bascos grans que estaven sota el seu domini.

A diferència dels consells oberts, els consells tancats no tenien participació directa del poble. Quan sorgiren les ciutats, en un inici, els ajuntaments van prendre el model dels consells oberts. Tres segles més tard, però, si és que no va ser abans, es van tancar els consells de les ciutats, i es van imposar els consells municipals formats per rics.

Tot i així, la majoria de pobles d'Àlaba i Navarra van seguir governant-se mitjançant el model de consells oberts; a Biscaia i Guipúscoa només els més petits.

Amb tot això, segons dades històriques, podem dir que l'any 1650 aproximadament la meitat de Navarra estava exclosa del govern del poble pel fet de no ser veí; per la seva banda, els veïns, a més d'anar perdent poder de decisió, la majoria no arribaven a càrrecs municipals generalment per no tenir prou béns.

Al segle xv, als consells de la zona d'Urduña podien participar-hi tots els veïns[27], però a la ciutat d'Urduña , com a totes les ciutats d'una mida considerable, al final les competències van quedar en mans dels veïns que es feien més amb l'ajuntament. Els consells veïnals feien ordenances, però les havien de fer arribar a l'ajuntament perquè fossin aprovades. D'altra banda, cada cop més, hi havia una incapacitat de resoldre o gestionar els afers entre veïns. Quan un pagès talava arbres de boscos comunals o quan volia treure pedres de la muntanya, anava directament a l'ajuntament, sense passar abans pel consell[28]. Molta gent dels *baserris* va deixar d'anar a les reunions

27.- Consell: "federació de cases" segons una possible definició. En èpoques i llocs diferents, ha pres altres significats: assemblea; ajuntament; poblet; entitat adherida o subordinada a l'ajuntament.

28.- Jose Ignacio Salazar Arechalde, *La comunidad de aldeas de Orduña. La junta de Ruzabal (ss xv-xix)* (1989). Consultar, també: González Cembellín, "Orduña en la Edad Media: del concejo abierto al concejo cerrado" (*Eusko Ikaskuntza*, 1988).

dels consells. Per què prendre part, si no hi havia cap part per prendre?[29].

Així doncs, als ajuntaments manaven els rics. Al segle XVI, en alguns pobles, per participar a l'ajuntament van començar a demanar **millars**; un millar podia ser, per exemple, una casa o una pomereda.

Els grans terratinents i els agricultors s'aliaven amb l'estat per tal d'ampliar els seus dominis, en detriment de les terres comunals.

Evidentment, la gent del poble no estava d'acord amb què aquests senyors fessin ús preferent o exclusiu de les terres comunals, però l'única arma que tenien per evitar-ho era l'assemblea. D'altra banda, els més adinerats van intentar, una vegada i una altra, afeblir les assemblees del poble per tal de tenir via lliure. Van intentar deslliurar-se de les normes del poble, especialment d'aquelles que prohibien la propietat privada de les terres. Gràcies a l'estat, el seu poder d'acció augmentà considerablement i cada cop aconseguien més fàcilment el que volien.

PARAL·LELAMENT al sorgiment de les ciutats, o poc després, es van establir gremis d'artesans i mercaders[30]. En aquestes ciutats, totes amb la seva església, el gremi era l'espai de trobada més freqüent de la vida corporativa: es vivia al mateix barri i es tenia la mateixa feina, ajudant-se mútuament; les ordenances comunes i la festa reunien els membres del gremi. A partir d'aquests gremis, durant l'Edat Moderna en diverses ciutats es van consolidar les confraries, que defensaven els interessos dels

29.- Entre d'altres motius, la gent pot deixar d'anar a l'assemblea perquè no la veu efectiva, perquè els dirigents arriben amb les decisions ja preses, perquè no hi ha democràcia, etc. Evidentment, també, pot ser que no tinguin interès en la política del poble. Tot i així, s'ha de dir que, en la política local, si es té poder de decisió, difícilment hi haurà gent a qui no li importi l'assemblea.

30.- Lewis Mumford, *La ciudad en la historia* (1961).

seus socis i els ajudaven quan ho necessitaven; per exemple, a afrontar la realitat de la mort de forma col·lectiva[31].

Al segle XVI, a mesura que augmentà la població dels pobles i de les ciutats basques, les classes més baixes van créixer considerablement en nombre: mossos i criats, minyones criades i serventes, serfs; gent que vivia en bordes o al carrer; infants orfes, mossos forestals que treballaven per altres, carboners i segadors. Cada vegada hi havia més gent que vivia d'un sou que algú altre pagava[32].

És evident que l'estat tenia gran part de responsabilitat en aquest enfonsament del poble en la misèria. A part de pagar els impostos reials, la gent del poble havia de construir carreteres, finançar els hospitals i la justícia, i també ficar-se a casa soldats i alimentar els seus insaciables cavalls[33].

Mentre des de baix el poble tractava en les seves assemblees temes de veïnatge o relacionats amb les seves muntanyes, des de dalt manaven les Corts de Navarra, o les Juntes Generals en la resta de províncies. "Federacions d'ajuntaments" es feien dir... en realitat, associacions de gent adinerada.

31.- *Historia del País Vasco*. Edad Media (Hiria, 1984). Ernesto García Fernández, "Las cofradías de oficios en el País Vasco": *Instituciones, economía y sociedad* (1988).

32.- l mateix temps, les bandes de rebels també van augmentar: aquells que rebutjaven treballar per un sou, artesans ingovernables i desertors de les ferreries, dones emancipades i llevadores, defensors orgullosos del comú, fugitius de la justícia, pirates i bandolers. Veure Peter Linebaugh, Marcus Rediker, *La hidra de la revolución* (2000).

33.- "Els agents de la tresoreria pública arribaven als pobles rodejats de soldats i, seguint el rastre de nous guanys, buscaven per tots els racons: una paret recentment enguixada, un vestit nou, quatre plomes de gallina en un portal" (Graham Robb, *Une histoire buissonnière de la France*, 2007). En aquest llibre hi trobem dades interessants sobre la llei que obligava a treballar en la construcció de les carreteres. A França, aquesta llei va entrar en vigor el 1738 i exigia que tots els homes hi treballessin una mitjana d'una setmana a l'any. Qui no ho feia era fortament castigat. Aquesta llei finalment va ser abolida per la revolució. Napoleó va posar les carreteres de l'imperi en mans de l'administració central. El 1836, l'estat també es va fer càrrec dels camins entre els pobles.

Les atribucions dels ajuntaments no eren únicament administratives. Tenien el poder d'intervenir en moltes activitats diferents.

El consell regulava i reglamentava l'economia del poble. Estava al servei dels propietaris i dels tallers. Per això, deixaven de banda aquells que no eren d'especial interès econòmic: habitants, immigrants i veïns pobres.

El consell regulava el comerç de blat que proveïa els forns i fleques del poble i també el comerç de la carn. El vi i l'oli també els administrava el mateix consell o, sinó, el deixava en mans d'algú altre a canvi d'una renda. Al cap i a la fi, l'ajuntament controlava la major part de l'economia[34]. I no només això, sinó que la vida quotidiana en certa manera també estava regulada pel consell. Ficaven mà en afers que podríem considerar propis de cada casa, com per exemple, decidir la quantitat màxima de bestiar que podia tenir una família: no hi havia prou camps de pastura per a més bestiar, si es volia que tots els veïns en tinguessin... Però també fixaven el nombre mínim de cols que s'havien de plantar, per assegurar que tothom tingués alguna cosa i evitar que es demanés almoina. Controlaven les fronteres, els molins i la utilització del bestiar que es criava. Assenyalaven els dies de treball col·lectiu, etc[35].

Aquests consells eren presidits per regidors. Controlaven què entrava al poble per menjar i per beure; estaven pendents que els bars es mantinguessin arreglats i que no hi faltés mai vi; atenien els pobres, i gestionaven les terres comunals. Al costat dels regidors, hi havia els *buruzagis*; ells cobraven els impostos, subhastaven els béns dels deutors i convocaven els veïns a les assemblees i a les jornades de treball col·lectiu. Per últim, també s'encarregaven de vigilar les muntanyes i el

34.- Felipe Esquíroz, *Historia de la propiedad comunal en Navarra* (1977).

35.- Josetxu Martínez Montoya, *Pueblos, ritos y montañas* (1996).

bestiar, controlaven que els animals no entressin als camps de blat. Tots aquests càrrecs eren anuals[36].

Les ordenances eren un recull d'usos i costums creades pel mateix poble. Cada petita societat que s'autogovernava tenia la seva pròpia ordenança.

Les ordenances canviaven amb el temps i eren molt efectives.

Hem trobat un llibre ben interessant que tracta de les antigues ordenances d'Àlaba[37]. A continuació aportem algunes dades d'interès, sense especificar quina llei era, de quin poble o de quin any.

D'una banda, hi havia normes sobre la manera d'estar a l'assemblea. Per exemple, si un veí interrompia a qui estava parlant, podia ser expulsat de l'assemblea.

A les assemblees les armes estaven prohibides. A la gent gran se li permetia entrar amb el bastó, però ni parlar-ne d'utilitzar-lo per fer un gest agressiu.

"Si alguno dixere a otro ladrón, bellaco, o borracho, o mal cristiano, pague de pena cien maravedís, empero (...) si dixer cornudo, traidor, herexe, gafe o a mujer casada puta, pague de pena doscientos maravedís".

"El que diere puñadas en la mesa del concejo pague 4 maravedís".

D'altra banda, les ordenances tenien almenys un apartat que feia referència a cadascuna de les activitats del poble.

Fins que no s'acabin tots els vins del poble, no s'obrirà cap taverna, es diu en un article.

Cada casa havia de tenir el seu hort. A tot arreu, "se obliga a sembrar habas, o trigo"; "tres celemines de habas"; "dos fanegas de trigo"; "doscientos puerros"; "un tablero de ajo y media cuarta de patata". Algunes vegades es fixaven les dates

---

36.- Regidors, buruzagis: paraules alabeses. Abella, al llibre citat en la següent nota.

37.- Alfonso María Abella, *Ordenanzas de buen gobierno de los concejos de Álava* (1985).

de sembra: “Para San Juan de junio un cuarto de cebolla”. Altres vegades, “se dispone que tengan los vecinos un cerdo para su gobierno”, o que cada veí tingués sis cabres.

Anar a missa i a les processons era obligatori.

En un altre article es mencionava el deure de matar ocells: “Que cada vecino mate o haga matar anualmente [tants pardals], presentando las cabezas como prueba el día primero de mayo”. I per caçar alguna bèstia del bosc hi havia una recompensa econòmica: “Por cada garduña preñada ocho reales, si fuese macho seis y si es cría cuatro”.

El pastor del poble havia de dormir a la borda, ja que havia d’estar pendent del bestiar. No podia treballar per a ell, “salvo coserse dos pares de albarcas”.

“Que los árboles los derramen y cojan sus dueños y la fruta que se hallare en el suelo libremente lo pueda coger cualquier persona del pueblo y no otra alguna”.

Les jornades de treball col·lectiu, que s’anomenaven *auzolans* (veredas a Àlaba), es feien a les terres comunals: llaurar, sembrar, escardar, segar, collir, trasplantar arbres i arbustos, podar, empeltar; fer bordes i tanques; netejar rius, canals, muntanyes i prats; visitar les fites; construir i arreglar camins, calçades, ponts, abeuradors i fonts; marcar els arbres per a talar. Els veïns havien de participar en totes les tasques i els habitants només en algunes.

En aquests *auzolans* es controlava l’assistència i la responsabilitat que prenia cadascú. A vegades s’oferia un got de vi.

“Que el concejo nombre tres personas para que deshagan los agravios entre vecinos”, es dictamina en un article.

Per damunt de tot, a casa el foc sempre havia d’estar encès.

Malgrat que la major part de *baserris* no tenien cap altra ambició a part de subsistir amb el seu tros de terra i el seu bestiar, també n’hi havia que es centraven a fer diners.

Principalment, eren els ramaders amb més bestiar, els únics que podien mantenir-lo perquè tenien prou pastures

per alimentar els animals durant tot l'hivern[38]. Així mateix, l'aprofitament de les muntanyes també era desigual, ja que els baserris més grans, pel fet de tenir més bestiar, treien més benefici dels prats de pastura comunals[39].

A la vall de Roncal es distingia entre estables i cases de pastor. Als primers només hi havia bestiar, mentre que a les cases de pastor, a més de la casa, hi havia un petit hort, algunes gallines i un parell de porcs com a màxim. Els propietaris d'aquestes cases havien de treballar de pastor per als grans ramaders[40].

A tots els pobles bascos hi havia veïns "de casa vella", que eren *bezinos* per herència, i veïns de casa nova, que eren *habitantes* per llei. Aquests últims eren vistos i tractats com a forans per part dels bezinos; no podien fer servir les muntanyes comunals i, tanmateix, havien de complir les càrregues que els donava l'assemblea. Ben mirat, la diferència principal entre les cases noves i les antigues era que les noves tenien una forta limitació respecte als drets polítics: tot i que molt sovint havien de participar a les reunions dels consells, no tenien poder de decisió[41].

Als nostres pobles tenim la casa bastant mitificada. Potser no fa cap mal tenir alguns mites a la nostra vida, però s'ha d'anar amb compte. Principalment hi havia dos tipus de casa: les que, amb el seu treball, acumulaven beneficis i les que, treballant, simplement subsistien[42].

38.- Oriol Beltran Costa, "Economía doméstica y gestión comunal en el Pirineo Central": Marie Noëlle Chamoux, Jesús Contreras, *La gestión comunal de recursos*, 1996.

39.- Juan Oliver Sánchez Fernández, "Problemas en la gestión de los bienes comunales: examen de dos casos en Asturias". En el mateix llibre citat en la nota anterior.

40.- Alfonso Otazu, *El igualitarismo vasco. Mito y realidad*, 1973.

41.- Els termes de cases velles i cases noves provenen de la Vall d'Aran (Oriol Beltran, a l'article citat a la nota 38).

42.- A mitjans del segle XIX, només un de cada tres habitants de *baserris* complia l'ideal d'haver nascut, viscut i mort a casa. La majoria de famílies eren arrendatàries i sovint es veien obligades a traslladar-se per motius de penoses condicions laborals o per abusos del propietari. De mitjana,

Al segle xviii, la majoria de gent pertanyia a un poble i, a més, hi estava arrelada. Hi havia un lligam molt més fort amb el poble que amb qualsevol estat.

Els vilatans no tenien ni bandera ni història escrita, però expressaven la seva identitat de poble de la mateixa manera en què ho feien les nacions: infravalorant els pobles veïns i alabant la grandesa del seu.

Cap a finals de segle, els pobles bascos eren molt autònoms. És clar que hi havia un estat per sobre seu, però encara tenia molt poca influència.

Mentrestant, la cobdícia i l'aversió de les elits va anar extingint les assemblees populars.

Aquestes mateixes elits, que es reunien a les Corts de Navarra, lamentaven els "alborotos y tumultos" que la gent del poble creava als ajuntaments, "por cuya causa no se vota con libertad. (...) El número mayor, que suele ser de la gente popular, vence y deja sin efecto los dictámenes de los más instruidos"[43].

Així mateix, a Hasparne, l'any 1784, podíem escoltar aquestes paraules: "La confusion d'une assemblée aussi nombreuse... empêche de concerter et prendre des mesures sages et prudentes". Per tant, aquells que eren sensats i prudents van decidir que no hi hauria més assemblees populars i que en el seu lloc hi hauria un cos municipal: l'alcalde, quatre oficials o jurats, un secretari i un tresorer[44].

A partir del segle XIX la política de l'estat ha consistit bàsicament en posar fre reiteradament als consells oberts i en reforçar els ajuntaments amb més eines de control[45].

A partir del anys 80, els càrrecs dels consells (petits pobles o entitats) es decidien mitjançant "sufragi universal directe i

els habitants dels baserris vivien vint anys sota el mateix sostre (Carlos Martínez Gorriaran, *Casa, provincia, rey*, 1993).

43.- Enrique Orduña Rebollo, *Democracia directa municipal. Concejos y cabildos abiertos* (1994).

44.- Manex Goyhenetche, *Histoire générale du Pays Basque*.

45.- Enrique Orduña, en el llibre mencionat recentment.

secret" i a les assemblees podien participar-hi tots els vilatans majors de divuit anys. Finalment, la lògica individual va passar per sobre de la lògica espacial (una casa, un vot), i s'establí el vot universal[46].

A ÀLABA, l'any 2013, hi havia 51 ajuntaments, 16 consells tancats i 319 consells oberts.

Avui en dia, un consell pot decidir, entre altres qüestions, sobre el següent: obres del poble, instal·lacions d'aigua i llum, camins, jornades de treball col·lectiu, petits processos judicials del poble, l'utilització de les muntanyes comunals... Un consell podria impedir la construcció d'una carretera a la seva regió, o la instal·lació d'una antena, o l'explotació d'una pedrera, però sobre els afers que l'estat considera "d'interès general" no hi pot decidir. Els consells i els ajuntaments poden intervenir pràcticament en les mateixes qüestions. El compromís és l'aspecte més important als consells oberts. La diferència és el compromís de la gent. Gràcies a aquest compromís, es pot dir que la qualitat de govern en els consells oberts és substantivament millor que la dels pobles que no coneixen l'assemblea[47].

"L'estat s'entesta a fer desaparèixer els consells oberts"[48]. Quan l'any 1995 la diputació va voler deixar en no res la majoria de consells, els consells van respondre amb fermesa. Va ser en aquest moment que va sorgir l'aliança de Consells i, el

46.- "D'una banda, el nou sistema és més democràtic, especialment perquè garanteix la participació de les dones i dels joves. D'altra banda, no està tan equilibrat: només cal que en un petit consell, en un poble de pocs veïns, votin les deu persones d'una mateixa casa perquè clarament el dominin" (Javier Argote, president de l'Associació de Consells d'Àlaba; en una conversa mantinguda l'any 2013).

47.- De les impressions que vaig treure d'una assemblea del poble d'Ilarduia (Asparrena) a la qual vaig poder anar gràcies a l'amabilitat de la seva gent.

48.- En paraules de Javier Argote (vegeu la Nota 47). També són seves les cites entre cometes del següent paràgraf. Argote em va voler deixar clar que els consells, sense comú, no tindrien raó de ser. Sobretot va remarcar *la importancia del sentido común*: la importància de cedir per arribar a un acord, la necessitat que cadascú aporti de sí mateix.

2004, la diputació va fer un altre intent. L'any 2012, proposà que el sistema de sanejament i d'il·luminació del poble passés a ser competència de l'ajuntament. Un cop més, obtingué una contundent negativa.

"Els consells tenen en contra alguns altres factors. D'una banda, la pràctica de delegar és molt freqüent. A part d'això, amb les normes, lleis i permisos, la burocràcia cada cop és més complexa. (...) Com que veiem que és molt complicat reduir la burocràcia, estem proposant professionalitzar l'administració dels consells, però l'estat no hi està d'acord. Realment, l'estat no té cap intenció d'enfortir els consells".

Sigui com sigui, per entendre la situació actual dels consells oberts, s'ha de veure on ha arribat la societat de manera global. Almenys durant els últims cent anys, de cara a la productivitat i responent a una lògica monetària, s'han preferit i encara ara es prefereixen les màquines, abans que la família o els veïns. Els fills ja no es necessiten a casa, sinó tot el contrari, les ciutats se'ls emporten. Al final, a través del gran engany de la productivitat, el poble es converteix en un simple lloc de descans. En aquest nou sistema no rural i que és productiu cap a fora, les assemblees i les jornades de treball col·lectiu difícilment hi troben el seu lloc[49].

Avui en dia, els fills dels agricultors que s'han quedat al poble, quan és el moment, responen amb certa conformitat a les obligacions del consell. Als nous veïns, d'altra banda, sovint els costa entendre els antics costums del poble. Tenen uns altres valors... I, malgrat tot, en la majoria de casos s'arriba a acords. "Finalment, aquesta és la idea més important: del consell se n'ha de sortir amb un acord".

Podem afirmar que els consells oberts estan molt subordinats a l'estat, sobretot si tenim en compte les lleis a les quals s'han de sotmetre i també els diners que han de recaptar. No obstant això, si el que perseguim és una democràcia popular, els

49.- Josetxu Martínez Montoya, *Pueblos, ritos y montañas* (1996). Però des de llavors fins ara, les coses han canviat considerablement.

consells oberts poden prendre's com un bon punt de partida, o almenys, és important que se'ls tingui en compte.

A LES CIUTATS de fa cent anys la gent treballadora vivia amuntegada en barris força mediocres, en els quals, tot i així, hi havia una gran sociabilitat: les famílies s'ajudaven mútuament, i compartien les seves necessitats i preocupacions[50]. Tal com passava al carrer, als *baserris* la major part de la gent treballadora no tenia una perspectiva d'anar "a més". Tot i restar bastant al marge del progrés i la política, els pobles, en aquella època, estaven força vius. Als tallers, ja feia temps que s'havien desfet les unions de gremis i, en conseqüència, els treballadors van perdre el control de la producció[51]. D'altra banda, feia temps que el comú no reglava les vides de la gent.

Fa cinquanta anys, els infants estaven gairebé del tot escolaritzats. Primer els telèfons, i posteriorment la televisió i les carreteres, es van emportar la gent de casa seva i dels seus pobles cap a l'exterior. Es parlava menys cara a cara. Molta gent va adquirir la perspectiva d'anar "a més": fugint del destí de ser pobre, trencaven llaços relacionals i s'intentaven apropar a les posicions dels rics. En això, els interessos dels treballadors anaven convergint, en l'ànsia de fer-se rics. Els europeus es començaren a preocupar de forma massiva pels diners i pel menjar, per la salut i la bellesa. Els últims rastres de cultura popular s'estaven esborrant.

Avui en dia, no hi ha res que comenci i acabi als nostres barris. Vivim sense lligams veïnals o amb molt pocs. Podríem dir que vivim en no-pobles. Ens informem del que passa al

50.- Denise Lawrence-Zúñiga, "Condiciones materiales de la vida familiar": Barbagli, Kertzer, *La vida familiar en el siglo XX* (2002). En el mateix llibre: Martine Segalen, "Vínculos de parentesco en las famílias europeas". Consultar també d'aquest última autora "La revolución industrial: del proletario al burgués" (*Historia de la familia*, 1986).

51.- Charles Tilly, *Grandes estructuras, procesos amplios, comparaciones enormes* (1984).

poble a la pàgina web de l'ajuntament[52]. Han aparegut noves xarxes d'interessos i inquietuds: esport, gastronomia, cursos, viatges, internet. L'estat, amb l'ajuda de la tecnologia, s'ha propagat entre tots nosaltres i hi ha estès els seus complexos mecanismes. Avui, l'estat resol els nostres problemes i, en lloc de la classe obrera, hi ha un munt de pobres.

Anys enrere, les comunitats perderen les seves armes i els seus usos i costums; més tard, van perdre la seva economia; a poc a poc van transitar d'un alt grau d'autosuficiència (tot i que no ho eren del tot des de ja feia temps) a ser quasi del tot dependents. Després d'aquesta transformació, l'essència i la naturalesa del poble quedà en entredit. Hem llegit en un llibre que s'escriví fa més de vint anys: "Són les ciutats que sorgiren a l'Edat Mitjana les que encara organitzen i gestionen l'espai del País Basc"[53]. Fa vint anys, potser això era així. Ara ja no.

Hem vist que les classes populars van quedar cada cop més excloses de la política... fins a la gran reeducació dels segles xix i xx, al llarg dels quals de mica en mica, vencent límits i barreres, les persones s'han anat convertint en ciutadans.

Mentre el veí ho és al poble, el ciutadà ho és de cara a l'estat.

El "contracte social" en els seus inicis fou el pacte fet entre una minoria d'iguals, amb el qual es van excloure de la ciutadania tots aquells que no pertanyien a aquella minoria. Un pacte entre homes blancs i rics, realitzat descaradament amb l'objectiu de deixar de banda les dones, els pobres, tots aquells que no eren blancs i els infants[54].

El ciutadà és aquell que té relacions jurídiques amb l'estat, aquell que té demandes o exigències per a l'estat, el que demana comptes a l'estat.

52.- Jean-Pierre Le Goff, *La fin du village* (2012). Le Goff explica la transformació d'un poble de Provença al llarg del segle XX.

53.- J. A. García de Cortázar, "Poblamiento y organización social del espacio vasco en la Edad Media": *Instituciones, economía y sociedad* (1998).

54.- Alessandro Baratta, "El estado-mestizo y la ciudadanía plural": Héctor Silveira Gorski, *Identidades comunitarias y democracia* (2000).

La ciutadania és la percepció estatal de la gent del poble[55]. Sense estat, el ciutadà no existiria.

L'estat concedeix drets de ciutadans, entre els quals hi ha el dret de vot.

L'estat del benestar, a part d'aquests drets, posa a l'abast del ciutadà altres drets que suposadament garanteixen aquest benestar: drets humans, drets laborals, drets educatius, drets sobre la salut, drets sobre la seguretat i alguns més que ara no recordo. En l'estat del benestar, el ciutadà es defineix a través dels drets que té o que no té.

Liberté? No és per a tothom; és per als ciutadans. El ciutadà disposa almenys d'una petita esfera de llibertat; està emparat per uns drets.

Qui a la seva terra era gent, ara, al seu territori, és ciutadà.

FRONT les comunitats agonitzants o no-convivencials, existeix un anhel perquè neixi una nova era comunitària.

Deixant de banda les comunitats de rics, aïllades i emmurallades per protegir-se dels estrangers, també existeixen les comunitats que han creat aquells que són privilegiats en idees, en estudis... Tot fugint de l'espai urbà sense atractiu, han organitzat l'espai en nous models de veïnatge: mentre que cadascú té la seva pròpia economia, també hi ha àrees comunes com el jardí i el menjador, i algunes màquines comunes com ara el cotxe, la màquina de rentar, i d'altres amb les quals es treballa col·lectivament[56].

En altres llocs d'Europa, el propietari de les cases d'un antic barri i el veí demanen poder gestionar i tenir més participació en les decisions de l'ajuntament. Amb la intenció de millorar la qualitat de vida, per augmentar la seguretat, reclamen que hi hagi zones verdes i carrers per a vianants.... Algunes vegades,

55.- Gorka Rodriguez Herrero, *Los modelos de descentralización y participación ciudadana en el punto de mira* (2009).

56.- Matthieu Lietaert, *Le cohabitat* (2012).

si l'ajuntament no fa res al respecte, els veïns comencen a ferho ells mateixos pel seu compte[57].

Totes aquestes comunitats es fan càrrec de les tasques per a les quals l'estat va just de diners o simplement que no prioritza o no vol realitzar: mantenir camins i carreteres, podar arbres, arreglar l'enllumenat, contractar guàrdies de seguretat...d'aquesta manera sorgeixen, en certa manera, petits governs de cada lloc, que podem anomenar governs privats.

En totes aquestes comunitats no es debat sobre el sistema de justícia, el sistema laboral o els sistemes urbans en general. De fet, la inquietud principal de les famílies que hi pertanyen no és altra més que viure en un entorn més agradable.

En certs moments, l'estat pot ajudar i protegir les comunitats, però també pot deixar que la seva gent es dispersi i esperar que cadascú faci el que pugui. En realitat, això és el que està succeint aquests últims anys, l'estat deixa de fer-se responsable de la gent i, fins a cert punt, permet que cadascú vagi pel seu compte.

ENDINSEM-NOS ARA un altre cop en l'Edat Mitjana, quan es constituïen ciutats i regnes. Pels voltants del segle XIV, ja estava clar que Europa no es convertiria en "l'Europa de les ciutats" de la qual s'havia parlat. Els estats monàrquics integraren les ciutats en les seves construccions polítiques.

Durant els últims dos segles hi ha hagut plans per fer ciutats petites, autosuficients i autònomes políticament, en què la feina i la casa, el mercat i la plaça, eren al mateix lloc o molt a prop, com a les ciutats d'abans de la industrialització. Però aquests experiments no han tingut continuïtat, ja que el desenvolupament frenètic del sistema socioeconòmic els ha acabat absorbint[58].

Fa temps que liberals i socialistes abandonaren la idea de superar el capitalisme. Els socialistes de finals del segle XIX,

57.- Edward W. Soja, *Postmetrópolis* (2000).

58.- Zygmunt Bauman, *Comunidad* (2001).

van deixar de banda projectes de ciutats i colònies utòpiques i, en el millor dels casos, van proposar-se arreglar i ordenar la ciutat del capital.

A principis del segle XX, els anarquistes parlaven sobre els ajuntaments lliures, en els quals les necessitats no s'imposaven a la gent, sinó que la mateixa gent les debatia i les acceptava prèviament. Aquests ajuntaments, teòricament, es deslligarien de l'estat i es federarien directament amb altres ajuntaments[59]. L'any 1936, en lloc d'aquests ajuntaments, els anarquistes de l'estat espanyol van decidir crear les comunes, com a entitats polítiques i administratives[60].

En les últimes dècades han aparegut sobretot a les muntanyes d'aquí i d'allà espais on s'està experimentant amb relacions i institucions que deixen poc lloc al capitalisme i a l'estat. En aquestes relacions i institucions populars es poden apreciar els principis d'una nova civilització.

És necessari que fem poble: poble, societat; no forçosament nació. Fer una nova societat: ara, alguns dels que van a la muntanya o tornen al camp, estan reinventant algunes possibilitats; reinventant una antiga identitat renovada.

La gent només podrà fer-se conscient desertant de les relacions mercantils i de les institucions estatals. Prendre consciència i lluitar: són totes dues igual d'importants.

"La màquina de l'estat té per sí mateixa una naturalesa destructora, és a dir, els seus engranatges no poden funcionar d'una altra manera que no sigui fent a miques els ciutadans. Per molt que es vulgui, la màquina estatal no podrà esdevenir mai una eina per assolir el benestar públic. Per tal que no acabi amb ningú, haurem d'acabar amb la màquina. (...) Ser servidor d'aquest aparell és la pitjor traïció"[61].

59.- Eduard Masjuan, *La ecología humana en el anarquismo ibérico* (2000).

60.- Victor Alba, *Los colectivizadores* (2001). Per més detalls sobre el context de la guerra: Antoni Castells Duran, *Les col·lectivitzacions a Catalunya* 1936-1939 (2003).

61.- Simone Weil, *Escritos históricos y políticos*.

3. Més enllà de l'estat

El bon ciutadà de tant en tant vota. És veritat, el sistema no necessita el nostre vot; en èpoques i llocs en què el vot no existia ha funcionat perfectament; no obstant això, votant, el poble és més feliç.

En la democràcia representativa, la gent del poble escull una o més persones perquè les representin; després, les persones escollides exerciran el seu càrrec sense estar en una relació de mandat imperatiu.

Una persona pot representar un grup tenint poder de decisió, o sense tenir-ne[62]. Si no en té, aquesta persona no és més que una missatgera, una portaveu dels representats. Altrament, en el cas que sí que disposi d'aquest poder, podrà operar amb certa llibertat en nom dels representats, prenent en compte la seva opinió i els seus interessos, però interpretant-ho finalment segons els seus propis desitjos. En aquest segon cas es diu que la persona representa al grup sense estar en una relació de mandat imperatiu[63].

La democràcia representativa està feta de manera que, si algú vol dir alguna cosa, obligatòriament ha d'intentar fer-ho

62.- Norberto Bobbio, *Demokraziaren etorkizuna* (1984). "A pot representar B sent un simple representant o estant de debò empoderat", segons les paraules de Bobbio.

63.- David Held, *Modelos de democracia* (1987).

arribar als representants. Partint d'aquesta base, el poble no té res més a fer que demanar més drets (mentre n'hi hagi) i obeir les lleis de l'estat. Com és normal, la gent hi perd l'interès. Les institucions, per tal d'evitar que aquesta manca d'interès vagi massa lluny, promouen la participació amb un objectiu explicitat obertament: que es *vertebrin* l'esfera publico-estatal i l'esfera de la gent. I en alguns altres àmbits, també volen l'esfera de la feina i de la família.

Avui en dia, els ajuntaments han obert diversos canals per tal que la gent del poble hi participi. Tot i així, la majoria de vegades, aquesta participació es limita a escoltar allò que els tècnics i regidors tenen a dir i a donar l'opinió al respecte; poques vegades es tenen debats reals o profunds.

També és molt freqüent que, quan la gent arriba a les institucions, els projectes ja estiguin fets, ja que els polítics ja han pres les decisions anteriorment. En qualsevol cas, ells sempre tenen l'última paraula[64].

La democràcia directa es desenvolupa a través de dues institucions: l'assemblea, en la qual la gent del poble decideix sense intermediaris, i el referèndum. El sistema actual no pot funcionar ni amb una ni amb l'altre[65].

Les institucions estatals no són neutrals perquè els responsables dels ajuntaments, els tècnics i els funcionaris, són part del sistema (com més amunt estan en l'escala, més aferrats hi estan). Els alts càrrecs estan entrenats per defensar l'ordre establert; els seus interessos i les seves prioritats són molt pròximes a les dels banquers i caps de grans empreses.

Aquests últims, per la seva banda, si hi ha polítiques que no els convenen, sovint en tenen prou amb amenaçar de tancar

64.- Tomás R. Villasante, Las democracias participativas (1995). Fernando Pindado, *La participación ciudadana en la vida de las ciudades* (2000). Patrick Norynberg, *Faire la ville autrement* (2001).

65.- Norberto Bobbio, en el llibre recentment citat.

l'aixeta perquè aquestes es redirigeixin sistemàticament cap a on ells volen.

Com més gran sigui la il·lusió de la gent per canviar les coses participant a les institucions (votant o d'altres maneres), més difícil serà obrir camí a les assemblees.

A partir del segle XIX, els partits polítics d'esquerres van optar per l'estratègia "d'ocupar" l'estat amb l'objectiu de frenar l'onada del capital o per intentar controlar-la; davant del capital, van prioritzar l'espai estatal i van enterrar els espais comuns, els espais propis del poble. Aquests mateixos partits, actualment, observen atents què pot oferir l'estat davant dels atacs del capital. Sembla que el seu únic desig sigui evitar que el capitalisme del segle XXI sigui tant o més dur que el del segle XIX.

Sense veure (o sense voler veure) quines i com són de descomunals les forces que impulsen la societat en les seves arrels, encara hi ha qui pensa que és l'estat qui, des de dalt, fa canviar la societat. I alhora es creu que la realitat socioeconòmica es pot transformar guanyant les eleccions i enfortint-se en les institucions, és a dir, "ocupant" l'estat[66]. Tots els que s'entesten en aquesta via tenen el gran risc de perdre's pel camí; passen el temps gestionant les institucions, lluitant per solucionar els problemes que se'ls plantegen o preparant les pròximes eleccions.

Un mandatari polític arregla i canvia ben poca cosa. Ell mateix és una conseqüència de l'expansió i proliferació de l'aparell estatal. Ell no té el poder de dirigir; és l'estat qui el dirigeix[67].

I amb tot això, encara hi ha persones que entren al joc amb devoció, pensant que aquesta és la seva missió. Tot i així, quan van a seure davant de la taula dels poderosos, es troben que el joc ja ha començat. Els nous jugadors hauran d'acceptar

66.- Hilary Wainwright, *Cómo ocupar el Estado* (2003).

67.- Pierre Bourdieu, *Sur l'État*.

les seves lleis. Alguns se sentiran còmodes. D'altres deixaran de jugar[68].

Amb l'enfortiment del capitalisme i de l'estat, es van anar esborrant les antigues identitats de país i se'n crearen de noves que ara estaven lligades a l'estat. La qüestió és que, si bé tots vam perdre la nostra identitat de poble o país, Espanya i França, a diferència dels bascos, desenvoluparen al mateix temps unes noves identitats estatals.

Segons els criteris internacionals de justícia, els bascos haurien d'estar al mateix nivell que la resta de pobles i nacions, tal com els francesos i els espanyols. Per tant, per a alguns bascos, Espanya i França han esdevingut una meta a la qual arribar i, al mateix temps, representen un límit insuperable. El punt de vista estatal és limitat i empobridor, no permet que els bascos es representin a ells mateixos d'una forma independent, tenint ambicions autònomes[69].

Els defensors de l'estat diuen que volen la mateixa sobirania que tenen França i Espanya... I ves quins dos bons exemples de sobirania que han triat! D'altra banda, demanen tenir els mateixos instruments dels quals França i Espanya disposen. Quins són aquests instruments? No se me n'acudeix cap de bo. Però és clar, suposen que nosaltres aquests instruments els

68.- Quan en una assemblea es reuneixen rics i pobres, homes i dones, espanyols i bascos, molt sovint s'infravalora l'opinió dels pobres, de les dones i dels bascos. Això provoca que aquests últims facin seus els valors dels rics, dels homes i dels espanyols (vegeu Iris Marion Young, *La justicia y la política de la diferencia*, 2000).

69.- Alessandra Bocchetti, *Lo que quiere una mujer* (1995). He transcrit gairebé textualment les seves paraules, amb la diferència que ella parla sobre les dones: "Segons els criteris de justícia social, les dones han de ser iguals i estar al mateix nivell respecte als homes. Segons això, l'home seria per a la dona com una meta a la qual arribar i al mateix temps un límit que no es pot traspassar. Les dones no poden aspirar a més o a menys, ni pensar en quelcom diferent o millor. Se sent dir que han d'estar a les institucions; pot ser que ho vulguin, pot ser que no; no es parla de desitjos. La igualtat i la paritat són criteris matadors, no deixen que la dona es representi a ella mateixa d'una manera independent, tenint ambicions autònomes".

utilitzaríem a favor del poble... I no seríem més lliures sense tenir-los? També podríem anomenar les eines que aquests estats no tenen: escoles del poble, treballs d'ajuda mútua, assemblees. Seria possible desenvolupar-les dins de l'estat? I també: seria possible desenvolupar-les fora de l'estat? Aquest és el nostre repte.

Alguns nacionalistes s'obstinen a buscar una única identitat per al País Basc (o per a Navarra). Escriuran una bonica història, reivindicaran la territorialitat (o l'estatalitat), la llengua basca... "L'euskera, sense estat, no viurà", diuen alguns pensant que l'estat garanteix la perdurabilitat del basc. Altres, però, pensem que la llengua viurà *fora das instituiçoes, por e com o povo*[70]: al carrer, viva, de boca en boca[71].

"L'any 1512, diuen els partidaris de l'estat, Espanya va conquerir el nostre estat, Navarra"; ara el recuperarem. Obliden pàgines molt més belles de la història; obliden que abans que sorgís el Regne de Navarra i durant molts anys després, els pobles i valls basques van ser governades per assemblees populars.

Els que alaben la monarquia de Navarra afirmen que amb aquell estat tenim una espècie de "deute històric". Deute històric? Almenys amb el regne, cap ni un. Els bascos han dut a la pràctica moltes alternatives més enllà de l'estat per organitzar-se, viure i subsistir al llarg de la història. Per tant, seria millor que almenys nosaltres ens fixéssim més aviat en altres models, en models populars.

També diuen que, en aquest món, no hi ha cap altra manera de fer un país independent que no sigui a través de l'estat, i

70.- Félix Rodrigo Mora, *O atraso político do nacionalismo autonomista galego* (2010).

71.- "Hi ha algun poble al món que pel fet de tenir estat ens superi?", va dir parlant dels bagaudes Silvio de Marsella. "Van preferir viure lliures sota el nom d'esclau que no pas viure com esclaus dient-se lliures" (Sales Santos, Itziar Madina, *Comunidades sin Estado en la Montaña Vasca* (2012). (Bagaudes: grups d'agricultors que es revoltaren contra el govern de Roma a la Galia i a Hispania).

afegeixen que, a diferència dels estats coneguts, en el nostre ens organitzaríem d'una altra forma, que ens basaríem en uns altres valors. No hi estic d'acord: en aquest món, els estats no es poden basar en res més que en valors indesitjables. En ells, no hi ha lloc per cap altre tipus de valor.

Encara que, per alguns d'aquests nacionalistes, l'objectiu és el "País Basc de les assemblees", insisteixen en el fet que per arribar-hi es necessita un estat, com a primer pas. Ara mateix, l'estat és l'objectiu. No poden veure-hi més enllà, perquè l'estat acaba essent el projecte que es queda amb tota l'energia, l'afany que cremarà la vida de la gent… en un esforç que se situa just a l'altre extrem de la democràcia popular[72].

Hem après de la història que la força popular pot limitar el poder del rei. En canvi, si el poble és dèbil, l'intent d'independència es perdrà als passadissos de les institucions.

No és segur que l'aposta estatal aconsegueixi trencar amb els estats espanyol i francès. En el plantejament no-estatal, per contra, ja hi ha una ruptura des del principi.

Directament, proclamem: som independents. I així, anem fent camí: al poble o al petit país, prenent les decisions en assemblees, com si no hi hagués estat espanyol ni francès. Que ens vagin en contra… nosaltres, anem cap al que ens interessa.

Lluitar i desobeir ja són en sí la nostra independència.

A FRANÇA, els legisladors van crear un estat-nació: van fer un estat i van encarregar a aquest estat que construís una nació. Així doncs, utilitzant l'escola, l'exèrcit, el tren i altres eines, finalment esdevingueren una nació.

A Alemanya, en canvi, primer hi havia la llengua i la nació i, posteriorment, arribà l'estat: un estat que representava la nació[73].

72.- Hi ha gent que té la il·lusió que es podrien governar les assemblees mentre tota la resta quedés igual: la indústria, els serveis, l'escola… Governar de baix a dalt i viure de dalt a baix?

73.- Pierre Bordieu, *Sur l'État* (1989-1992). Vaig tenir la sort de trobar aquest llibre, l'any passat.

El nostre model teòric és el d'Alemanya (tenim la nació, fem l'estat), però a la pràctica, nosaltres ja tenim establert l'aparell de l'estat. Encara que falti una selecció basca i algunes *ikurriñes* més, ja està tot ben ordenat i organitzat. Així doncs, el model que seguim, al final, és el de França i Espanya: construir una nació a través de les estructures de l'estat; per exemple, produint una llengua estatal[74].

Els comunistes d'altres temps no donaven per vàlida la revolució comunista si no s'havia destruït prèviament l'aparell de l'estat i, en el seu lloc, havia sorgit un nou poder. Amb "nou poder", no es referien a un nou estat, sinó al poble organitzat.

L'estat no és una utopia; el socialisme sí. Tot i així, l'estat demana un gran esforç. Amb un esforç semblant, podem lluitar per una utopia clara: a favor de "l'assemblea dels pobles bascos", sense l'existència de cap estat. L'estat i el socialisme no són compatibles. Per tant, l'estat basc serà capitalista. Un final realment trist que no es mereix ni la nostra suor ni la nostra sang.

El País Basc no està en una línia que pretengui destruir l'aparell de l'estat. De fet, l'estat basc farà servir les infraestructures dels estats veïns.

Amb l'estat basc no podem dir que primer el fem i després ja veurem com ens organitzem: l'estat té tota una maquinària darrera que el constitueix tal com és.

Farem un estat en un territori, però fins a quin punt s'haurà modificat l'aparell estatal?

En el nostre estat: hi haurà milícies populars en lloc de policia i exèrcit? Creixerem junts, cuidarem els uns dels altres? La producció serà controlada per assemblees de treballadors? Renaixeran els dialectes i la tradició oral-popular de la llengua? Es posarà en qüestió el concepte de frontera? Ens

74.- Diuen que estan construint la nació. Estant construint l'estat. Nosaltres preferim fer poble, però no "poble basc", sinó més aviat allò que seria l'oposat a l'urbanisme. Les bases serien les següents: el comú; *l'auzolan*; l'assemblea; tenir cura del món; la defensa.

replantejarem la utilització d'aquelles màquines que ens xuclen tota la força a canvi d'una mica de benestar?

Al final, si hem de viure com a nació, ens ha de reunir alguna forma de govern. Nosaltres som els que hem de decidir si prenem un model de govern estatal o un model basat en les assemblees, si escollim una estructura piramidal o una d'igualitària.

Els poders mundials acostumen a dictaminar quines nacions mereixen un estat i quines no. Els bascos, de moment, no tenen grans poders mundials que els facin costat.

Però això ens és igual, aquest no és el motiu pel qual descartem la via estatal. És evident que l'estratègia assembleària tampoc tindrà el suport dels grans poders mundials, ni espera tenir-lo. I sí, l'assemblea també formaria part d'un projecte mundial en el qual seria dependent dels pobles afins, però només dels que fossin companys, no dels enemics.

Potser el no rotund a esdevenir un estat va ser el punt de partida d'Öcalan, el líder del moviment kurd a la zona de Turquia, per fer avançar el seu projecte de "confederalisme democràtic".

Aquest moviment polític es fonamenta en el model de les comunitats tradicionals dels pobles, és a dir, comunitats que parlen, debaten i prenen decisions. "Els kurds han utilitzat al llarg de la història sistemes de clans i confederacions de tribus per fer front als governs centralistes" afirma Öcalan.

Ell mateix explica que, al Kurdistan, d'aquí en endavant s'aplicaran tres lleis: la llei de la Unió Europea, la llei del mateix estat i la llei confederal democràtica. I diu que "mentre Iran, Iraq, Turquia i Síria observin la llei confederal democràtica, el poble kurd observarà també les seves lleis". (...) El confederalisme democràtic es basa en la política de la pau. "Exercirà el seu dret d'autodefensa davant de qualsevol agressió contra el seu poble i les seves llibertats". (...) El confederalisme no fa cap diferenciació entre països, i defensa la igualtat i la llibertat de tots els pobles. No accepta "les fronteres dels

estats-nació centralistes". "És un sistema en el qual haurien de viure tots els pobles del segle XXI[75]."

El confederalisme democràtic és un intent d'unir tots els pobles kurds mitjançant una forma d'autonomia, sense tocar les fronteres dels estats-nació existents; un intent també perquè els estats-nació s'organitzin d'una forma diferent[76].

Totes les assemblees de poble i de barri, i totes les federacions de pobles que vulguin, podrien arribar, essent el seu desig, ja que tenim alguns interessos comuns, a l'Assemblea dels pobles bascos, el poble de les assemblees sobiranes.

Entre pobles, entre valls, i fins i tot entre províncies si es vol… cap a la confederació dels pobles bascos. Cada assemblea es confederaria amb les seves assemblees veïnes, per sobre o per sota de les fronteres estatals. Governs autònoms de cada poble i governs autònoms entre pobles, amb el grau d'autonomia que es volgués, perquè França i Espanya no hi tindrien cap tipus de poder ni autoritat.

La gent del poble seria qui decidiria sobre el seu tipus de govern, sobre les normes i les lleis a establir, sobre la utilització dels recursos que posseeix, sobre les terres i els serveis comunals i, per últim, sobre les relacions amb els pobles i nacions veïnes. Llibertat, sense que es destrueixi la nació basca. I no perquè hàgim sigut una nació o ho siguem ara mateix, sinó perquè volem ser-ho[77].

75.- Abdullah Öcallan, *To the Kurdish People and the International Community* (2005). En aquest moment, no em correspon a mi posar en context aquesta reivindicació. En tot cas, sembla que ha entrat amb força.

76.- Les nacions sense estat organitzen la seva vida política generalment en confederacions. Ara mateix m'estic llegint *El imperio comanche* (2008) de Pekka Hämäläinen. En tots els clans i en tots els grups predomina la igualtat. Davant dels poders que les volen conquistar o explotar, les nacions igualitàries tenen una capacitat per a resistir mil vegades més gran que aquelles que estan organitzades jeràrquicament.

77.- *Nació*, és a dir, país de països; perquè per a nosaltres no és res més que això.

Tots els pobles de les set províncies basques estaran confederats, perquè no hi ha dubte que així ho volen i, si no fos així, no tindrien per què estar-ho.

Podem donar més o menys importància al fet de ser basc, però és una part de la nostra identitat, la qual es faria més rígida a través d'un estat propi. No volem una nació monolítica. En el govern de l'assemblea apareixerien i es desenvoluparien naturalment i lliurement identitats múltiples, i també identitats nacionals múltiples.

Dins de la confederació, seran bascos tots aquells que vulguin viure amb les normes basques.

La majoria de persones que veuen la inexistència d'estat com alguna cosa dolenta o impossible és perquè són incapaços d'imaginar-s'ho, de la mateixa manera que altres no poden construir mentalment la imatge d'un món sense armes nuclears o sense sexisme. Aquesta falta d'imaginació no és passatgera, no es pot superar fent un petit esforç, ja que és la conseqüència d'un llarg procés històric que, encara ara, estem vivint. La mateixa inexistència d'estat o la seva invisibilització progressiva és l'única que ens en farà més capaços.

Per tal que hi hagi Assemblea hi ha d'haver un buit. En aquests moments, el sistema s'està esquerdant per diferents llocs; ara les assemblees dels pobles poden prendre força. No obstant això, només a través de la confrontació amb els poders econòmics es determinarà quines possibilitats tindran les comunitats i com acabaran essent.

És evident que l'Assemblea no és l'única sortida d'aquest sistema; no sé si hi ha algun sistema democràtic més enllà de l'Assemblea; el que sí que hi pot haver són altres sistemes de dictadura, a més de la democràcia representativa.

Mentrestant, si en aquest futur hipotètic seguirem vivint a les ciutats o si ens reunirem tots en masies no és una qüestió que ens hagi de fer perdre la son, ja que les mateixes necessitats ens portaran cap a una banda o una altra. En el dia a dia, en

tenim prou en recordar, de tant en tant, algunes bones guies: està bé viure a favor de la vida; l'autonomia està bé; el comú està bé; està bé decidir en assemblees sobre tot allò que ens correspon i ens incumbeix.

L'assemblea sobirana ara mateix no és possible, però sí que podem intentar acostar-nos-hi. No hi ha un camí definit, tampoc hi ha un marge de temps determinat: mentre visquem, ficarem la pota, caurem, ens aixecarem, tornarem a caure i ens tornarem a aixecar. I així successivament, un cop i un altre.

4. Com funciona això?

Si la comunitat, més enllà dels vincles familiars i veïnals, vol seguir sent comunitat, llavors necessita un connector polític: l'assemblea.

Igual que la família és imprescindible perquè un infant tingui el sentiment i el desig d'existir, també ho és l'assemblea perquè la gent senti que al seu poble és algú.

L'assemblea és la forma que el poble busca per autogovernar-se. També és un espai de reflexió col·lectiva, una pausa en el camí, en la qual cadascú explica els seus pensaments, on es refan aliances i es reprenen compromisos per enfortir les accions[78].

L'assemblea és una escola política; s'hi aprèn a debatre i a viure junts, a prendre les decisions entre tots.

L'assemblea és una actitud davant la vida. Per un costat, hi anem sobretot a *donar* el millor de nosaltres. Per l'altre, és l'espai de discussió i resolució dels temes conflictius. Per això, les reunions han de ser regulars, és a dir, no n'hi ha prou amb fer-ne de tant en tant.

78.- Miguel Martínez, "¡Todo el poder para las asambleas?"(E*kintza zuzena*, nº 37)

L'assemblea no és un mite de la història ni tampoc un projecte de futur. És una part de la nostra vida, allò que creem i refem a través de les nostres activitats col·lectives[79].

L'ÒRGAN de l'assemblea pot debatre i decidir sobre tots els problemes que afecten la comunitat.

L'assemblea sobirana, evidentment, no és compatible amb cap tipus de govern superior, especialment amb la dictadura (sigui la dictadura reial o la republicana, que totes dues són dictadures del diner).

Els ajuntaments, avui en dia, es poden interessar pel benestar de la gent del poble i preocupar-se per la higiene i la netedat de les urbanitzacions, però no tenen poder de decisió sobre els "interessos generals", els interessos de l'estat[80]. Per exemple, no poden decidir sobre les grans infraestructures.

L'assemblea sobirana, en canvi, pot decidir sobre assumptes que, en principi, segons la llei, estan per sobre seu. De fet, es pot dir que no hi ha afers que la sobrepassin. En efecte, l'assemblea pot decidir per damunt dels desitjos de les grans indústries i dels seus mil servidors (polítics, científics, enginyers, etc.).

Ni la indústria ni l'estat no poden prendre decisions per sobre de l'assemblea o en lloc seu.

Les assemblees dels pobles, és clar, no poden governar macroestructures com ara una multinacional, una ciutat o un exèrcit. Tot allò que és macro, l'assemblea ho portarà a una mesura humana, a una mesura que estigui a l'abast, i a un esperit humà.

L'assemblea té cura del comú; per sobre de tot, cuida l'ànima del poble.

79.- María Asenjo: *Medievo utópico* (2001).

80.- García de Enterría, *La Revolución francès y (...) la formación del sistema municipal francés contemporáneo*, 1994.

L'ASSEMBLEA convoca l'*auzolan* o jornades de treball col·lectiu, que poden ser de molts tipus[81].

Més que l'*auzolan* en sí, el que té importància és el que passa entre els veïns quan treballen en comú, la bona disposició que es mostren els uns als altres, el fet que acceptin que l'estima en el veïnatge és important per a ells.

En el moment que, en lloc de l'assemblea, les institucions estatals decideixin quins treballs col·lectius s'han de realitzar, podran seguir anomenant-ho així, però ja no serà un *auzolan*.

Ja fa temps que han aparegut noves formes d'*auzolan* entre nosaltres. Se'n poden posar molts exemples: per fer una casa particular s'ajunten alguns amics; fins i tot, pot ser que algun d'aquests amics no conegui els de la casa. Potser, alguna gent es reuneix a través d'internet per fer algun treball conjuntament. Al País Basc, també hi ha *auzolans* "d'àmbit nacional"... la veritat és que ara mateix no hi ha massa diferència, ja que actualment quan parlem del nostre poble, en realitat estem parlant de la nostra ciutat, és a dir, del nostre món.

Ara bé, totes aquestes feines, més que en auzolan ("treball entre veïns"), en realitat les fem entre amics.

EL FET QUE al poble no hi hagués gaire diferència entre els béns d'un i altre, o que pràcticament enlloc no hi haguessin excedents significatius, va portar una espècie d'igualtat als pobles d'antany.

No hi pot haver assemblea popular si hi ha una gran diferència de classe entre les persones, ja que això suposa un gran impediment per aconseguir una comunitat unida i cohesionada. Quan n'hi ha que tenen molt i altres que tenen molt poc, els interessos de la gent s'allunyen, la paraula i les accions d'uns i altres tenen un valor diferent.

Front a la ideologia amb què volen convèncer-nos que tots mirem per a nosaltres i que som uns oportunistes calculadors,

81.- A més de donar-ne mil exemples, es poden trobar algunes idees motivadores a *Auzolanaren kultura* (2011) de Jasone Mitxeltorena.

nosaltres pensem que a l'assemblea del poble alliberem els nostres més bons sentiments:

1.- la força que ens fa apropar-nos a aquell que pateix o que es troba en dificultat.
2.- l'alegria secreta que ens produeix la mala sort dels rics[82].

Qui s'aparta massa de la mitjana deixa de ser "un més" del poble. A Ortzaize, de les setanta cases de veïns que hi havia l'any 1366, cinquanta-una es reunien en assemblees de *besiaus*, a les quals els cavallers i nobles del poble no podien entrar[83]. Així mateix, quatre-cents anys més tard, als nobles de Lapurdi no se'ls permetia participar en les reunions de la província.

Evidentment, si la persona rica és del poble, la mateixa assemblea pot fer reduir les diferències, per exemple, pot decidir que pagui més en les despeses comunes[84].

Al final, si fan front a la vida de manera conjunta i comparteixen objectius, totes les persones del poble s'igualen. Harmònicament i a través de l'ajuda mútua, en un petit barri o poble es poden reconduir o modelar les petites diferències[85].

En el poble del comú, els guanys i les pèrdues contínuament s'equilibren. La vida social és una lluita incessant en la qual, per tal que les coses vagin bé, no hi pot haver un guanyador o un perdedor. Si mai "guanyés" algú, voldria dir que la lluita

---

82.- Ho hem après dels ximpanzés. Veure Frans de Waal, *L'âge de l'empathie* (2009). També, a principis del segle XX amb l'enfonsament del Titànic, en el qual es van ofegar uns quants blancs rics i poderosos, molts negres de classe baixa van prendre-ho com un episodi de "justícia poètica" (James C. Scott, *Los dominados y el arte de la resistència*, 1990). Quelcom similar succeí un segle més tard, quan es cremaren les torres bessones de Nova York.

83.- Pierre Toulgouac, en el llibre citat en la nota 17.

84.- Jesús Contreras, "Las formas de organización comunal en los Andes": Marie Noëlle Chamoux, Jesús Contreras, *La gestión comunal de los recursos*, 1996.

85.- Per sobre de tot, "treballar a mà ens preserva de les jerarquies" (d'entre les aportacions de les jornades organitzades l'any 2013 pel col·lectiu Auzolan a Zarautz, en un debat en què el tema era l'assemblea).

s'ha acabat: estaríem, llavors, al marge de la vida social tal com s'entén des del comú.

En les societats igualitàries, es reparteixen les funcions segons l'edat, el sexe, el talent i la disposició, però això no provoca que ningú estigui per sobre ni per sota de ningú.

A part d'estima i respecte entre iguals, a l'assemblea també es necessita certa habilitat, és a dir, parlar clar i de bones maneres, una mica de solemnitat[86]. Però per sobre de tot, es necessita temps.

Avui en dia es valora molt que el temps de les reunions estigui controlat. Sovint, però, no es valora el discurs tranquil, el mot minuciós, el matís, la digressió. En una societat en la qual disposéssim de més temps, apreciéssim més la paraula, potser podríem passar dies sencers debatent sobre una qüestió que en una assemblea ara mateix resolem en mitja hora. En una societat en la qual les paraules estan vives, la gent dedica una gran part del seu temps a l'assemblea i a la política. Molts cops, els camins que porten a l'acord són llargs.

Tot el que és comú requereix debat[87].

Va bé prendre les decisions per consens o per unanimitat. Si no hi ha acord, l'assemblea es pot deixar per més tard. És a dir, durant una estona es fa política de plaça i, al cap d'una estona, es reprèn la sessió. Així, es poden evitar divisions i es busquen fórmules en què totes les parts es comprometen[88].

Davant d'un problema, si és possible, es pensen diferents solucions i cada opció es tracta amb deteniment. Al final, en tots els debats hi ha una idea que a poc a poc es va fent

86.- No es recorda mai prou la importància de l'estima. L'assemblea ha de tenir cura especialment d'aquells que es queden pel camí (perquè han caigut, perquè no poden seguir). "L'amor, el respecte, el sentit de la justícia i les preocupacions sobre la veritat, preses com a sentiments ens preparen per a l'acció. (...) La condició per a l'ètica pública és el domini de les emocions". (Victoria Camps, *El gobierno de las emociones*, 2011).

87.- Seth Murray, " La propiedad comunal vasca y el Estado francés": I. Vaccaro, O. Beltran, *Ecología política de los Pirineos* (2007).

88.- Marc Abélès, *El lugar de la política* (1983).

predominant. Pot ser una bona eina fer una votació com a forma de sondejar un cop el debat ja estigui força avançat, per prendre la temperatura i testejar en què estan les diverses opinions. Sempre hi pot haver algú molt caparrut, però si de deu persones vuit estan d'acord, normalment la resta acaba cedint i s'uneix a la decisió[89].

L'assemblea requereix que es facin formacions i capacitacions amb l'ajuda de comissions circumdants. Sinó, les persones que disposin de poques eines, ràpidament delegaran sobre els altres i podran ser fàcilment manipulades[90].

En conclusió, l'assemblea demana molta feina.

Una societat autogestionada és una societat de gran control; d'autocontrol; també de control entre els seus membres.

Antigament, tots els assumptes interns d'un poble es resolien en el mateix poble. Moltes vegades, es solucionaven parlant en assemblea.

Durant diversos segles, les lleis estatals i les lleis dels pobles varen funcionar paral·lelament[91]. No obstant això, la gent del poble preferia no utilitzar les lleis de l'estat, fins i tot, en els casos on es vessava sang. Al segle XIX, portar als tribunals algú amb qui es tenia un conflicte era totalment l'últim recurs[92].

89.- Tot això ho hem après de les abelles. Veure Pello Zubiria Kamino, "Erleen demokrazia liderrik gabea" [La democràcia sense líders de les abelles], *Argia* 2011.

90.- Félix Rodrigo Mora, a les trobades del col·lectiu Auzolan, Usurbil 2001. Veure també la revista *¡Rebel·leu-vos!* (2012).

91.- La mateixa monarquia va haver d'acceptar en diverses ocasions el que la justícia popular va decidir. Al Fur d'Inzura, que els habitants d'Amescoa van rebre l'any 1201, podem llegir el següent: "Que no entri cap *merino* a les vostres cases (...) amb la intenció de treure'n alguna cosa i, en cas que entrés, que sigui mort."(Juan José Larrea, *La Navarre du IVe au XIIe siècle*, 1998). Avui en dia, el nostre desarmament demostra la nostra flaquesa i decaïment.

92.- Jean-François Soulet, *Les Pyrénnées au XIXe siècle* (1987). Els amants de la història hi trobaran algunes perles. Explica amb detall el procés que desencadenà una mort a Baigorri.

La justícia interna del poble, a part de ser més barata, també es feia més lleugera: quedant-se al poble, el cas en qüestió no s'escampava als quatre vents; no produïa ruptures tan fortes entre veïns; es resolia més ràpidament[93].

Així doncs, no hi havia res que no es pogués resoldre al mateix poble, fos el robatori d'unes cols o un assassinat, tot s'hi tractava. Però ningú ha dit que fos fàcil: molt sovint, es necessitaven mediadors hàbils i amb gran paciència per reconciliar les diferents parts.

Habitualment, els càstigs de menor a major severitat eren: la desaprovació del poble; l'aïllament (negació del respecte); la marginació, que significava morir com a membre del poble, no-ser-més al poble[94]. Sobre aquest últim càstig, era l'assemblea qui decidia. A la persona castigada ningú li parlava; ningú comprava o venia res a ningú de la seva família; a la nit, llençaven pedres contra casa seva. Al final, havia de deixar el poble, fos de manera temporal o definitiva.

A les lleis dels nostres avantpassats no hi trobem penes de presó; els càstigs físics visibles sospitem que també van arribar de la mà de l'estat.

Als judicis populars, més enllà de la llei, hi entraven els valors humans. El jutge del poble podia ser més espavilat o menys; podia ser parcial, sentimental; principalment, però, acostumava a disminuir per compassió la pena judicial de l'imputat[95]. Ell tenia en compte factors que ni el jutge professional ni el legislador, que eren molt més estrictes, no consideraven: la personalitat de la persona encausada, la seva situació… mostrava benevolència cap als més dèbils[96].

93.- David Zapiain Karrika, *Gizarte kontrolaren aldaketak. Poliziaren sorrera Gipuzkoan*, 1688-1808 [Canvis en el control social. La creació de la policia a Guipúscoa, 1688-1808] (2008)

94.- Elman R. Service, *Los orígenes del Estado y de la civilización* (1975).

95.- Herbert Read, *Anarquía y Orden* (1959).

96.- Un dels drets que haurien de reprendre els pobles per a sí mateixos és el dret d'acollir a casa fugitius que escapen d'una justícia mundial imperfecta i necessiten asil. Són molts els que han d'escapolir-se de l'estat,

Els delictes en què tot el poble estava implicat eren jutjats per les assemblees que es duien a terme entre diversos pobles.

Com es podia evitar que se solucionessin de manera violenta els conflictes entre pobles? Com evitar que l'assemblea discriminés persones o grups determinats de persones, com ara homosexuals, nòmades o immigrants? Com escapar de les injustícies del poble?

Pel que fa a les aliances, els intercanvis entre pobles que es produïen més freqüentment eren els trocs de béns i els matrimonis. Els matrimonis entre persones de diferents pobles oferien grans avantatges polítics i convivencials (i segurament avantages d'altres tipus també). En situacions de vulnerabilitat, per exemple, en períodes de guerra o fam, sempre hi havia tant qui ajudar com a qui acudir. El grup estava molt més tranquil sabent que, al seu voltant, tenia diversos aliats i parents.

Malgrat tot, s'ha de dir que aquests pobles estaven ben diferenciats l'un de l'altre. Cadascú era del seu poble i això no es passava per alt. No faltaven discussions i baralles entre gent de pobles veïns; a vegades s'arribava a les mans. Lluny de la

de la guerra, de la persecució, de la misèria, de la tortura, de l'exèrcit, dels treballs més feixucs, de la família, dels abusos dels més poderosos o de la justícia del poble. Mentre la situació continuï així i mentre les persones segueixin sent persones, sempre hi haurà gent que estigui disposada a amagar gent a casa seva. El dret d'asil segueix una tradició d'abans de Crist i anterior a l'estat. En un principi, a Navarra, el fugitiu podia buscar asil en tal bosc, en tal arbre, en tal roca, o en el mateix indret de l'assemblea. Algunes vegades succeí que alguna mestressa de casa donà asil a algú. Més tard, els fugitius trobaven protecció també a les esglésies, als cementiris, sota el mantó d'alguna dama, o en diverses ciutats fronteres... L'any 1486 Tafalla va acollir els heretges que arribaren d'Aragó. L'any 1492 Tudela acollí els jueus que venien de Castella (Hipólito Rico Aldave, *El Asilo histórico. Análisis institucional y fuentes jurídicas. Su incidencia en Navarra*, i també: *Modalidades históricas de Asilo y su praxis en Navarra, siglos IV-XIX*, 2010).

El que pot donar asil a algú altre és perquè té algun poder o força. En la nostra història, es començà per l'asil que oferia el mateix poble. Després, es passà a l'asil de l'església i, finalment, s'arribà a l'asil estatal... En aquest moment, voldríem que l'asil pogués tornar a estar a càrrec del poble i, posats a fer, que s'arrabasses poder als perseguidors, per exemple, destruint i prohibint les màquines que detecten la gent.

força centrípeta que ajunta i uneix, les societats de l'Europa de l'Edat Moderna, igual que les societats anteriors a l'estat, adoptaven una lògica centrífuga[97]. No es poden entendre aquests pobles sense enfrontaments ni batusses.

Ara les disputes s'han suavitzat i els pobles s'han homogeneïtzat, fins al punt que podem parlar d'un únic espai. Pensem el món com a un tot.

"Pensa globalment, actua localment", se sent a dir. Actuar localment sí, però la veritat és que no tenim gaires més llocs on actuar[98]. No tenim per on agafar aquest capitalisme mundialitzat, aquests estats tentaculars i els seus exèrcits.

Ens diu Henri Laborit:

> Un grup de gent pot col·locar-se dins d'un conjunt més gran de persones o es pot quedar a part, en el seu entorn geogràfic i social. Si s'aparta, per assolir el seu objectiu d'assegurar-se la vida, haurà de dominar aquest entorn geogràfic i social i, llavors, caurà en el risc d'entrar en guerra amb altres conjunts socials. En canvi, si es col·loca dins d'un conjunt més gran, aquest conjunt únicament pot ser l'espècie; en tot conjunt més petit, es podrien reproduir les guerres mencionades[99].

Ara per ara, si alguns països, Alemanya, Lapònia o els països bascos volen assegurar la seva vida al marge dels altres, serà totalment en va; la seva vida està integrada dins la vida de l'espècie. Està bé que cadascú vagi pel seu compte, però mentre hi hagi al món un estat que faci arribar els seus capitals i els seus soldats, mentre hi hagi una nació que exploti altres nacions, no hi haurà assemblea que valgui. A mesura que, poble a poble, molts companys de tot el món comprenen que

97.- Pierre Clastres, *Investigaciones en antropología política* (1980). Clastres afirma que la guerra protegia aquestes societats de transformar-se en estats.

98.- Zygmunt Bauman, *Confianza y temor en la ciudad* (2005).

99.- Henry Laborit, *L'homme et la ville* (1971).

això és així i actuen conseqüentment, s'obre la possibilitat que aquesta història no acabi tant malament[100].

L'espècie humana té un sol destí. Si no és la guerra entre estats, haurà de ser un destí d'estira-i-arronsa entre pobles i països: l'Assemblea.

100.- Oaxaca, Papua, Marinaleda… Hem d'estar atents al què passa en altres parts del món o, sense anar tant lluny, aprendre dels gitanos. Pels gitanos, la identitat es basa en les seves activitats comunes del moment. No els interessa massa d'on dimonis vinguin, no tenen pàtria i això no els pesa.

Actualment, tots els humans estem resultant ser també de l'estil dels gitanos. Pel fet de tenir els vincles històrics i el lligam amb la terra molt atenuats, hem de trobar una altra manera de viure entre gent no-com-nosaltres, de la mateixa manera que han fet els gitanos al llarg de la història. (Patrick Williams, "L'ethnologie des Tsiganes", *Des Tsiganes en Europe*, 2011).

SOBRE EL COMÚ*

* Traduït de *Komun'17* (2017)

L'any passat, en una reunió a Guadalajara (Castella) en la qual debatíem sobre l'assemblea i l'ajuntament, una persona de Palència digué: "deben gobernar los ajuntamientos de las gentes".

Aquella breu frase reflectia clarament la meva opinió, expressada pocs anys abans a *L'assemblea, el govern del comú*.

Ara, però, les meves reflexions s'anaven centrant en allò que havien de governar els "ajuntaments" de les gents.

Una resposta s'anava entreveient: el que l'assemblea havia de governar era *el comú*. És aquest qui dóna a l'assemblea la seva raó de ser.

Quan parlo del "comú" no em refereixo a coses materials o a un espai físic, sinó al conjunt de persones que han assumit certs compromisos, feines i treballs, de qui es fa seu un territori o una activitat comuna.

1. La política entre veïns

En les següents pàgines defenso que les bases de l'economia i la política han de ser l'àmbit domèstic i el conjunt de veïns (el barri).

La casa i el barri són els espais de cures que configuren allò de què som més dependents, són els indrets en els quals es cobreixen les nostres necessitats primàries corporals i mentals.

Mantenir relacions sanes de dependència mútua pot ser el repte principal de les societats actuals i, per aconseguir-ho, és imprescindible que deixem de banda el model d'*homo competitive* que menysprea les cures i rebutja la dependència.

La nostra societat, a través dels valors predominants, en general s'identifica amb aquest tipus de persona: promou la competició o dóna per descomptat el valor de la competitivitat; desvaloritza i ignora el treball i els valors de l'àmbit domèstic.

Cuidar-se mútuament

La vida en comú, sense un compromís de cuidar-nos mútuament, és impensable, ja que requereix una economia i una política que precisament estigui basada en les cures.

Aquesta política no pot ser estatal: tant l'estat com la seva manera de cuidar des de dalt són totalment contràries a la idea de tenir cura les unes de les altres i d'ajudar-nos mútuament.

L'estat, en segrestar el comú, ha reforçat els espais de treball assalariat (els espais on es mouen els diners) i ha arraconat els espais domèstics (els espais de treball no pagat), debilitant i esquinçant en aquest moviment les relacions comunes de la gent, especialment els vincles entre dones i homes, i els de les persones adultes amb els infants. Per tant, no es pot esperar de cap de les maneres que l'estat reforci els espais de cures entre les persones.

La majoria dels activistes del segle passat van posar cegament totes les seves esperances en l'estat, fins a extenuar la seva força i lucidesa; avui en dia, també, molts activistes escapen de la lògica i de la raó de ser del comú.

Per tant, la tasca del comú seria desvalorar el treball assalariat i revalorar els espais domèstics i de convivència.

El capitalisme dóna valor a les feines que tenen un bon rendiment econòmic; fa que la població s'hi vegi atreta; considera estèril tot el treball de cures que no es transforma en capital. Això no és res passatger, sinó que forma part del mateix capitalisme. Les feines relacionades amb el treball domèstic, però, algú les ha de fer i generalment són les dones qui se n'encarreguen.

Dins del capitalisme, sempre quedaran desafavorides les dones i els homes que treballin per un sou i assumeixin també el treball de cures no remunerat i, particularment, les dones que treballin per un sou i s'esforcin per ser les "mares entranyables" de les quals parla Casilda Rodrigañez.

La responsabilitat de la vida s'ha de desfeminitzar, ja que és de tots, també dels homes.

Les feines assalariades, en canvi, no s'han de feminitzar, sinó que s'han de desmasculinitzar; o millor dit: han de perdre la centralitat que tenen en les nostres vides.

Aquest discurs que defensa que les dones, tal com els homes, han d'estar presents i actives en tots els sectors laborals és un discurs viciat, ja que posa la mirada i l'ímpetu en les feines que formen part del mercat i no en les que tenen a veure amb

el treball reproductiu, ignora allò que al final és el més important a la vida.

El treball domèstic i les cures s'hauran de reforçar per poder situar-los al centre de l'economia i de la política; la resta d'àmbits seran desplaçats i estaran en funció dels primers.

Per tal que el mateix comú es faci càrrec de les cures completament, és necessari que les persones que el constitueixen disposin de recursos econòmics similars, ja que, en cas contrari, pot succeir ben fàcilment que algunes contractin serveis externs mentre altres es vegin obligades a cuidar.

Les famílies nuclears

En sé poc, però m'agrada aprendre nous aspectes sobre la família o sobre les famílies; alguns textos que he llegit d'aquí i d'allà m'han portat a dir-ne alguna cosa:

A Europa, almenys fins al segle XIX, hi havia tres tipus principals de família clarament diferenciats: "famílies nuclears, famílies de llinatge o nissagues i famílies comunitàries" (Todd). En canvi, en aquest tercer mil·lenni en el nostre continent predomina la família nuclear, aparentment bastant pura.

Família nuclear: "una parella té fills; els fills, quan es casen, creen unitats independents".

La família nuclear forma part d'una organització social substitutòria. Al món rural anterior a la indústria (per exemple, al segle XVI a Anglaterra), la família nuclear se situava en un gran mas que tenia la comunitat sota la seva autoritat o protecció; avui en dia, la família està inserida en una espècie de comunitat nacional o regional multiforme que utilitza mecanismes com ara la seguretat social.

En aquest tipus de família, doncs, les cures es basen en mecanismes de substitució. Com sobreviure, si no, en una petita família en època de crisi? Quan tots els fills se'n van de casa, què fer amb les mares grans?

Al segle XVI, a Anglaterra, l'estat va ajudar a la institucionalització del paper assistencial de la parròquia. De fet, va

ser l'únic cas a tot Europa. Al final d'aquest mateix segle, va aparèixer la Llei dels pobres (Poor Law), que podem prendre com a símbol de la nova disciplina a la qual es van veure sotmeses aquestes famílies.

La família nuclear podria, potser, funcionar d'una altra forma, però està clar que, en les nostres parelles, els sous ajuden a fer que els pares se separin dels fills: el sou dels fills disminueix la dependència respecte els pares.

Dit en poques paraules: a mesura que el mercat i l'estat dominen, les relacions parentals es simplifiquen, perquè no es necessita tanta gent a casa per tirar endavant l'estil de vida de la família.

Sobre les famílies actuals, faré un altre apunt:

Més apartades de la lògica biològica que les famílies d'abans, les famílies nuclears actuals es preocupen més pels afectes. Al mateix temps que es propaguen famílies nuclears atípiques, sobretot monoparentals, estan apareixent entre nosaltres altres classes o models de família: els fills estan més temps a casa dels pares; hi torna a haver una gran presència dels avis; hi ha moltes famílies recompostes... la necessitat d'ajuda mútua pot influir en el fet que hi hagi més famílies d'aquest tipus.

Les famílies de llinatge o nissagues

Mentre a l'Europa oriental, encara a l'època anterior a la indústria, el model familiar comunitari predominava [família comunitària: "una parella té fills; en el moment de casar-se, mentre tots els nois es queden a casa, les noies es traslladen a les cases dels seus marits; en morir el pare, tard o d'hora, els germans se separen els uns dels altres"], a Occident, la majoria de famílies eren nissagues o famílies de llinatge de diferents tipus.

Nissaga: "una parella té fills; un cop adults, un dels germans és nomenat hereu: el germà més gran moltes vegades; però també podia ser l'últim, o qualsevol dels nois, o una de les noies; en tot cas: l'hereu té l'obligació de viure amb els pares; en néixer els seus fills, viuen tres generacions a la casa".

La major part de les famílies de llinatge, al nostre voltant: a Bearn, Catalunya o Irlanda eren patrilocals. Al nord de Portugal, a la costa de Galícia o a l'interior de Bretanya eren matrilocals. A Euskal Herria hi havia un model bilocal [família bilocal: "es basa en el territori del marit o la muller, o del pare o la mare: la núvia anirà a viure amb la família del marit o el nuvi a casa de la muller".]; a les terres basques, també, es practicava l'herència indivisa: el germà o la germana més gran (el primer fill, el més gran o l'hereu; la primera filla, la més gran o l'hereva) rebien els béns de la casa en herència."Si en els costums de Lapurdi , pel que fa a les terres de la gent humil, es practicava de manera estricta l'herència indivisa, igual d'estricta era entre els nobles de la província l'herència del primer fill baró".

Actualment, molts companys que aquí i allà estan fent sorgir o reinventant els costums comunals, més que divagar si la família hauria de ser així o això, es preocupen especialment per mantenir ben viu el vincle entre la mare i l'infant, sobretot en els primers anys de vida.

Al meu voltant, hi ha l'opinió que en el reforçament d'aquest vincle hi pot haver un futur que valgui la pena per a la humanitat.

Les institucions d'ajuda mútua

Diferenciarem dos tipus d'institucions territorials d'ajuda mútua, més enllà de la casa i de la família.

D'una banda, la més propera, la de molts moments, tres o quatre cases o algunes més, fins fa poc els primers veïns o els veïns més propers. Ara, potser seria més adequat parlar de la gent del barri, perquè el que vincula a les persones és el barri.

De l'altra, la que uneix els veïns d'un poble o d'una vall: el comú.

El fet de voler o haver de satisfer les necessitats de la gent a través de mercaderies i valors vinguts i establerts des de fora va fer desaparèixer totes dues institucions en la seva forma

tradicional; si les recuperem, es restabliran d'una manera en què ni voldrem ni podrem satisfer les nostres necessitats amb valors i mercaderies de fora; només així, es tornarà a encendre aquesta petita llum que portem a dins i que il·lumina el comú, la llum que els serveis de l'estat mantenen apagada.

El veí en la tradició

A Santa Grazi (Zuberoa, Nord-est del País Basc), ara ja fa ben bé quaranta anys, cada casa tenia tres primers-veïns: el primer primer-veí (a la dreta de la casa), el segon i el tercer primer-veí (a l'esquerra de la casa).

En les diverses tasques, les funcions de cada veí estaven molt concretades. Una casa, en l'època de recollir el blat de moro, convidava els seus tres primers-veïns; si els de casa havien de deixar els seus fills petits a casa d'algú, acudien igualment a un dels tres primers-veïns. Per matar el porc, en canvi, el segon i el tercer primer-veí, amb el cap de la família, l'aguantaven; en canvi, matar-lo, ho feia el primer primer-veí. A la dona que havia de parir, el segon primer-veí l'ajudava. Quan en una casa algú moria, en els rituals posteriors, era el primer primer-veí qui feia d'acompanyant.

Però a tots els pobles del país basc no era així. En alguns pobles, no era la posició de les cases la que definia el primer veïnatge, sinó el fet que els veïns tinguessin terrenys limítrofs. Altres vegades, es podia escollir tenir uns primers-veïns o uns altres. També podia passar que directament no hi hagués distinció de primer-veí: que el barri estigués format per totes i cada una de les cases, que el barri fos l'única entitat.

No fa tant de temps, al barri o als voltants propers, es feia tot allò que fes falta: s'ocupaven d'atendre els malalts, visitar la veïna que acabava de parir, oferir un xai (quan una casa ho necessitava per completar el ramat); la casa, que s'havia d'arreglar, la camisa, que s'havia de cosir, l'abella, que es regalava; per treballar la terra, per recollir l'herba, per ajudar les vaques a parir, per ajudar a traslladar-se ...

Quan una família crida als seus veïns, ells venen sense demanar res a canvi; saben que quan ells ho necessitin, no els faltaran companys. No és un favor que s'hagi de tornar en un període de temps determinat. Fins i tot, és molt possible que, formalment, no es torni mai. Precisament, aquesta disposició a què cadascú doni per part seva crea un sentiment de seguretat entre veïns.

La tradició del comú

La major part de la gent, quan som nouvinguts a un poble, un barri o una casa, hem de pensar en les maneres de ser i estar d'aquest lloc. Principalment, fer-nos del lloc on ens estem, més que seguir essent d'aquell lloc en el qual vam néixer.

En el comú, a través de la implicació, l'afecció i el respecte, la persona que ha vingut de fora es fa del lloc vivint, esdevé un nou veí del barri.

La democràcia del comú es fonamenta en això: per davant de l'homogeneïtzació excloent, hi ha la democràcia de tots els que hi són presents.

El comú, més enllà de ser un cos polític, és una qualitat de vincle o unió, una manera de ser al món, el compromís de sostenir mútuament els veïns d'una comunitat: el compromís d'ajudar-se, cuidar-se i defensar-se mútuament.

En els *baserris* de molts pobles bascos, ja bastant endinsats al segle XX, hi havia *germandats*, que permetien que les persones pobres poguessin buscar ajuda al mateix poble. Es van conèixer almenys tres tipus de germandats: la del metge i els medicaments (que va desaparèixer amb l'arribada de la Seguretat Social Agrària), la de les cases cremades i la del bestiar (que van ser substituïdes per les assegurances privades).

A la ciutat

Els models d'autogovern a la ciutat no estan tan clars; això sí, la necessitat de cuidar-se mútuament és exactament la mateixa.

Al petit barri, aquells que a les zones rurals de *baserris* eren primers veïns o veïns contigus, ara són simplement veïns. A ells els pertoca teixir al seu voltant les xarxes d'ajuda que necessitin.

A les *vecindades* de Vitòria, en segles passats, en algunes situacions difícils de la vida, cada veí havia de ser ajudat pels del portal de la dreta, de l'esquerra i d'enfront, com a Santa Grazi, de manera que ningú es quedi sense ajudar i que ningú es quedi sense ajuda.

Ara mateix, no estem tan pendents de les persones que tenim al costat; tot i així, es poden crear comunitats d'afecte.

Pel que fa al gran barri, un carrer, una escola, un centre cultural, un ambulatori... tot podria estar en mans de la gent del barri, fet per ells mateixos tal com volguessin i havent posat ells les normes, governant-se.

A la ciutat, es creen xarxes que als pobles petits potser no són necessàries, iniciatives creades voluntàriament per la mateixa gent: associacions de gremis, associacions de pares i mares, associacions de veïns, casals de joves... que van més enllà del barri i del govern del territori comú.

També s'han de buscar ocasions per a trobar-se, a la ciutat: jornades de treball de molts tipus, dinars o sopars, festes, xerrades...

A la ciutat i a tot arreu, és important no sectoritzar les tasques, no considerar que una està a banda de l'altra; construir la casa i fer festa, el reciclatge i la justícia, l'acollida als immigrants i la cultura... Lluny de ser activitats que hagin de dur a terme professionals especialitzats en cada àrea, han d'estar en mans de tots, totes elles formen part de la vida.

Realment, a les ciutats han sorgit identitats precàries, poques coses a què aferrar-se. Que si nació, que si religió... s'estan intensificant les identitats essencials, que s'expressen sovint en el rebuig dels altres. Davant de tot això, té molt sentit reforçar les comunitats de convivència, de vida.

Per això, es necessita compromís i lleialtat ... I ens podem preguntar: estem realment preparats per acceptar això que s'està plantejant, aquesta forma d'organitzar-nos en què la vida es basa en les relacions veïnals?

Estan sorgint diversos comuns...

Fa temps que s'estan creant i expandint xarxes d'ajuda mútua entre nosaltres. D'altra banda, en la línia de l'economia "social i solidària", o en altres, algunes vegades per les pures ganes de crear ofertes de feina, sorgeixen treballs comuns sovint sota el model de cooperativa; ja sigui en l'àmbit de la salut, de l'ecologia, de la cultura o de la festa... els que tenen interès en aquestes i en altres qüestions s'estan reunint en comunitats d'aquest tipus.

Les iniciatives no són totes iguals, però totes tenen en comú que serien realitzables des d'ara mateix.

Evidentment, alguns d'aquests projectes s'integraran dins del món de la competició. No es pot pensar que les lleis cruels del mercat i les injustícies acabaran si, alhora, no treballem el comú polític.

2. El comú

Quan diem comú no ens referim a allò que és comú, sinó al que convertim en comú a través de la nostra activitat. Per això, més que parlar de béns comuns o comunals, preferim parlar sobre els comunals que s'han d'establir*.

No hi ha res que en sí o per naturalesa sigui comú, només les pràctiques col·lectives poden decidir si alguna cosa o algun grup de coses són comunes.

Per aquest motiu, no parlem aquí dels espais naturals, sinó del territori vinculat a la gent que hi viu i hi treballa. Sigui poble, plaça o carrer; ribera o vall; muntanyes; un lloc de feina, un lloc d'esbarjo, el hammam del poble, l'escola del barri; l'hospital de la regió que puguem necessitar per fer una operació quirúrgica i que, en tot cas, haurà de respondre als desitjos i possibilitats dels comuns regionals i ser governat per les seves assemblees; però també pot ser una gran regió, un microcontinent o el món, espais tots ells lligats a la nostra activitat.

* Diem que ens referim, preferim… per què no des del jo? No ho sé, em surt així… em sento part d'un "nosaltres", d'un nosaltres en el qual sento que hi ha molta gent; també hi ha alguns autors que m'han sigut de gran ajuda per a l'escriptura d'aquestes pàgines; també per això escric des de nosaltres.

En funció de l'activitat de les persones que donen vida als comuns, n'hi ha de diferents tipus: els comuns de pobles o barris, de boscos i rius, de producció i consum, comuns d'idees, etc.

El comú és comú sempre que la gent el prengui com a seu: quan fa que es generin drets i normes que permeten i garanteixen que la gent se'l faci seu.

La cosa comuna

D'una banda, la llum natural o l'aigua de la pluja són comunes, de tothom, i no per això formen part del comú. De l'altra, el comú jurídic (l'oceà, els espais considerats patrimoni de la humanitat, algunes idees, els descobriments científics, les obres d'art que han arribat a ser "de tots") tampoc s'ha de confondre amb el comú: la categoria jurídica de la "cosa comuna" no té en compte el seu ús i activitat; nosaltres, en canvi, considerem que les coses passen a formar part del comú a través de l'activitat, és a dir, quan són utilitzades.

La llei pot dir que la "cosa comuna" està en mans de qualsevol persona i, amb això, inclou tota la humanitat dins del conjunt d'usuaris. Per tant, la llei barreja el que és comú amb el que és universal, mentre que en la nostra opinió, l'única universalitat del comú és la de tipus pràctic: el comú només reuneix els que s'autogovernen.

La universalitat abstracta, en canvi, pot deixar els comuns únicament sota el control dels únics actors reconeguts pel dret públic internacional, és a dir, dels estats; dóna lloc a què els estats els confisquin. Arribem, doncs, a una paradoxa: moltes coses pel seu destí universal són "comunes", però a la pràctica, estan reservades a pocs usuaris, a quatre poderosos.

Per superar aquesta dificultat, podem pensar que no hi ha coses comunes, sinó *comuns*, a través dels quals les coses podran arribar a ser de tots, o més ben dit, de tots aquells que pertanyin a aquests comuns.

Per tant, la qüestió no és saber si aquest bosc o aquest conjunt de sabers són comuns o no, sinó més aviat saber si la comunitat vol governar aquest bosc o aquest conjunt de coneixements mitjançant la forma del comú, veure si està preparada per idear i aplicar les normes que assegurin aquest govern.

Allò que és públic

Acostumem a utilitzar la paraula públic amb dos significats diferents. En primer lloc, ens referim a allò que, tot i que no és privat, no està forçosament lligat a l'estat; així, parlem de "parc públic" o "d'opinió pública" i no vol dir, precisament, "l'opinió de l'estat". En segon lloc, fem servir la paraula públic per parlar de les institucions estatals i de les seves funcions.

A Euskal Herria, en general, quan diem muntanyes comunals (en castellà *montes propios*) fem referència a les muntanyes de les quals l'ajuntament és el titular, és a dir, formen part de la categoria de béns de l'àmbit publico-estatal. Malgrat que siguin els veïns aquells que en el dia a dia les treballen i aprofiten, en última instància, aquests veïns i els respectius ajuntaments hauran de fer el que l'administració estatal o autonòmica dictamini en cada cas.

Quan les necessitats de la comunitat passen per darrere de les necessitats de l'estat, la ideologia dominant sovint posa en contradicció el benefici dels particulars i el benefici públic, donant preferència al segon.

D'aquesta manera, els béns publico-estatals s'han construït passant per per sobre i girant l'esquena al comú.

En poques paraules, la propietat pública està en mans de les classes dominants; no protegeix el comú.

De la mateixa manera que públic és oposat a privat, el comú és oposat a allò que és propi, ja sigui públic o privat.

L'estat impedeix el comú, rebutja l'activitat compartida de la gent; l'estat treu a la gent la capacitat de crear les seves pròpies institucions (per exemple, les institucions d'ajuda mútua). Les normes són establertes per l'estat benefactor. El que abans

era l'ajuda mútua entre la gent del poble, s'ha convertit en el deute de la gent amb l'estat tot-generós.

L'ajuda mútua i la Seguretat Social no poden anar de la mà.

El desig col·lectiu per donar forma nosaltres mateixos a la solidaritat, allò que va marcar l'inici del socialisme, s'ha esfumat de la consciència de la gent. Aquella solidaritat, que a començaments del segle XIX s'oposava a la propietat, s'ha transformat i ha adquirit una forma estatal; aquesta, tot i que ens pot protegir dels riscos de la lògica mercantil, ens exclou del debat polític mitjançant la màquina burocràtica de serveis públics i la protecció social.

Propietat

El comú no és una qüestió de propietat.

Al comú no li importa de qui és aquesta casa o aquella muntanya, però sí el compromís de les persones per habitar la casa o per plantar castanyers a la muntanya.

El comú no el defineix la propietat, sinó l'ús i la norma.

La propietat comuna té tendència a funcionar de la mateixa manera que la propietat privada; malgrat que pot beneficiar a uns quants i no a una única persona, el fet que sigui propietat acaba predominant per sobre de la idea que l'important és l'ús que se li doni; les "comunitats privades" en són un exemple: exclouen no els que no les utilitzen, sinó els que no en són propietaris.

El comú defineix una norma d'inapropiabilitat.

No és inapropiable allò que en sí és impossible apropiar-se, sinó allò que ningú no s'ha d'apropiar, ja que està reservat a l'ús comú.

Poder regularitzar l'ús sense fer-se propietari és instituir allò inapropiable, que ningú pugui disposar del comú a títol de propietari.

Pel comú, la inapropiabilitat és un afer de vida o mort perquè, igual que un "company" pot fer-s'ho seu, un "enemic"

també s'ho pot apropiar, algú que pugui voler la nostra neutralització i destrucció, com ara l'estat.

La propietat no és absoluta: l'estat, per exemple, pot expropiar i, de fet, molt sovint, expropia. Tanmateix, la idea de la propietat absoluta està molt arrelada. El concepte de propietat, però, va canviant d'una època a una altra.

No hi ha un tipus de propietat. No hi ha *propietat*. En funció d'on i quan s'ha tractat el tema, la propietat s'ha legislat de diferents maneres.

Actualment, ens trobem amb aquesta dualitat: o el dret de propietat s'estableix de manera absoluta i deixa al comú els quatre racons que la propietat té desocupats; o s'estableix el principi d'un nou dret, és a dir, el dret del comú, i es deslegitima el dret de propietat.

Per tal que es restableixi el comú, el dret de propietat ha de perdre la seva naturalesa absoluta: ha de cedir davant del dret d'ús.

L'ÚS DE LES COSES COMUNES

Hi ha una diferència essencial entre dos estils de propietat: ens apropiem d'alguna cosa "perquè és nostra" o ens l'apropiem "perquè volem fer-hi quelcom". En el primer cas, la propietat és el que compta i, en el segon, és el per a què.

Quan importa el per a què: en un terreny del poble, un conveí pot fer patates; un altre pot alimentar el seu bestiar a les pastures del poble; en una casa del poble hi pot viure una família, sense que això la faci propietària: la comunitat deixa la casa a aquesta família fent una espècie d'acord: "Sí, mentre hi visquis, la casa serà teva".

No hi ha propietats per sempre, tampoc hi ha comú per sempre; el comú el formen les persones que a cada moment hi viuen o hi tenen una activitat, també les que hi havia abans, i les que hi haurà després; perquè totes elles, en un sentit ampli, són part del comú; a diferència del mercat, el comú ha d'atendre les demandes de les generacions anteriors, actuals i futures.

Aquesta manera d'entendre el dret de propietat beneficiava aquells que tenien poques propietats o que directament no en tenien, o sigui els pobres. Al segle XIX, quan els proletaris van ocupar el lloc dels pobres, llavors es va començar a demanar la propietat col·lectiva dels mitjans de producció, però no reivindicaven el manteniment d'un ús col·lectiu, ja que realment no posaven en qüestió la propietat privada.

L'ús de les coses pròpies

El comú té un ampli ventall de possibilitats per a la seva subsistència, perquè no només depèn dels béns comunals: trocs mercantils, treball a canvi d'un sou, trocs de treball sense diners pel mig, *auzolans*, ajuda mútua, solidaritat, okupació... també disposa d'un ventall de drets del comú, que superen la propietat.

La priorització del comú no comporta forçosament l'eliminació de la propietat.

Per això, l'activitat comuna no es limita a allò que no és privat: es pot ampliar a sectors i coses que són propietat d'algú; per exemple, tots els veïns, inclosos els que no són propietaris, tenen el dret de farratge, mitjançant el qual després de la collita, poden entrar el seu bestiar als camps.

També podem considerar drets d'ús les cessions a curt termini, les cessions mentre s'hi visqui o s'utilitzi, les rendes, els contractes a mitges, o els anomenats *drets de servitud* que apareixen al llibre de David Algarra: *servitud de llenyes*, "dret de recollir llenya en un bosc", *servitud de pas*, "que permetia passar a través d'un predi veí per arribar al propi", *servitud d'extracció d'aigua*, "que permetia que el propietari d'un predi pogués extreure aigua d'un altre predi", etc.

Drets del comú

La lògica del comú té un gran sentit de la justícia: és just que allò que alguns no necessiten, ho agafin altres que sí que ho necessiten.

Prendre el que necessitem és el nostre dret.

El comú no para de produir nous drets.

Un d'ells és el "dret d'ocupar", que no s'ha de confondre amb l'ànsia que podem tenir per convertir-nos, nosaltres mateixos, en els propietaris d'alguna cosa que no era de ningú.

És un dret de la gent humil, davant de la necessitat de fer un foc, recollir branques a la muntanya. Encara que la llei digui que és un delicte, preval "l'instint jurídic" de la gent que considera que és legítim. La gent humil sent que aquestes branques menudes se les pot quedar; les castanyes que el vent ha tirat a terra, els fruits del bosc, les cases abandonades... Les coses que no tenen una propietat activa, en general, se les poden fer seves.

La propietat és tal en funció de l'ús que en faci el propietari en la seva activitat. Si exercim el dret de propietat i el dret d'ús entenent-los a través d'aquestes idees, és legítim que alguns veïns es facin seus alguns espais que, tot i que són d'algú, ningú utilitza. I de la mateixa manera també: arreglar camins, millorar els carrers... la salut, la cultura, l'educació... tot allò que, mitjançant l'ús, es pot traspassar del món de les mercaderies i de l'estat, al comú.

La institució del comú

El comú sempre ha sigut l'activitat que crea el costum, els drets, les normes; lluny de ser un afer de gestió de béns materials, és més aviat l'activitat que es construeix en el conflicte.

El comú es fa càrrec dels conflictes i intenta superar-los, a través de certes pautes.

És també un art social, una obra d'artesania, es podria dir, i s'ha de diferenciar dels sistemes normatius establerts des de dalt, per experts i savis. Dic "obra d'artesania" perquè cada tipus de govern és únic i les institucions que es creen s'han d'adaptar a les particularitats de cada situació. Aquestes institucions són conseqüència d'un llarg treball d'imaginació, negociació i experimentació.

Tot el que es fa servir s'acaba gastant, es degrada, constantment se'n necessita renovar el costum.

A les institucions del comú, sobretot en les formes actuals (potser no com en les formes històriques, que necessitaven molts anys per canviar), no hi ha debats que no s'admetin, no són institucions rígides, es reformulen un cop i un altre.

La política del comú sempre ha sigut experimental, i ara, més que mai: projectes sempre en construcció, mai del tot realitzats, en continu debat amb les nostres idees i desitjos.

Podem imaginar un sistema complex articulat entorn de dues classes de federacions: la federació dels comuns que tenen una base socioeconòmica i la federació dels que tenen una base territorial; comuns confederats en mancomunitats.

Les confederacions d'un o altre tipus són governades per les assemblees dels comuns del tipus corresponent.

Entre aquestes dues classes de comú o dues classes de federacions, s'estableix una relació horitzontal. D'aquesta manera, es constitueix la democràcia dels comuns.

Com que el principi federatiu que regeix tant entre pobles com entre activitats productives es fonamenta en la cooperació, porta implícita la desaprovació de les bases estatals i capitalistes.

La comunitat política

L'obligació de les persones d'un comú és implicar-se en l'activitat que li correspongui.

Un comú tan sols el formen aquells que participen en el seu govern.

Només els que participen en les decisions estan obligats a aplicar-les. Únicament els que han assumit la missió de fer un treball podran decidir com el duran a terme, amb quines eines, a quin ritme, etc.

Cap pertinença (ètnia, nació, humanitat) pot ser el fonament d'una obligació política. El fonament de l'obligació política és implicar-se en l'activitat, l'acció comuna.

El model d'un estat-nació unificat i centralitzat està descartat; apostem per la quotidianitat política entre la gent del poble sense l'existència d'un d'estat, que pot tenir diferents magnituds, des d'un petit racó de la vall fins a una dimensió internacional. Aquesta última, que podríem anomenar la "ciutadania universal", s'ha de pensar en termes pràctics, per exemple, la d'un col·lectiu que defensa la llibertat de les persones per desplaçar-se per sobre de les fronteres entre continents i que reuneix gent de pobles i nacionalitats diferents.

La política del comú

La política és l'activitat de determinar, per part de certes persones, què és just; també ho són les decisions i accions que deriven d'aquesta activitat.

Les normes polítiques no s'establiran de cop ni provindran de cap instància externa o superior: es formularan des de les mateixes comunitats.

Així, aniran creixent les institucions d'autogovern, que s'han de diferenciar de les institucions d'autogestió, que només tenen una dimensió organitzativa i es limiten a organitzar els assumptes de la gent.

Aquesta política, la política del comú, es pot aplicar en totes les instàncies, des de les comunitats locals de convivència o de treball fins a les comunitats mundials.

El comú és el principi polític que defineix un nou règim de lluita a tot el món: un principi polític que crea el mateix comú i li dóna vida.

La política del comú es basa en l'activitat de comunitats sobiranes interdependents, comunitats de convivència que, en la història que més ens agrada, han sigut denominades en diverses ocasions *repúbliques*.

La independència d'un país o d'una nació s'hauria de bastir sobre aquestes bases.

L'economia comunal

Enfront a l'economia capitalista que principalment es fixa en els guanys econòmics, hi ha l'economia del comú, que mira sobretot pel benestar de la gent.

A l'economia comunal, no hi falta mai feina; treballar a canvi de diners, però, no és cap valor en sí mateix.

La veritat és que l'economia comunal faria perdre molts llocs de treball que avui en dia existeixen perquè no hi ha un sentit comú.

A més, en aquesta economia es treuen els objectes del seu aïllament, és a dir, aquests passen de tenir un valor lligat únicament als diners a tenir un valor social.

La vida ja no s'ofereix en porcions que es puguin comprar al mercat. Menjar, treballar, cuidar-se mútuament, fer festa, debatre, conspirar... Tot forma part del mateix fluid vital.

El nostre repte

Per tal que les insurreccions i les temptatives de descarrilar el capitalisme s'arribin a expandir considerablement, s'hauran d'idear i crear les institucions del comú; actualment, al món, aquest és el repte principal.

Els implicats, arrelats i formats al seu territori, són subjectes polítics complets: què menjar, com viure, com treballar, què estudiar... està a les seves mans: ells mateixos responen a les seves necessitats.

Tot això requereix desobediència; exigeix insubordinació... i ens podem preguntar: quan l'estat ens convoqui a anar a l'escola, a la guerra, a votar, estarem disposats a no anar-hi? Estarem disposats a rebutjar un treball mercantil, una innovació tècnica o una anàlisi mèdica?

El món està entrant en una fase de gran activitat política, que pot portar a una gran transformació d'algunes institucions centrals de la societat, és a dir, a una revolució. No entenem la revolució com un esdeveniment que ens portarà a la felicitat,

sinó com el període en què frenarem la història que ens enfonsa en la misèria.

Els revolucionaris d'avui es mouen amb la lògica d'augmentar el potencial i no en la lògica de prendre el poder; rebutgen governar a les persones i actuen des del viure entre la gent. Mentrestant, a través de la secessió, van guanyant espais de vida.

Fer aquesta desconnexió és negar-se a acceptar la submissió al mercat mundial i a l'estat: habitar un territori i, a partir d'aquí, aliar-se amb altres territoris dissidents.

Així, pinzellada a pinzellada, formant un arxipèlag, es va dibuixant vivament la geografia de les resistències.

Ajuntaments

Les forces del mercat, les forces comunals i els aparells de l'estat sovint s'han trobat tots plegats als ajuntaments.

El capital per un costat, l'estat per l'altre, el comú per la seva banda… quan es fan patents les contradiccions, els ajuntaments han de procedir en una direcció o una altra.

Però no oblidem que els ajuntaments són òrgans especialitzats que gestionen i governen els afers del poble, servidors de les lleis de l'estat i del mercat.

Per això, les forces comunals hauran de fer el possible per treure el govern de l'esfera de l'estat i portar-lo a l'esfera del comú: traspassar les funcions municipals a l'assemblea.

Al mateix temps, no som contraris a participar en el govern municipal sempre que sigui per ocupar posicions de joc interessants… sempre amb la finalitat d'afeblir el mandat del mercat i de l'estat.

Hi ha qui reivindica la cooperació entre la cosa pública, la cosa privada i els veïns… amb públic i privat o sense, en tot cas, són els veïns qui han de governar.

La democràcia participativa

Fa uns quants anys, no sé quants, a Catalunya, la Candidatura d'Unitat Popular (CUP) es va comprometre en el seu programa a impulsar "tres tipus de democràcies que poden existir conjuntament": la democràcia directa, la democràcia participativa i la democràcia representativa.

No pretenc criticar-ho. Malgrat tot, crec que és interessant precisar-ho:

La democràcia representativa es troba en el territori de les democràcies homologades que corresponen al temps en què vivim.

La democràcia directa (si deixem de banda l'opció del referèndum, que també és democràcia directa i que té cabuda en algunes democràcies representatives) pertany a l'esfera del comú.

La democràcia participativa està destinada a transcórrer dins de la democràcia representativa.

L'estat, avui en dia, està passant de ser un gran donador que garanteix el benestar de la gent, a ser una vella màquina que només es preocupa per sobreviure: cada cop demana més i ofereix menys; l'estat està immers en una crisi de confiança.

En aquest punt és quan han arribat els models participatius. Creant estructures de diàleg entre els poders públics i la gent del poble, els aparells de l'estat pretenen restablir la confiança; que les persones s'impliquin, que treballin i, ja de pas, que mantinguin, gestionin i millorin els serveis. A vegades, la gent del poble "s'empodera": poden participar en la presa de decisions, però no en les decisions importants, és clar, no en les decisions que afecten l'intocable nucli no-democràtic; es busca la lleialtat de la gent, no que es produeixi un batibull.

Aquests models participatius no accepten que es posin en qüestió les últimes directives de l'estat o l'onada de noves tecnologies, ni tampoc, en realitat, que tals directives o que tals onades tecnològiques s'adaptin a les necessitats de la gent; són mecanismes d'enginyeria fets per tal que acceptem el que ve donat, ideats perquè col·laborem.

3. Evitant l'estat

L'estat és una forma d'organització que ens aparta de les cures entre uns i altres; quan no hi ha estat, la gent es cuida mútuament. L'estat, també, ens aparta del comú: quan no hi ha estat, les persones s'autogovernen.

L'estat està dissenyat perquè l'utilitzin les elits i no la gent corrent.

L'estat propi

La qüestió no és: "els pobles que no tenen estat és perquè no poden o perquè els ho han impedit". Alguns sí, evidentment, però hi ha molts pobles que ni han pensat en tenir un estat propi, i també n'hi ha que no volen un estat per a ells, que han rebutjat clarament aquesta possibilitat; molts d'ells són pobles a favor de l'autogovern, de la igualtat i la llibertat.

Per a nosaltres, precisament, hauria de ser o podria ser molt més fàcil que per alguns altres pobles concebre la inexistència d'un estat perquè no tenim estat propi, ja que a casa nostra, a diferència d'Israel, Espanya o Bolívia, hi ha un buit.

A l'època en què vivim, potser no arribarà a existir mai una nació independent i sense estat; el que és segur, però, és que quan hi ha estat, no hi ha llibertat per cap nació*.

La qüestió és cap a on dirigim la nostra energia i la nostra imaginació…

Dues coses més:

1. El procés d'independència, si la gent no està autoorganitzada i autogovernada, es converteix en una nova forma de dominació enfront de la forma de dominació ja existent.
2. Un estat propi no ens protegiria davant la desaparició de l'euskera, de l'homogeneïtzació de les ments, de la negació de les institucions democràtiques populars. Portaria a una forma particular d'assimilació, en la qual interioritzaríem el mal sentint-nos satisfets.

Vols formar part d'un estat basc?

A Catalunya, en el *Manifest per la Independència sense Estat* (2014), apareixia aquesta pregunta: "Hi ha algun camí polític que respongui al procés d'independència millor que la proposta d'Estat-nació?"

"Proposem la construcció d'Assemblees Populars Confederades com a estructura d'organització política per a substituir a l'Estat modern. L'Assemblea Popular és la institució deliberativa, decisiva i executiva a la qual estan convocats a participar, amb llibertat d'expressió, amb igualtat de condicions amb esperit fraternal i comunitari, tots els ciutadans d'una àrea geogràfica determinada, com ara un poble o un barri. És l'òrgan polític fonamental d'una societat veritablement democràtica. Per coordinar-se entre elles i prendre decisions conjuntes, les Assemblees Populars poden formar confederacions, és a dir, assemblees de delegats mandats i revocables, escollits

---

*.- Nació entesa com una comunitat que comparteix una cultura, que està vinculada a un territori i està disposada a decidir sobre el seu futur polític.

per les Assemblees Populars. Aquesta forma d'organització política ha estat desenvolupada històricament a molts llocs del món per tal d'aconseguir una democràcia efectiva i operativa en grans poblacions i grans extensions territorials. Tanmateix, per avançar cap a la plena sobirania popular, la construcció i l'empoderament de les Assemblees Populars Confederades no és suficient. Per reeixir, aquest procés ha d'anar acompanyat de la construcció d'un sector econòmic comunitari i autogestionat, de manera que no només creixi la democràcia política, sinó també la democràcia econòmica i en l'àmbit laboral. A més, aquest procés ha d'anar acompanyat, naturalment, d'un canvi substancial en totes les esferes de la cultura humana.

(...) Els partits parlamentaris que avui es presenten com a paladins del "dret a decidir" i del "dret a l'autodeterminació", si mai arriben a gestionar un nou aparell d'Estat, molt probablement s'oposaran a que exercim el dret a l'autodeterminació revolucionària. En altres paraules, quan una comarca o regió de Catalunya es vulgui emancipar de l'hipotètic Estat català, tot establint la sobirania d'una Confederació d'Assemblees Populars acompanyada d'una xarxa d'economia comunitària i autogestionària, és previsible que l'Estat català, com tot Estat, s'hi oposi amb vehemència, atès que la perpetuació de la dominació és l'eix vertebrador de l'estatisme i, enfront d'aquest eix, el "dret a l'autodeterminació" i el "dret a decidir" resulten ser paper mullat, mera retòrica, com moltes altres clàusules de les constitucions modernes".

Un poble que vol ser independent no necessita que cap institució proclami la independència per sobre seu; ha de mostrar el seu desig a través de l'acció, fent.

Les repúbliques basques independents no necessiten que cap estat o ens interestatal les reconegui. Quan diverses r*epúbliques* o assemblees locals, a través de la seva activitat, mostrin la seva determinació per a l'autogovern, es podrà arribar d'una manera natural a la confederació entre elles i, així mateix, si ho creuen convenient, a la independència formal.

Els comuneiros de Galícia, ho van dir clarament (2015):

> "*Declaraçao Revolucionária Unilateral de Independência Desde Abaixo*. Nós, comuneiras e comuneiros da biorregião galaica, reivindicando a vigência das nossas fórmulas milinenárias de autogoverno assemblear concelhio, declaramos a ilegitimidade do quadro jurídico-político-económico que sustenta a existência do estado (...) O colapso da civilização industrial, produtivista e consumista é inevitável sendo nossa a responsabilidade de construir uma outra sociedade baseada na cooperação e nas relações de proximidade (...) Frente esse aparato estatal ilegítimo, que destrói as nossas comunidades e os laços de solidariedade, apoio mútuo e respeito nas nossas relações com a natureza, declaramos o nosso direito e obriga de rebelião... e da restauração e revigoramento das nossas institucionalidades tradicionais à margem do estado. (...) Iniciamos assim um "processo descontituinte" como movimento de transição descentralizado, múltiplo e disperso visando substrair poder, legitimidade, autoridade e efectividade ao aparato estatal (...) Declaramos assim de forma irrevogável a nossa "independência desde abaixo" para nos libertar das opressões que nos tornaram dependentes e escravos, mas não através do estabelecimento de novos estados, mas de um processo de autodeterminação funcional que desenvolva as nossas próprias instituições para o autogoverno assemblear comunitário e a autogestão das necessidades básicas."

Inspirant-nos en uns i altres, vam escriure l'article Komuna zabalduz (Expandint el comú) (2016):

> "El comú és allò que la gent té, allò que sent en comú.
>
> Un comú pot ser un poble.
>
> Allò que cada poble té en comú el defineix. I aquest poble es diferencia d'un altre perquè aquest altre s'identifica amb un altre comú, el qual és de fet diferent, és a dir, la gent que hi viu el sent diferent.
>
> (...) Cada comunitat es vincula amb les comunitats amb les quals ho hagi acordat, per sobre de tot límit imposat per qualsevol autonomia, estat o nació.

El poble és governat per l'assemblea de veïns; no hi ha cap òrgan central, òrgan de poder que pugui decidir per sobre de l'assemblea.

Creiem que aquesta és l'única forma de governar en què no es nega la identitat pròpia de cada poble.

(...) D'entre tot el que s'ha construït al llarg de la història del País Basc, els bons exemples van tenir lloc al marge de l'estat i, fins i tot, tenint-lo en contra. Així doncs, apostem per mantenir-nos en aquesta línia.

Estaria bé recuperar, adequar i impulsar les institucions populars que els poders estatals (el rei d'Espanya, els revolucionaris francesos, etc.) van fer desaparèixer amb la complicitat de les elits locals.

(...) En el nou món que estem construint, no ens semblen suficients les iniciatives que s'entesten a propagar i ampliar els aparells estatals, i fins i tot creiem que ens perjudiquen.

Estem a favor de l'emancipació dels Països Bascos en una línia no-estatal, de començar el camí a partir de les assemblees locals.

La independència més apreciada, per a nosaltres, és la de cadascú i la de les comunitats organitzades d'una forma lliure. (...) La independència que cada comunitat, a través del seu esforç, de la seva creativitat, i de la seva valentia i lucidesa, decidirà.

(...) Com que ens agrada el País Basc, apostem perquè els nostres pobles o les nostres valls es reuneixin en la Confederació de Pobles Bascos (o Valls Basques).

(...) Estaria bé satisfer les necessitats de la gent (el menjar, la casa, el treball, l'educació, el joc, la salut, les cures) al marge del mercat i de l'estat, al mateix barri, poble, vall o comarca.

Convindria investigar models de possessió més enllà de la propietat privada, i donar-los suport: aportar al comú tot allò que necessita.

Per tot això es necessitaria, primer de tot, la formació i construcció del subjecte, és a dir, de nosaltres mateixos; que cadascú es construeixi a la seva comunitat i que la comunitat construeixi a cadascú."

Tècniques promotores de l'autonomia

En mencionarem algunes:

1. *Dispersió*

La gent que estima la llibertat, quan se sent amenaçada es dispersa, tal com fan les meduses al mar. Com més gran es fa l'amenaça, més se separa la gent, organitzant-se cada cop en grups més petits. D'aquesta manera, sorgeix una societat líquida de naturalesa canviant, sense un cap definit, que es fragmenta i es re-ajunta fàcilment.

Al cap de l'exèrcit que va dir "divideix i guanyaràs", el cap del comú li va prendre avantatge dient "separem-nos per tal que no ens facin submisos".

2. *Subsistència*

En temps difícils, la gent es preocupa per la terra.

En temps encara més difícils, la gent, fugint de l'estat o mantenint-se'n al marge, opta pels "cultius d'autonomia":

- variats, que puguin créixer en terrenys i climes diferents, que puguin recol·lectar-se en diferents èpoques de l'any.
- que estiguin a l'abast, a prop.
- que no creïn una gran dependència amb el lloc; la societat que produeixi mandioca, cultivable a escala i en terrenys molt variables, serà més autònoma que la que cultivi cereals.
- que, per la seva raresa o per la poca estima que se'ls té, passin desapercebuts pel mercat o per l'estat.
- que no requereixin una gran maquinària a l'hora de treballar la terra, llaurar, collir o fer conserves.
- que no suposin gaire feina, idealment els "fruits del bosc".

3. *Igualtat*

Mentre l'aposta a favor de l'estat promou una jerarquia, l'aposta a favor del comú promou la igualtat; aquesta, per la seva banda, té la precaució de no convertir-se en un estat.

Quan dins d'un mateix poble es creen noves elits, apareixen també alguns dissidents: els que no volen ser elit, els que no volen que hi hagi una elit, s'aparten formant grups igualitaris.

4. *Pensament propi*

A diferència d'un poble dependent, un poble autònom pot entendre la seva identitat d'una altra manera. Pot relativitzar la seva història: en nom de la igualtat, perquè no destaquin els avantpassats d'algunes nissagues per sobre d'altres; perquè no es trobin, finalment, massa condicionats per la història en això que són.

Els pobles que han subestimat la seva història han après a viatjar lleugers, ja que no saben per on seguirà el seu viatge; estan oberts a diferents possibilitats. No tenen res més que la història que els interessa: la història que ara mateix necessiten.

Els geògrafs, sociòlegs o antropòlegs, a l'hora de decidir si un poble té una identitat particular, acostumen a donar prioritat a unes característiques concretes: la història, la genealogia, la llengua o el territori. En el cas que ho creguin pertinent, diferenciaran un poble dels del seu voltant i el col·locaran dins d'unes fronteres determinades.

Els pobles, però, estan definits per la seva trajectòria, més que per una naturalesa determinada o per una identitat de fa molt de temps: es defineixen pel que fan.

Els bascos, igual que tots els pobles, som permeables i porosos. Les maneres de parlar i de treballar, els estils de vida, els nostres desitjos i les formes de resistir i de lluitar ens uneixen, ens separen dels altres i ens porten a altres pobles.

Podríem seguir establint identitats estàtiques i seguir creient-hi, però potser haurem de començar, en algun moment, a bastir estructures polítiques que reflecteixin les nostres identitats canviants.

Al segle XXI, molt difícilment trobarem un racó de bosc on no hi hagi arribat l'estat o el mercat mundial; les possibilitats d'escapar que tenim estan molt restringides; hi ha una gran necessitat, però, de prendre distància respecte a l'estat i el mercat mundial.

A la muntanya: a les masies mig oblidades per la civilització; a la ciutat: en un barri marginal, en una casa abandonada... a part de tots els exemples que podríem trobar d'espais autònoms (incloent-hi també la família o l'interior d'un mateix), almenys en dos casos particulars, es perceben les condicions per crear nous espais sense estat ni mercat mundial: d'una banda, en alguns territoris de resistència, com ara la Zad; de l'altra, en alguns països que ara mateix no tenen estat propi, per exemple, Rojava.

Zad: zone à defendre

Entre Nantes i Rennes, a prop del poble de Notre-Dame-des-Landes, hi ha una regió de vuit quilòmetres de llarg i dos d'ample on l'estat volia (i vol) fer un aeroport. Com que els veïns de la zona no volien que es fes, en un moment donat, van fer una crida i, seguidament, molta gent va anar a okupar la zona, fins avui, que encara hi són.

Si bé el gran moviment d'okupació va començar el 2009 fent pinya amb algunes (poques) famílies de pagesos que vivien allí, ara mateix, entre masies, cases, cabanyes i camions, hi viuen unes 250 persones fixes. I a aquests que són estables, se'ls ha d'afegir la població itinerant formada per centenars de persones a l'hivern i milers a l'estiu.

A la Zad la policia no hi apareix; els veïns no paguen impostos; les cases neixen a part de qualsevol formalitat urbanística; l'estat no sap en què s'utilitzen les terres, quant blat i quanta llet produeixen, quant bestiar neix i mor....

La Zad s'ha convertit en un territori incontrolable, imprevisible i ingovernable per a l'estat.

Els comuns de la zad

La Zad és una gran temptativa per crear un comú territorial que trenqui radicalment amb el mercat mundial i l'estat, d'una escala i durada impressionant a l'Occident d'aquestes últimes dècades.

En aquesta iniciativa, les zadistes han posat en marxa mecanismes de sobirania: no han necessitat experts en desenvolupament, policies o tribunals per existir i, evidentment, han produït els recursos necessaris per alimentar-se, comunicar-se, defensar-se…

Realitzen diversos treballs de forma comunitària, tasques de les quals normalment són els professionals i els ajuntaments qui se n'encarreguen: foradar pous, canalitzar l'aigua, arreglar camins, netejar deixalles i lavabos, fer connexions elèctriques, etc. Quan cal alguna màquina o algun coneixement, s'investiga una mica i sempre apareix aquí o allà algú que domina les instal·lacions elèctriques, o algú que té un camió-grua.

Un territori protegit i alhora receptiu a un visitant amable, un potencial indret de lluita (perquè en qualsevol moment pot ser que entrin els policies), un espai per reunir forces… També és un experiment de territorialització, de prendre la terra, que té una dimensió social, econòmica i militar.

Xoca, al visitant de la Zad, la força de la presència dels habitants; xoca, també, l'abundància de recursos comuns: alberg, cantina, cuina ambulant, creperia, forn de pa, pavellons agrícoles, formatgeria, taller de costura, taller de mecànica, taller de reparació de bicicletes, forges, llocs per transformar aliments (per fer conserves), sales de dansa, esport i concerts, la casa dels infants, llocs de reunió, biblioteca, centre d'informació, espai d'internet, espai de ràdio, espai de telèfon, infermeria, "no-mercat" (un cop a la setmana, venent o donant, es

reparteixen productes a preu lliure), ovelles, abelles, vaques, porcs…

A part dels horts que pot tenir cadascú, s'han format grups de treball o comissions per a algunes feines: per a les patates i cebes, per al blat, per a les plantes medicinals, per a les plantes de l'hort, pels porros… tot aquell que necessiti porros, només cal que vagi a l'hort del grup i n'agafi.

La comissió patates, per exemple: es reuneixen aquells que hi tenen interès; quantes patates fer?, quin terreny llaurar?, quines eines utilitzar …? Ho valoren i ho decideixen. Després de la collita, al setmanari de la Zad, informen d'on s'agafen les patates.

Així sorgeixen les comunes de la Zad: es forma un grup entorn d'una idea i es realitza. Si es perd la motivació del principi, s'abandona el projecte. Els grups són informals, sempre oberts, i funcionen amb les forces de qui en forma part. Cada grup s'organitza a la seva manera i, si vol, dóna a conèixer la seva activitat. Constantment hi ha grups que neixen i altres que moren.

Els zadistes

Els zadistes són militants que confronten les multinacionals i l'estat; més enllà de l'objectiu de parar l'aeroport, emmarquen la seva lluita en el marc d'un moviment de resistència a nivell planetari.

La lluita dels zadistes s'ha comparat amb la màquina de guerra nòmada que va introduir Nestor Majnok (1917-1921): tal com ell, els zadistes també donarien motius perquè sorgissin comunes aquí i allà, tot anant d'una banda a l'altra. Aquesta màquina és de gran potència per neutralitzar i anul·lar les institucions de l'estat; de seguida deixa en mans de la gent l'autoorganització i, després, la mateixa màquina es reactiva per dirigir-se cap a un altre espai de lluita. De fet, sigui sota el nom de Zad o sota qualsevol altre, han existit i encara existeixen actualment un munt de zones de resistència a l'interior

d'Europa, de les quals la de No TAV de la vall de Susa segurament n'és la més coneguda.

En algunes ocasions, també s'ha comparat la Zad amb els pobles *marron* o *cimarrón* d'Amèrica; i existeix un perquè.

En aquests pobles es reunien molts africans de dialectes, religions i costums diferents, i tots ells tenien un objectiu comú: la llibertat. Quan prenien força i esdevenien potència, entraven i sortien del territori enemic, atraient els esclaus dels voltants.

Els pobles cimarrons i la Zad, a diferència dels pobles comunals d'antany de la nostra regió, tenen en comú el següent: no venen d'una llarga tradició; no estan basats en la cultura de la zona; el comú es fabrica amb arrels de diferents tipus.

Pot semblar una exageració comparar la lluita dels zadistes amb una "màquina de guerra" . Ara bé, no es pot entendre què és la Zad sense un component combatiu.

Companys de lluita

Respecte els habitants històrics de la zona i respecte la resta d'opositors a l'aeroport, els zadistes tenen autonomia total: estan de costat, tenen els seus propis objectius, ells mateixos decideixen les seves accions. Això és així perquè, en primer lloc, van ser els opositors locals els que, tal com hem explicat, van veure la necessitat de fer un pas més enllà de l'estratègia legislativa i van fer una crida per okupar la Zad; a més, com que finalment s'hi ha quedat molta gent a viure (en condicions difícils) i han fet vincles amb la gent de la zona, s'han guanyat la legitimitat dels opositors locals per establir-s'hi; a través de les accions que han tingut lloc, s'han guanyat el seu respecte i, sovint, (no sempre), la seva aprovació.

Aquestes circumstàncies i moltes altres, la lògica de la lluita, ha portat als zadistes i a la resta d'opositors al convenciment que poca gent, sense la resta, no van enlloc.

Després de la contundent intervenció policial de la tardor del 2012, durant algunes setmanes, van entrar més de mil policies a la Zad a desocupar cases i tirar-les a terra, però no van

aconseguir desallotjar la zona. Amb tot això, els zadistes i els habitants històrics de la zona es van agafar confiança mútuament i alguns pagesos de la zona fins i tot van fer servir els mateixos mètodes d'acció que els zadistes: okupar els masos amb les seves terres, construir cabanyes il·legals i pavellons. També es va crear, en aquest moment, l'assemblea *Sème ta Zad* (sembra la teva Zad), en la qual hi participa la gent interessada en la pagesia, tant habitants històrics com zadistes que, braç a braç, treballen centenars d'hectàrees.

Un habitant històric ens explicava el següent: "Aquests okupes, en un inici, semblava que estaven una mica allunyats de la realitat d'aquí. Quan es van començar a interessar per les hortalisses i el pa, hi vam començar a tenir més relació, ja que entraren al nostre món. Hi havia moltes qüestions per discutir sobre la forma de treballar, teníem molt per aprendre els uns dels altres."

... Sembla que l'empelt s'ha aferrat bé a l'arbre.

El que dóna la terra

Actualment (l'any 2017), els zadistes estan treballant unes 220 hectàrees, que han aconseguit recuperant terres expropiades per l'empresa constructora de l'aeroport, fent tractes amb els companys agricultors o bé a base de relacions de força amb els agricultors productivistes de la zona. El propi moviment pot decidir en què i com utilitza totes aquestes terres i les 800 hectàrees més que ningú treballa.

El fet que l'economia estigui basada en l'ajuda mútua i que els seus habitants obviïn les lleis del mercat, permet tirar endavant projectes que fora de la Zad serien impossibles, per exemple, treballar el camp amb la tracció d'egües i cavalls, o vendre verdures i pa a preu lliure. "No calculem ni els diners ni el temps: ho fem per plaer i perquè per nosaltres té sentit".

Els habitants o veïns de la Zad, a part d'alimentar-se ells mateixos, també utilitzen les terres comunals per proveir menjadors socials de Rennes i Nantes, espais okupats d'immigrants

o altres espais de resistència. A part d'això, els pagesos que tenen necessitat de terres o companys d'altres pobles també poden utilitzar aquestes terres.

El grup dels 12

Aquest grup fa un treball de mediació en els conflictes que es produeixen dins i fora de la Zad, amb els pobles del voltant.

Per tal d'evitar l'especialització, els mediadors són escollits cada mes a sorts: la meitat del grup es tria a l'atzar a partir d'una llista d'habitants que s'han ofert voluntaris i, per escollir l'altra meitat, es fa un sorteig entre tots els habitatges de la Zad; cada casa escollirà qui hi acudeix.

L'objectiu no és establir una llei, o mantenir l'ordre, sinó frenar els conflictes que hi pugui haver. L'objectiu és la conciliació, impedir que els conflictes arribin a una situació insostenible, evitar que s'arribi al punt en què algú marxi o que es trenquin les relacions entre els companys de la xarxa de suport. Si la conciliació no és possible, en un moment crític, es podria fer fora la persona que ha creat el conflicte, sempre que fos decisió de l'assemblea.

A més de conduir la situació a una resolució, el grup dels 12 també fa visible el conflicte. El grup informa del que està fent a l'assemblea "per evitar complicacions" i, en els casos personals, ho intenta fer de manera discreta.

Més que de càstig, es parla de reparació: a aquesta persona a qui hem fet mal o que hem perjudicat d'alguna manera, podem preparar-li un bon tiberi o la podem ajudar a construir la seva cabanya. Sense asfixiar completament la violència, s'intenten aplicar procediments que ajudin a ritualitzar-la, per exemple, enfrontar-nos als conflictes amb l'ús de la paraula i enriquir-nos-en.

Els objectius que depassen l'aeroport

Tot i que encara no tenen la lluita guanyada, es comporten com si així fos. Persegueixen un horitzó sense aeroport i, pel camí, reforcen les infraestructures d'autonomia: una casa càlida i còmoda amb hort, un magatzem, un punt de reciclatge, banys públics, etc. Davant de possibles ofensives de l'estat, també per prevenir-se'n, viuen a la mateixa zona afectada pel projecte i hi mantenen una activitat.

No és l'assemblea la que cohesiona i fa comunitat, si bé és un òrgan de govern imprescindible; es necessiten espais i treballs col·lectius (la vida col·lectiva hi està molt lligada), festes, rituals… tot tipus d'intercanvis i vincles.

Una altra raó del gran interès que desperta la Zad de Notre-Dame és que permet explorar on pot arribar una societat autònoma.

Sense planificar-ho massa, els habitants de la Zad han arribat a ser gairebé "independents" de l'estat. La "independència" va venir quan l'any 2012 l'estat va mostrar la seva incapacitat per mantenir l'ordre.

També a la vall de Susa, sense que l'assemblea No Tav ho pensés o ho preparés prèviament, en resposta a l'inici de les obres, van sorgir les "Repúbliques Lliures".

Un altre objectiu dels zadistes és promoure que brotin més Zads, però per aconseguir-ho s'han de donar algunes condicions: al lloc en qüestió, hi ha d'haver un conflicte amb una forta contestació; ha d'estar en terreny favorable; hi ha d'haver una ciutat o algunes poblacions importants a la vora (per qualsevol tipus de relacions i ajudes); sigui quin sigui el projecte destructor, s'han d'establir aliances perdurables amb els opositors de la zona (veïns, militants, regidors, etc.).

La cabreria

Em va portar a la Zad un interès particular: vaig parlar amb uns amics que s'ocupaven d'un ramat de cabres d'allà. Em va

venir la idea de criar cabres entre uns quants companys en un dels pobles de la regió de Tolosa on visc ara.

Però abans que jo hi anés, em van dir que les cabres havien mort totes d'alguna malaltia que ara no recordo.

Havia sentit i llegit que, en molts pobles bascos i també en pobles de més lluny, hi havia ramats de cabres comunals. D'això ens en parla Francisco Argandoña des del poble de Lezaun.

La cabrería

> "Todo el pueblo tenía sus cabras, y casi más los pobres que los ricos, pues estos animales producían menos gasto en invierno que los demás, y en primavera nos daban exquisitos cabritos y en verano una excelente leche.
>
> Al final de año se ajustaban los ganaderos [els ramaders], y entre ellos el cabrero. Se ajustaban para todo el año y por medio de una candela. Normalmente, éstos hacían su proposición, proponían el sueldo que querían ganar y especificaban la ganadería que querían cuidar. Luego, según lo que costaba cada ganadero, se pagaba por cabeza de ganado, concretando las cabezas que cada casa tenía.
>
> El día de Todos los santos se le echaban los chotos [cabrons] a la cabrería. Éstos solían ser alquilados, y su estancia en Lezaun duraba todo el mes de noviembre. Después, previo pago de su alquiler, se devolvían a sus dueños. (...) El mes que duraban los chotos, un vecino los recogía y se ocupaba de darles de comer. El encargado de los chotos se decidía también por subasta, y muchas de las veces era el propio cabrero.
>
> Mediante subasta se ajustaba también el cabritero. La cabritería duraba todo el mes de abril. El cabritero se encargaba de cuidar las cabras que estaban para parir, de recoger los cabritos que parían en el monte y de entregárselos a sus dueños en su propia casa. Para ello solían llevar unas buenas alforjas y en ellas metían a los recién nacidos. Al entregarlos a sus dueños, éstos les daban la propina que se llamaba el bautizo. Solía ser el encargado de traer los cabritos algún chico o chica, mientras el cabritero cuidaba la cabritería. Había días en

que los chicos tenían que hacer varios viajes de ida y vuelta. Por eso, el cabritero con la cabritería no se solía distanciar mucho del pueblo.

La cabritería se recogía por la mañana en el Corral del Lugar, a la misma hora que la cabrería. Unos minutos antes que la cabritería, la cabrería salía al monte. Esto se hacía para que no se mezclaran. En la cabrería iban las paridas, las vacías y las cabritas de un año, ya que sólo en contadas ocasiones parían el primer año.

Por la mañana, bien con un cuerno o bien con una corneta, daba [el cabrero] la vuelta al pueblo llamando. La gente sacaba de casa las cabras y las llevaba al Recogedero. Luego llegaba el cabrero, y ¡al monte con ellas! Nunca iba dos días seguidos al mismo sitio, de no ser que el día anterior se le hubiera quedado alguna cabra sin traer.

El Corral del Lugar ha tenido, en su historia, muchas funciones que desempeñar... El primer domingo de marzo se llevaban los novillos de dos años para elegir toricos, los que a la veintena les parecieran mejores. El día primero de abril, y durante todo el mes, se recogía la cabritería... De mayo para adelante se recogía la machería [mules] por la mañana. El machero traía los ganados del Cerrado Nuevo y los metía en el Corral del Lugar. La gente podía recoger sus animales de baste para ir al campo. Por la tarde, y a una hora determinada, la gente los cerraba en dicho corral, y el machero los cogía y los llevaba a pasar la noche al Cerrado Nuevo... Durante la trilla se hacía la misma faena con la yeguería, cuando ésta se bajaba para trillar, y se la llevaba a la Zelaia. La lechonería la conocimos, y también se recogía en el Corral del Lugar".

Cabres a la regió de Tolosa

Sobre les cabres a Tolosa, se m'havia ocorregut alguna cosa així:

En un poble, alguns amics que tinguessin interès en això, es podrien ajuntar; decidirien si voldrien cabres i per a què;

potser per netejar els boscos del poble, potser per la carn, la llet o per fer formatge, potser per donar vida al poble, etc.

Decidirien algunes qüestions pràctiques: qui les cuidaria; per on pasturarien; on es guardarien; on, qui i com es matarien, si és que s'havien de matar; qüestions de propietat; qüestions legals; quin tipus de relació tenir amb l'administració, o si no se'n vol tenir en absolut.

La lògica comunal s'expandeix per tot arreu:

Els boscos, de mica en mica, prenen vida: es recuperen punts d'aigua i camins de muntanya, els arbres i els matolls es mantenen en les proporcions convenients.

Es valora el que tenim: seguir el nostre propi camí, més que anar al supermercat a comprar no-sé-què. Alhora, els pobles es protegeixen, per exemple, per evitar que entri al poble carn de fora.

Les persones que formen part del comú, cuidin cabres ells mateixos o no, participen en algunes feines i, amb això, les relacions entre veïns s'intensifiquen.

Els joves i els infants, també, si volen, participen en el cicle de les cures i realitzen algunes tasques. El plantejament, evidentment, no mira pels diners: està lligat a una forma de vida determinada i a la recuperació d'uns espais i ritmes comuns.

Com a objectiu de llarga durada i també com a guia d'acció en l'immediat, cal treure la terra i el treball de l'esfera del mercat, que la gent es posi a cobrir les seves necessitats. A poc a poc, que l'assemblea del poble decideixi cada cop vegada més assumptes (urbanisme, educació, oci, serveis socials i altres), en lloc de l'equip municipal.

Així mateix, reduir la nostra dependència de les institucions tindria alguns altres efectes, per exemple, disminuiria proporcionalment el deute que tenim amb l'estat, i també els impostos que hauríem de pagar.

Mentre tenia aquesta i altres qüestions rondant pel cap, vaig comentar la meva intenció a algun amic… vaig començar a

veure les complicacions; hauria de donar moltes voltes, parlar amb molta gent…no vaig veure-ho gens clar.

El que més em va tirar enrere, però, va ser la llei; sabia que xocaria amb les muralles de l'administració. Els senyors i senyores de l'administració, certament, no poden ni veure les cabres; diuen que són molt perjudicials pels boscos.

Fa poc vaig sentir les paraules d'Hilari Gantxegi Iturbe (1910-1995): "vam treure les cabres quan jo era petita. Abans, quan hi havia boscos comunals, les teníem, però quan més tard es van perdre els boscos comunals, les vam retirar".

La pèrdua de boscos comunals i el fet de deixar de tenir cabres van anar de la mà. Al posar els boscos a disposició de la indústria, els poderosos els van buidar traient els faigs, les cabres i la gent.

És clar, les autoritats haurien volgut controlar les nostres cabres des del naixement fins a la mort… hauríem hagut d'evitar la llei.. I no érem a la Zad!

"Antes, tiñamos cinco vacas e comíamos todos –va dir un pagès de Lugo–. Agora temos cincuenta e come o veterinario, o dos piensos, o dos sulfatos, os dos supermercados, os da Xunta, o do banco… e nos endebedados todo o que nos queda de vida e a dos nosos fillos…"

La revolució de Rojava

Els revolucionaris kurds estan immersos en un gran desig de canviar la societat, amb un model que rebutja un estat-nació kurd centralitzat, tant al seu territori com més enllà: reivindiquen la democràcia "per a tot Síria" i per a tots els pobles.

La revolució de Rojava està inspirada en el Confederalisme Democràtic, que està impulsat pel PKK. Segons ells, l'estat-nació és la causa dels desastres dels últims segles a l'Orient Mitjà; en fan un anàlisi molt profund com a forma política essencialment d'opressió i patriarcal per naturalesa.

No podré analitzar la revolució en tota la seva complexitat perquè no la conec de prop; em centraré, molt breument, en alguns aspectes.

L'organització de la política

A la base de l'organització hi ha les comunes (en el sentit territorial que se li dóna a França); una comuna pot estar formada per la gent d'un barri, d'un carrer o d'un poble.

La forma de govern de les comunes són els Consells Populars. En aquests consells es debat i es decideix sobre béns del poble, economia, salut, educació, defensa...

Més enllà de les comunes, hi ha consells a tres nivells més:

- en districtes (al carrer) o en una col·lectivitat de pobles (a la muntanya); diguem que, en aquests consells, es poden reunir entre set i vint comunes.
- en ciutats: es reuneix una ciutat amb els pobles del seu voltant.
- en cantons: la que seria l'Assemblea del poble de Rojava que, com que està en guerra, està fragmentada en tres cantons; són tres cantons i cada cantó té la seva assemblea.

Als consells de tots els nivells hi ha dos co-presidents, sempre un home i una dona, i també hi ha quotes de participació pel que fa al gènere i a les minories ètniques.

Els delegats que van de les comunes als districtes (dels districtes a les ciutats, i així successivament), que s'escolleixen a les comunes, no són representants amb poder de decidir; el poder de decidir és de la comuna.

Totes les decisions que es prenen als consells de districtes, ciutats i cantons no són vinculants per a les comunes: una comuna pot no aplicar una decisió. Les decisions es poden prendre per majoria, certament: si no hi ha consens sobre un tema, hi ha l'opció de votar. Llavors, la decisió de la majoria es donarà per bona i les comunes que hi estan d'acord l'aplicaran.

Les que hi estan en contra podran rectificar, donant per bona la decisió, o podran seguir oposant-s'hi i no aplicar-la.

D'aquesta manera, volen assegurar que sempre s'arribi a un acord, perquè consideren que es necessita el treball col·lectiu de tots i, alhora, que no té sentit obligar a una minoria a acceptar una decisió que ha pres una majoria.

Autoadministració democràtica

Fora d'aquesta estructura de Consells Populars, o al seu costat, hi ha l'Autoadministració Democràtica (AD). Es fa càrrec de les tasques executives i administratives, i també fa propostes de lleis, com per exemple, una nova llei electoral o la Carta del Contracte Social (una espècie de constitució). Les propostes de l'AD s'estudien als Consells Populars i, si es valoren positivament, s'accepten i es tiren endavant.

L'Assemblea Popular de cada cantó escull la seva Administració, que està formada per dos presidents i 22 ministeris. Defensa, salut i relacions exteriors són competències del cantó. Per cada àmbit de treball s'ha creat un ministeri.

La Carta del Contracte Social estableix les bases d'una democràcia parlamentària clàssica, encara que no s'han arribat a implementar: un govern i un parlament escollits a través de sufragi universal directe.

Aquesta dualitat de poder, la democràcia directa per un costat i la democràcia parlamentària per l'altre, pot semblar contradictòria: el cantó té l'aspecte d'un estat.

Comparat amb un estat, però, el sistema té dues diferències destacables. Per un costat, el poder polític està en mans dels Consells Populars: la decisió del parlament ha de ser acceptada per dos terços dels delegats de les comunes i, si un cantó no està d'acord amb una decisió, no està obligat a aplicar-la. Per l'altre costat, les forces armades estan en mans de les comunes; ningú té el monopoli de la violència.

Els defensors del Confederalisme Democràtic opinen que a mesura que la societat es polititzi i les comunes prenguin força,

es podrà prescindir cada cop més de les estructures de l'AD. Tot i així, assumeixen que de moment encara són necessàries.

Defensa

En un principi, les YPG (Unitats per a la Defensa Popular) eren milícies d'autodefensa vinculades al partit polític PYD (agermanat amb el PKK), però des del 2012 està subordinat als cantons i en forma part gent molt variada.

L'autodefensa està descentralitzada. Cada brigada està vinculada a una comuna, a un districte o a un cantó; una brigada que està fora del seu territori queda sota les ordres de la brigada local corresponent.

Aquestes brigades estan formades per persones voluntàries. Els brigadistes escullen els comandants, excepte els de nivell més alt, i també els poden destituir.

A part de les YPG i YPJ (Unitats per a la Defensa de les Dones), hi ha una altra organització armada a Rojava, els Asayish, que compleixen la funció de la policia.

Els Asayish estan vinculats als Consells Populars i són escollits de forma rotativa per un temps definit. Ells també trien els seus comandants. Per tal d'evitar l'especialització de la funció armada, es vol que tota la gent del poble, durant almenys sis setmanes, es formi com a Asayish. Pensen que, quan tothom sàpiga autodefensar-se i resoldre els conflictes, no caldrà un cos especial.

Organització de l'economia

Els kurds de Rojava parlen "d'economia social" o "d'economia comunal", referint-se a "la ciència orientada a satisfer les necessitats de la comunitat". Aposten per un model fonamentat en la producció local. Sobre l'economia es decideix, un cop més, als Consells Populars, a les reunions de dones, a les reunions de producció i de consum.

El principi bàsic és “la possessió a través de l’ús” o “la propietat moral”: sobre una casa o un tros de terra, per exemple, el dret de propietat és de qui l’utilitza i no hi ha límit de temps. Una comuna no pot expropiar una propietat o un bé que estigui essent utilitzat. Totes les terres, construccions i infraestructures que no s’utilitzen des de l’any 2012 són propietat de les comunes. Les comunes poden decidir qui pot utilitzar aquests béns; a cadascuna de les persones se li assegura un mínim d’autosuficiència.

Sobre el règim de propietat cal dir que estan en procés transitori, encara hi ha propietaris d’extensions de terra mitjanes o grans als quals no se’ls expropia, ja que s’intenta convèncer-los a que les posin a disposició popular.

Durant els últims anys, han sorgit milers de cooperatives amb l’objectiu de satisfer les necessitats de les comunitats locals. Els propietaris dels mitjans de producció són socis de la cooperativa, i justifiquen els comptes al comú. Un cop les necessitats de la gent del comú ja estan satisfetes, la comuna decideix què fer amb els excedents. Les cooperatives estan coordinades entre elles i també amb el comitè d’economia i els ministeris.

Tant a les cooperatives com a les empreses privades, està estipulat que la producció ha de ser ecològica i ha d’estar enfocada a cobrir les necessitats de la gent. La producció industrial no pot sobrepassar aquests límits. Anomenen ecoindústria a la indústria que es desenvolupa amb aquestes premisses.

Basant-se en el consum local, s’han creat empreses de molts tipus diferents: cooperatives agrícoles; empreses productores de sabó, teixits o materials de construcció; a les regions on hi ha petroli, alguns pous s’han activat mitjançant cooperatives de treballadors.

No cal dir que els costos de la guerra limiten en gran mesura els objectius de la nova economia: es calcula que el 70% de la riquesa produïda a Rojava es destina a cobrir les despeses d’aquesta.

De les comunes fins als cantons, paral·lelament als Consells Populars, les dones tenen els seus propis Consells de Dones. En aquests consells no prenen decisions sobre qüestions generals, però debaten entre elles les diferents qüestions a tractar i porten a les reunions mixtes les seves opinions. En algunes qüestions, tenen més poder de decisió que la resta. Per exemple, les dones són les úniques autoritzades per tractar els casos de violència domèstica i en qüestions decidides en espais mixtes però que es consideri que afecten a les dones, aquestes tenen dret a vet.

Hem dit que cada consell té dos co-presidents: un home i una dona. Tot i així, cal afegir que no s'escullen de la mateixa manera: els homes són escollits al Consell Popular per homes i dones (en aquests consells mixtes almenys un 40% són dones); les dones, en canvi, només poden ser escollides per dones, dins del seu consell.

Als Consells de Dones, també hi ha espais per a la formació mútua i l'ajuda mútua.

A l'organització de protecció civil Asayish-J únicament hi ha dones; a més a més, elles s'han encarregat d'intervenir en alguns casos, com ara maltractaments, crims de dones i infants o conflictes d'odi cap a certes religions, ètnies o tribus, ja que es pensa que són mediadores més hàbils.

També cal destacar que s'han prohibit algunes pràctiques que són corrents en la cultura tradicional de l'Orient Mitjà: els casaments forçats, els casaments d'infants, el dot de la núvia, la poligàmia i els crims d'honor.

El moviment de dones de Rojava impulsa que les dones participin en l'economia. "El capitalisme ha fet invisible el treball de les dones. L'economia social és emancipadora per a les dones. Només es podrà superar el capitalisme de la mà de les dones", diuen.

Les dones revolucionàries de Rojava no pensen que es puguin alliberar dins del capitalisme, ni tampoc dins de l'estat.

Consideren contradictori estar a favor de l'estat i lluitar contra la dominació de les dones.

Mentrestant, profunditzen en la *jineology*, "la ciència de les dones", que busca una visió que uneixi "totes les ciències socials" i "els sabers anteriors a la ciència: la mitologia, la religió i la filosofia". A més, analitzen i reinterpreten les ruptures i els rols de gènere que apareixen en tots aquests camps, quedant-se amb tot allò que consideren de valor per portar-ho posteriorment a la pràctica.

4. Fragments

Mentre els humans estan desenvolupant certes capacitats, com ara desplaçar-se ràpidament o estar en diversos llocs alhora, n'hi ha d'altres que s'estan deteriorant greument: la capacitat de reflexió, o de revoltar-se, per exemple.

Hi ha una qüestió de responsabilitat amb el que està passant; també hi ha una qüestió d'atenció.

Estic al carrer escrivint un petit llibre que potser es dirà *Gatito lindo*. Hi ha gent. Molts, entregats al mòbil, pràcticament no s'adonen del que passa al seu voltant. Les cases, els arbres, la gent… hi són i alhora no hi són.

Els paisatges urbans s'estan homogeneïtzant. No són complexos, no fan goig: gairebé millor no veure'ls. Els humans, però, apreciem allò complex, que estimula, que varia, que es pot escollir; necessitem elements que ens vinculin amb afecte al nostre entorn. El malestar que ens crea la no-complexitat és dolorós, provoca un dolor gairebé biològic.

Per tot això, la gent es reuneix davant de les pantalles.

Hi ha una part d'indiferència respecte el que està passant. També hi ha una part d'in-diferència, una qüestió d'igualar, de no diferenciar. Hi ha una màquina que parteix, separa i dissemina tot el que és integral i complex.

La tecnociència fragmenta, minimitza i iguala la gent i les coses, per trobar en aquests fragments ben petits i ben iguals les seves essències i jugar amb elles en nom de la ciència.

Aquesta visió fa molt difícil acostar-se a les coses que realment importen.

En aquesta visió, la referència deixa de ser l'humà en la seva totalitat. Un infant, una figa, un bacteri, tots són finalment el mateix. En la societat: d'aquí o d'allà, no té importància; sobren les cultures i els pobles. Els distintius de gènere, en algun lloc, també sobren; estem entrant en un sistema postgènere.

Tot això no és quelcom que arribi d'una manera natural, és un projecte polític que té com a objectiu l'expansió de la tecnologia que utilitza el codi genètic de la vida, i de la nanotecnologia que fabrica virus sintètics i bacteris robòtics; un procés en el qual es pretenen transformar les relacions que tenim amb nosaltres mateixos, amb la societat i amb la vida.

Si la clonació humana es normalitza; si ens redueixen a partícules; si la condemna és una condemna definitiva de l'espècie… per a què lluitar?

Hi ha unes quantes coses que hem d'evitar perquè són perilloses, de la mateixa manera que els supersticiosos eviten dispersar la sal: les armes, la nanociència, algunes de les branques de la biociència, les tecnologies que es basen en l'experimentació social a gran escala, aquelles que ens poden portar a mons molt llunyans al nostre.

D'altra banda, hi ha coses que hem de cuidar, ja que són tan sagrades com l'amulet del pelegrí: els infants, la relació mare-fill, els animals, les muntanyes, els mars.

La "societat" no pot; l'elecció de cadascú és molt limitada: només des del comú es podria bloquejar de forma contundent la tecnologia que té conseqüències irreversibles. Tanmateix, el poder del comú està molt deteriorat; amb la tecnologia per la mà, els poderosos estan aconseguint destrossar les cultures

locals; als grups dominats cada cop ens costa més avançar cap als interessos comuns.

I, malgrat tot...

Materials utilitzats

La política entre veïns

- Edward P. Thompson, L*es usages de la coutume* (1991).
- Katrine Marçal, *¿Quién le hacía la cena a Adam Smith?* (2012). Un interessant manual d'economia.
- Emmanuel Todd, *L'origine des systèmes familiaux* (2011).
- Sandra Ott, *Le cercle des montagnes. Une communauté pastorale basque* (1981).
- Cada cop és més d'actualitat. L'original és en anglès; també està traduït a l'euskera.
- Egin Ayllu (colectivo), L*as vecindades vitorianas. Una experiencia histórica de comunidad popular preñada de futuro* (2014).
- Amaia Perez Orozco, *Subversión feminista de la economía* (2014).
- Casilda Rodrígañez, Ana Cachafeiro, *La represión del deseo materno y la génesis del estado de sumisión inconsciente* (1995).

Dret d'ús

- Pierre Dardot, Christian Laval, *Commun. Essai sur la révolution au XXIe siècle* (2014).
- M'ha guiat a l'hora d'escriure alguns capítols sobre el comunal.
- David Algarra, *El comú català* (2015).
- César Rendueles, Joan Subirats, *Los (bienes) comunes* (2016).

- Sheila R. Foster & Christian Iaione, “The City as a Commons” (*Yale Law & Policy Review*, 2015).

- Pascal Nicolas-Le Strat, *Le travail du commun* (2016).

Evitant l’estat

- Gandhi parlava de “repúbliques populars” autogovernades per panchayats (assemblees).

- James C. Scott, *Zomia ou l’art de ne pas être gouverné*.
- L’original: *The Art of Not Being Governed. An Anarchist History of Upland Southeast Asia* (2009). L’he utilitzat per al capítol de “tècniques promotores de l’autonomia”.

Zad

- *Construire la Zad. Paroles publiques depuis le mouvement d’occupation* (2013-2015). L’âge de faire: “Sur les chemins de la Zad”. *Rencontres sur la Commune* (31 mai-4 juin 2016). *Zad/No Tav: Entretiens*, etc.

- Francisco Argandoña, *Lezaun, pie de Sierra Andia* (Biblioteca popular, 2000). A la mateixa col·lecció: Bonifacio García de la Torre, *Los merineros*. Ens diu García de la Torre que a Huerta de Arriba (Burgos) hi havia la *vecinada*: “Cent vint-i-cinc cabres, una cabra cada casa. Les cases tenien més cabres, una vint-i-cinc, l’altra trenta, una altra cinquanta, i una altra cinc. Però aquestes anaven a part, aquestes no les alimentaven en devesa”; Justo Peña, *El pastor del páramo*; Antonio Rodriguez, Aprendiz de gañón, a la zona de Saja (Santander), ens menciona els avantatges del fet que les cabres estiguin a les fagedes.

- Les paraules d’Hilari Gantxegi Iturbe, del barri de Osinaga de Bergara, es poden escoltar al portal ahotsak.com.

- La cita que comença amb “Antes, tiñamos cinco vacas…” l’he tret del llibre *Bienaventurada la “maleza”, porque ella te salvará la cabeza* fet en grup l’any 2017; el Paisano Maior de Lugo ho va dir a la tele.

Rojava

- Fet en grup, *La revolució ignorada. Feminisme, democràcia directa i pluralisme radical a l'Orient Mitjà* (2015).

- He llegit alguns textos d'internet, entre altres: "Rojava: una experiencia de autonomia municipal en tiempos de guerra", entrevista amb Engin Sustam: *Develando el derecho a la ciudad* (2016).

- Fa temps vaig escriure jo mateix un article força llarg que no he tornat a llegir: "Kurdistan, Ekialde Erdikoaren bizkar-hezurrean" (*Larrun*, 1986).

- Acabant l'escriptura de *Komun'17*, he pogut llegir: *Revolución en Rojava* (Descontrol, 2017) que explica amb més actualitat i detall allò que jo només he esbossat.

Fragments

- François Jarrige, *Techno-critiques. Du refus des machines à la contestation des technosciences* (2014).

- Rosi Braidotti, *Lo Posthumano* (2013).

- Philippe Bihouix, *L'âge des low tech* (2014).

Altres referències

- Karl Polanyi, *El sustento del hombre* (1977).

- Comité invisible, *A nuestros amigos* (2015).

- Rita Laura Segato, *La guerra contra las mujeres* (2016).

- Zygmunt Bauman, *Carlo Bordoni, Estado de crisis* (2014).

- Esteban Hernández, *Los límites del deseo* (2016).